

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

RISKIN KANTAMISTA VAI SIIRTÄMISTÄ?
- Tutkimus itsensätyöllistäjän henkilöriskien hallinnasta

Vakuutustiede
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2015
Tekijä: Satu Haverinen

Ohjaajat:
Pauliina Havakka
Lasse Koskinen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	HAVERINEN, SATU
Tutkielman nimi:	Riskin kantamista vai siirtämistä? - Tutkimus itsensätyöllistäjän henkilöriskien hallinnasta
Pro gradu -tutkielma:	107 sivua, 2 liitesivua
Aika:	Elokuu 2015
Avainsanat:	itsensätyöllistäjä, riskienhallinta, henkilöriski, sosiaalivakuutus, yrittäjyys

Suomessa on jo pidemmän aikaa käyty keskustelua työmarkkinoiden ja työn tekemisen muotojen muutoksesta. Erityisesti kiinnostusta on herättänyt yksinyrittäjinä tai yrittäjämäisesti työskentelevät henkilöt, itsensätyöllistäjät, joiden määrä on kasvanut tasaisesti viimeksi kuluneen reilun kymmenen vuoden aikana. Huolta on kuitenkin herättänyt itsensätyöllistäjien alhainen tulotaso, heikko sosiaaliturva sekä itsensätyöllistäjiin yhdistetty näennäisyrittäjyys.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella lähemmin itsensätyöllistäjien henkilöriskejä ja niiden hallintaa. Ensimmäisen pää tutkimusongelman ja sen alatutkimusongelman yhteydessä keskitytään muodostamaan kokonaiskuva itsensätyöllistäjien henkilöriskeistä, sekä tarkastelamaan, millainen turva henkilöriskien varalle on mahdollista muodostaa yhteiskunnan tarjoaman sosiaalivakuutuksen ja vapaaehtoisten vakuutusten avulla. Teorian tarkastelun avulla pyritään kartoittamaan, millaisia haasteita henkilöriskien hallinnassa itsensätyöllistäjillä on tällä hetkellä. Toiseen pää tutkimusongelmaan vastaamalla pyritään laadullisin menetelmin löytämään ratkaisuja havaittuihin haasteisiin. Kiinnostuksen kohteena ovat tällöin eri organisaatioiden asiantuntijoiden mielipiteet ja ajatukset aiheesta sekä heidän esittämänsä ratkaisuehdotukset. Aineisto on kerätty haastattelemalla kuutta asiantuntijaa viidestä eri organisaatiosta. Tutkimuksen lopussa tulkitaan saatuja tutkimustuloksia ja pohditaan ratkaisuvaihtoehtoja.

Teorian pohjalta itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaan liittyvät haasteet jaoteltiin teemoihin, joita olivat alivakuuttaminen, pienet ja epäsäännölliset tulot, pakollisen työtapaturmavakuutuksen puuttuminen, työttömyysturvan haasteet sivutoimisella yrittäjällä, työttömän itsensätyöllistäjän määritelmä, itsensätyöllistäjän sairastuminen ja näennäisyrittäjyyteen liittyvät haasteet.

Aiempien tutkimusten ja toteutettujen asiantuntijahaastattelujen pohjalta voitiin todeta alivakuuttamisen olevan yksi keskeisimmistä haasteista. Yhtenä ratkaisuna tähän haasteeseen esitettiin tiedottamisen lisäämistä ja parantamista yrittäjyyden eri vaiheissa. Pienten tulojen myönnettiin olevan joidenkin itsensätyöllistäjien kohdalla yksi henkilöriskien hallintaan liittyvistä haasteista, mutta suoranaista ratkaisua tähän ongelmaan todettiin olevan vaikea löytää. Itsensätyöllistäjän sosiaalivakuutusjärjestelmää kukaan asiantuntijoista ei ollut lähdössä radikaalisti muuttamaan, vaan vastauksissa korostui tarkeys säilyttää järjestelmä riittävän selkeänä ja yksinkertaisena. Kaiken kaikkiaan itsensätyöllistäjien ryhmän heterogeenisuus asettaa omat haasteensa toimivien uudistusten löytämiselle.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Aihealueen esittely	6
1.2	Aiemmat tutkimukset	9
1.3	Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat ja keskeiset rajaukset	10
1.4	Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	12
1.5	Teoreettinen viitekehys	15
1.6	Tutkimusraportin jäsentely.....	16
2	YRITTÄJYYS	17
2.1	Yrittäjyyden ominaispiirteet.....	17
2.2	Työsuhde vai yrittäjätoimintaa?	19
2.3	Tie yrittäjäksi	21
2.4	Erilaisten yrittäjyyskäsitteiden määrittelyä	25
2.5	Itsensätyöllistäjän käsite.....	27
2.6	Yrittäjyyden tunnuslukuja	28
3	ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN HENKILÖRISKIT	32
3.1	Riskin käsite	32
3.2	Henkilöriskit.....	33
3.2.1	Kuolema.....	34
3.2.2	Ikääntyminen	35
3.2.3	Työkyvyttömyys	37
3.2.4	Sairastuminen	38
3.2.5	Työttömyys	39
3.2.6	Vanhemmuus	42
4	HENKILÖRISKIEN HALLINTA	
	ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN NÄKÖKULMASTA	44
4.1	Sosiaalivakuutus.....	47
4.1.1	Eläkevakuutus	49
4.1.2	Sairausvakuutus	52
4.1.3	Tapaturmavakuutus.....	54
4.1.4	Työttömyysvakuutus.....	55
4.2	Vapaaehtoinen vakuuttaminen	57
4.3	Itsensätyöllistäjä henkilöriskien hallitsijana	60
4.3.1	Haasteet henkilöriskien hallinnassa ja esitettyjä ratkaisuehdotuksia.....	60
4.3.2	Itsensätyöllistäjät muissa Euroopan maissa.....	67
4.3.3	Yksilön ja yhteiskunnan vastuu	69
4.4	Järjestelmän uudistaminen	73
5	ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN HAASTEET HENKILÖRISKIEN HALLINNASSA..	76
5.1	Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston kerääminen	76
5.2	Aineiston käsittely ja analysointi	77
5.3	Itsensätyöllistäjän määritelmä ja itsensätyöllistäjien määrän kasvu	78
5.3.1	Itsensätyöllistäjän määritelmä	78
5.3.2	Itsensätyöllistäjien määrän kasvu	80
5.4	Alivakuuttaminen	81
5.4.1	Korkeat vakuutusmaksut ja nykyisen järjestelmän toimivuus.....	81
5.4.2	Tietämättömyys alivakuuttamisen vaikutuksista	83
5.5	Pienet ja epäsäännölliset tulot	85

5.5.1	YEL-maksujärjestelmän joustamattomuus	86
5.5.2	Vapaaehtoisten vakuutusten puuttuminen	87
5.5.3	Ajatuksia perustulosta	88
5.6	Työttömyysturva	89
5.7	Sairausvakuutus	91
5.8	Näennäisyrittäjäys	92
5.9	Lakisääteisten ja vapaaehtoisten vakuutusten rooli	94
5.10	Yhteenveto haastatteluista	96
6	PÄÄTELMÄT	99
6.1	Tutkimusongelmiin vastaaminen	99
6.2	Pohdintaa tutkimustulosten pohjalta	102
6.3	Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotuksia	105
	LÄHTEET.....	108
	 LIITE 1: HAASTATTELURUNKO	 118

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

KUVIOT

Kuvio 1	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	15
Kuvio 2	Työsuhteen ja yrittäjätoiminnan tunnusmerkkejä	21
Kuvio 3	Nais- ja miesyrittäjien koulutustaso (pl. alkutuotanto) v. 2011	23
Kuvio 4	Yritysten määrän kehitys 1990–2012	28
Kuvio 5	Työnteon eri muotojen osuus työllisistä, muutos prosenttiyksikköinä vuosien 2000 ja 2013 välillä, 15–64 -vuotiaat työlliset	30
Kuvio 6	Maatalousyrittäjät, työnantajayrittäjät ja itsensä työllistäjät Suomessa 2000–2013, 15–64-vuotiaat	30
Kuvio 7	Vastasyntyneiden elinajanodote 1971–2013	36
Kuvio 8	Kulutus ja työtulot iän mukaan teollistuneissa ja kehittyvissä maissa	36
Kuvio 9	Työttömyysaste ja työttömyysasteen trendi 2005/06–2015/06, 15–74-vuotiaat	40
Kuvio 10	Työkyvyttömyydestä ja työttömyydestä johtuva työelämästä poissaolo Pohjoismaissa vuosina 2005 ja 2010, osuus 15–64 -vuotiaasta väestöstä (%)	41
Kuvio 11	Taloudellisen turvallisuuden neliportainen malli	46
Kuvio 12	Sosiaalivakuutus	48
Kuvio 13	Itsensä työllistäjien sijoittuminen tulokymmenyksiin	64

TAULUKOT

Taulukko 1	15–64 -vuotiaiden työllisten työnteon muodot vuosina 2000 ja 2013	29
Taulukko 2	Työnantajan ja työntekijän sosiaaliturvamaksut 2015	60
Taulukko 3	Yrittäjän työeläkevakuutusmaksu 2015	61

1 JOHDANTO

1.1 Aihealueen esittely

Itsensätyöllistäjä on siitä erityislaatuinen henkilö, että hän ei sairastu, ei joudu onnettomuuteen eikä ainakaan kuole yllättäen. Itsensätyöllistäjällä ei ole siihen varaa, sillä silloinhan kukaan ei olisi huolehtimassa yrittämiseen liittyvistä velvoitteista. Totuus on kuitenkin toinen. Elämä ei ole aina tahtomme mukaista, eikä vahinko tule ”kello kaulassa”. Koska itsensätyöllistäjällä itsellään on iso vastuu oman hyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamisesta, on itsensätyöllistäjän huomioitava omat henkilöriskinsä ja varauduttava niihin riittävällä tavalla. Yhteiskuntamme tarjoaa oman turvaverkkonsa, jota on mahdollista täydentää vapaaehtoisilla vakuutuksilla.

Itsensätyöllistäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka tekee työtä yksin, ilman palkattua työvoimaa yrittäjänä tai yrittäjämäisesti, mutta ei ole maatalousyrittäjä. Itsensätyöllistäjät voidaan jakaa neljään eri ryhmään: yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaaajat. (Pärnänen & Sutela 2014, 10) Koska itsensätyöllistäjät lasketaan yrittäjiksi, heidän sosiaaliturvansa muodostuu YEL- tai MYEL-vakuutuksen kautta. Yrittäjän on vakuutettava yritystoimintansa pakollisella YEL-vakuutuksella, kun yrittäjä on 18–67 -vuotias, hänen arvioitu työtulonsa on vähintään 7 502,14 euroa vuodessa (vuonna 2015), yrittäjätoiminta on yhtäjaksoista vähintään neljän kuukauden ajan eikä yrittäjä kuulu muun eläkelain piiriin. (Yrittäjän työtulo 2014, 61–62)

MYEL-vakuutus koskee apurahansaaajia, joille on myönnetty Suomesta taiteelliseen tai tieteelliseen toimintaan tarkoitettu apuraha. Apurahan tulee olla tarkoitettu vähintään neljän kuukauden taiteelliseen tai tieteelliseen työskentelyyn Suomessa ja sen on oltava määrältään vähintään 1 250,36 euroa, mikä vastaa vuosiansioina 3 751,07 euroa (vuoden 2015 tasossa). Mikäli apurahansaaaja kuuluu apurahatyöskentelyn aikana Suomen sosiaaliturvalainsäädännön piiriin, kuuluu vakuuttamisen piiriin tietyin edellytyksin myös ulkomailla tapahtuva apurahatyöskentely ja ulkomaalaisen Suomessa tekemä apurahatyö. (www.mela.fi 2015)

YEL-vakuutuksen piiriin kuuluvalla yrittäjälle määritellään laskennallinen työtulo, jonka perusteella määräytyvät niin eläkevakuutusmaksu, tuleva eläke ja kuntoutusraha kuin myös yrittäjän sairaus- ja vanhempainpäivärahan taso. YEL-työtulolla on vaikutuksensa myös yrittäjän työttömyysturvaan. (Yrittäjän työtulo 2014, 61–62) Yrittäjän eläkelain (22.12.2006/1272) 112 §:n mukaan työtulon tulee vastata sellaista palkkaa, joka olisi maksettava, jos YEL:n piiriin kuuluvan työn tekisi yrittäjän sijasta joku toinen yhtä ammattitaitoinen henkilö, tai sellaista korvausta, joka muutoin keskimäärin vastaa kyseistä YEL-vakuutettua työtä. Työtulo perustuu pitkälti yrittäjän omaan ilmoitukseen (Yrittäjän työtulo 2014, 70–71). Näin ollen yrittäjä määrittelee merkittävässä määrin itse oman sosiaaliturvansa tason, mikä poikkeaa palkansaajien tilanteesta. Myös työtaturmavakuutus ja henkivakuutus ovat yrittäjälle vapaaehtoisia. Poikkeuksena tähän ovat maatalousyrittäjät ja apurahansaajat, joilla MYEL-vakuutukseen sisältyy automaattisesti ryhmähenkivakuutus sekä MATA-työtaturmavakuutus (Apurahansaajan MyEL-vakuutusopas 2010). Palkansaajilla näistä huolehtii työnantaja lakisääteisen työtaturmavakuutuksen ja ryhmähenkivakuutuksen kautta.

Suomessa itsensätyöllistäjien määrä on kasvanut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja kasvun uskotaan yhä jatkuvan. Vuonna 2013 15–64 -vuotiaita itsensätyöllistäjiä oli 152 000 henkeä. Vaikka prosentuaalisesti itsensätyöllistäjien määrä kaikista työllisistä (6 prosenttia) ei ole suuri, tilastojen perusteella voidaan huomata itsensätyöllistäjien määrän kasvun olleen selkeä työmarkkinatrendi koko 2000-luvun alun ajan. Suurin osa itsensätyöllistäjistä on yksinyrittäjiä. Heitä oli noin 112 000 vuonna 2013, kun samaan aikaan ammatinharjoittajia oli noin 29 000 ja freelancereita ja apurahansaajia yhteensä noin 12 000. (Pärnänen & Sutela 2014, 8–10)

Tilastokeskus on toteuttanut itsensätyöllistäjiä koskevan tutkimuksen Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 (Pärnänen & Sutela 2014), joka julkaistiin syksyllä 2014. Raportissa on tarkasteltu laajasti itsensätyöllistäjien työmarkkina-asemaa ja työoloja, kasvuhaluutta, toimeentuloa ja sosiaaliturvaa. Kyseisessä tutkimuksessa selvisi, että itsensätyöllistäjät tuntevat oman sosiaaliturvajärjestelmänsä kaiken kaikkiaan melko huonosti. Osalla tutkimuksen kyselyyn vastanneista ei ollut tietoa yrittäjän sosiaaliturvaetuuksista, että sellaisia on edes olemassa tai miten niitä hakea. Lisäksi järjestelmää pidetään vaikeaselkoisena, monimutkaisena ja byrokrattisena. Jotkut vastaavat kertoivat kyselyssä jättäneensä hakematta etuuksia, joihin olisivat olleet oikeutettuja, koska näkivät hakuprosessin liian monimutkaisena saavutettavaan etuun nähden. Järjestelmä ja itsensätyöllistäjien tarpeet eivät tutkimuksen mukaan kohtaa ny-

kyisellään riittävän hyvin. (Pärnänen & Sutela 2014, 113–122) Samanlaisiin tutkimustuloksiin on päästy myös Suomen Yrittäjien toteuttamassa Yrittäjien Sosiaaliturvakyselyssä (2010).

Tietoisuus omista henkilöriskeistä ja niiden hallinnasta voi myös osalla itsensätyöllistäjistä olla puutteellista. Varsinkaan omaa ansiotoimintaa aloittaessa mielessä ei pyöri ensimmäisenä, mitä kaikkea itselle voisi sattua ja kuinka näihin henkilöriskeihin tulisi varautua. Lyhytnäköisyys, kärsimättömyys ja puute informaatiosta ovatkin hyviä perusteluja sille, miksi kuitenkin on järkevää olla pakollinen eläke- ja yleensä koko sosiaalivakuutusjärjestelmä, joka osaltaan varmistaa vähintään tietyn tasoisen turvan henkilöriskin toteutumistilanteessa ja tasaa kulutusta elinkaaren aikana. (Tenhunen 2013, 47, 49) Lakisääteiseen järjestelmään liittyy kuitenkin haasteita. Vakuutusmaksut koetaan suurina, osittain veroluonteisina maksuina, joita osa itsensätyöllistäjistä pyrkii saamaan pienemmiksi pienemmän työtulon ilmoittamisen kautta.

Sekä Suomen Yrittäjien (2010) tutkimuksessa että myös Pärnänen ja Sutelan (2014) tutkimuksessa on selvinnyt, että iso osa Suomen yksityisistä määrittää oman työtulonsa liian alhaiseksi, mikä vaikuttaa heidän sosiaaliturvansa tasoon. Kyseiseen aiheeseen on tartuttu myös Eläketurvakeskuksen Työeläkepäivillä, missä Eläketurvakeskuksen johtaja Mikko Kautto (2014) otti paneelikeskustelussa esille itsensätyöllistäjien kasvavan joukon ja heidän eläketurvajärjestelmänsä. Osa itsensätyöllistäjistä tekee päätöksiä esimerkiksi freelancereina, ja tulot saattavat jäädä pieniksi. Pienistä tuloista itsensätyöllistäjän on kuitenkin maksettava suhteellisesti melko suuri työeläkemaksu. Tämä houkuttaa pienemmän työtulon ilmoittamiseen ja tällä tavalla myös pienemmän maksun maksamiseen, millä taas on kauaskantoisemmat seuraukset niin eläketurvan kuin myös muiden sosiaalivakuutuksen tukien suuruuteen. (Kautto 2014)

Pärnänen ja Sutelan (2014) tutkimuksen tuloksista käy toisaalta myös ilmi, että itsensätyöllistäjät katsovat osittaisen epävarmuuden kuuluvan osaksi työn kuvaa ja nauttivat epävarmuudesta huolimatta yrittäjänä toimimisesta. Osa itsensätyöllistäjistä kokee vastuun omasta huolenpidosta olevan heillä itsellään ilman yhteiskunnan tukea. (Pärnänen & Sutela 2014, 129) Itsensätyöllistäjät siis ikään kuin kokevat, että yrittäjyyden erityispiirteisiin kuuluu tietty epävarmuus ja vastuu kaikesta on yrittäjällä itsellään. Erään määritelmän mukaan itsensätyöllistäjät ovatkin henkilöitä, jotka harjoittavat liiketoimintaa omaan lukuunsa ja omalla riskillä (Parker 2004, 6) eli toisaalta itsensätyöllistäjät juuri hyväksyvätkin tietyn riskin omassa ansio- toiminnassaan.

Aihetta on syytä tarkastella lähemmin. Millainen sosiaalivakuutusjärjestelmä itsensätyöllistäjillä on tällä hetkellä? Millaisia vapaaehtoisen vakuuttamisen muotoja on tarjolla yhteiskunnan tarjoaman turvan tueksi? Onko järjestelmässä otettu tällä hetkellä huomioon yrittäjyyden erityispiirteitä ja palveleeko se itsensätyöllistäjien tarpeita oikeudenmukaisesti? Millaisia uudistamistarpeita järjestelmässä olisi? Tarjoaako muiden Euroopan maiden järjestelmät mahdollisia ideoita Suomen järjestelmään?

1.2 Aiemmat tutkimukset

Itsensätyöllistäjien asema Suomessa on herättänyt kiinnostusta viime vuosina, ja erilaisia itsensätyöllistäjiin liittyviä tutkimuksia on jonkin verran tehty. Pärnäsén ja Sutelan (2014) Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 -tutkimus on tuorein itsensätyöllistäjistä tehty tutkimus, jossa on tutkittu laajasti itsensätyöllistäjien työmarkkina-asemaa ja työoloja sekä heidän kasvuhaluukkuuttaan, toimeentuloa ja sosiaaliturvaan liittyviä kysymyksiä. Tutkimus on toteutettu itsensätyöllistäjille osoitetun surveytutkimuksen ja haastattelujen avulla. Tutkimuksessa on haastateltu itsensätyöllistäjiä ja yhtä asiantuntijaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on myös tutkinut aihetta. Lokakuussa 2013 on julkaistu sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän muistio, jossa on selvitetty luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvassa ja sosiaaliturvaan vaikuttavassa verotuksessa mahdollisesti olevia epäkohtia (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013). Lisäksi työryhmä on antanut raportissaan muutosehdotuksia epäkohtien korjaamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän raportti on osa työ- ja elinkeinoministeriön laajempaa työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävää tutkimusta (Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti 2015).

Ruuth (2013) on tarkastellut Pro gradu -tutkielmassaan itsensätyöllistämistä Suomessa ja itsensätyöllistäjien eläketurvajärjestelmää. Järnefelt (2011) on tarttunut yrittäjien eläkevakuuttamiseen ja työtulon tason valintaan liittyviin haasteisiin. Salama (2011) taas on OTM-tutkielmassaan tarkastellut freelancereiden asemaa Suomessa työ- ja sosiaaliturvalainsäädännön näkökulmasta.

Tässä tutkimuksessa otetaan tarkasteluun eri alan asiantuntijoiden mielipiteitä ja ajatuksia aiheesta ja heijastetaan niitä aiempiin tutkimuksiin. Itsensätyöllistäjien sosiaalivakuutusjärjestelmää tarkastellaan laaja-alaisesti hyödyntäen asiantuntijahaastatteluja, mitä ei aiemmissa tutkimuksissa vielä ole tehty. Valittujen asiantuntijoiden lausunnot antavat uutta näkökulmaa aiheeseen. Aiemmissa tutkimuksissa ei ole myöskään vielä otettu tarkastelun alle sosiaalivakuutusjärjestelmän lisäksi vapaaehtoisia vakuutuksia ja selvitetty niiden roolia itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa. Vapaaehtoisten vakuutusten selvittämisen kautta tähän tutkimukseen sisältyy myös vastuuajattelun tarkastelu: mikä osa henkilöriskien hallinnasta on yksilön ja mikä yhteiskunnan vastuulla. Itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaa tarkastellaan tässä tutkimuksessa myös yrittäjyys-käsitteen kautta, mitä ei aiemmissa tutkimuksissa ole tehty. Vaikka osa itsensätyöllistäjistä kokeekin joutuneensa yrittäjäksi olosuhteiden pakosta eikä koe yrittäjyyttä itselleen mielekkäänä, suurin osa itsensätyöllistäjistä on tyytyväisiä yrittäjänä olemiseen ja kokee esimerkiksi yrittäjyyteen liittyvän vapauden mielekkäänä. Niinpä yrittäjyyden erityispiirteet on syytä ottaa huomioon, kun puhutaan itsensätyöllistäjien henkilöriskeistä ja niiden hallinnasta.

Aihetta tarkastellaan sekä itsensätyöllistäjän itsensä että myös yhteiskunnan näkökulmasta. Millaisia ongelmia tai haasteita itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa on tällä hetkellä? Tulisiko yhteiskunnan puuttua näihin ja miten, vai voitaisiinko tilannetta parantaa muilla keinoin? Aihealueen tutkiminen on perusteltua itsensätyöllistäjien kasvavan määrän vuoksi, sillä aihe on sekä itsensätyöllistäjien näkökulmasta että myös yhteiskunnallisesti merkittävä.

1.3 Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat ja keskeiset rajaukset

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaa ja syventyä aiheeseen sosiaalivakuutuksen kautta: millainen turva on mahdollista muodostaa sosiaalivakuutuksen kautta, ja kuinka se toimii itsensätyöllistäjien näkökulmasta. Sosiaalivakuutuksen lisäksi tarkastellaan, millaisia muita vaihtoehtoja yksityisvakuutusten kautta henkilöriskien hallinnalle on olemassa. Näiden pohjalta mietitään, ovatko tämänhetkiset keinot itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnalle riittäviä ja toimivia vai kuinka itsensätyöllistäjien järjestelmää tulisi muuttaa toimivammaksi. Lisäksi otetaan esimerkkejä muista Euroopan maista, kuinka itsensätyöllistäjien sosiaaliturva muissa maissa muodostuu.

Aihetta tarkastellaan yrittäjyyden näkökulmasta: mitä yrittäjyys on, millaisia henkilöitä yrittäjät ovat, ja kuinka yrittäjyyden erityispiirteet voitaisiin huomioida itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa. On myös tarkoitus pohtia, missä kulkevat yhteiskunnan ja yksilön vastuun rajat; millaista turvaa yhteiskunnan tulisi tarjota ja mikä taas on yksilön vastuulla. Tutkimuskysymykset ovat:

- Miten itsensätyöllistäjien henkilöriskit on tällä hetkellä turvattu sosiaalivakuutuksen kautta?
 - Miten turvaa on mahdollista täydentää vapaaehtoisten vakuutusten avulla?
- Kuinka tämänhetkistä järjestelmää tulisi uudistaa?

Ensimmäisen tutkimusongelman tavoitteena on eritellä ja analysoida, miten itsensätyöllistäjien henkilöriskit on tällä hetkellä turvattu sosiaalivakuutuksen ja vapaaehtoisten vakuutusten kautta. Tutkimusongelman avulla pyritään selvittämään, millaisia haasteita tai ongelmia itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa on ja mistä nämä mahdolliset haasteet johtuvat. Pääpaino on sosiaalivakuutuksen tarkastelussa, mutta sen lisäksi selvitetään, millaista turvaa on henkilöriskien varalle mahdollista hankkia vapaaehtoisten vakuutusten avulla.

Toisen tutkimusongelman tarkoituksena on kartoittaa, millä tavalla havaittuihin haasteisiin voitaisiin puuttua, ja kuinka järjestelmää voitaisiin uudistaa. Tarkoituksena ei ole keskittyä vain sosiaalivakuutuksen sisällä ilmeneviin ongelmiin tai puutteisiin, vaan tarkastella henkilöriskien välineitä kokonaisuutena ja koko järjestelmän toimivuutta itsensätyöllistäjän ja yhteiskunnan näkökulmasta. Onko jotain toimia, millä järjestelmää voitaisiin muokata toimivammaksi ja yksinkertaisemmaksi? Löytyykö hyviä vaihtoehtoja muista Euroopan maista? Tarkasteluun haetaan ajatuksia asiantuntijahaastattelujen kautta. Haastatteluissa keskitytään pelkästään YEL-vakuutettujen itsensätyöllistäjien asemaan ja heidän henkilöriskien hallintaan. MYEL-vakuutetut ja apurahansaajat jätetään empiriaosassa tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkielmassa keskiössä ovat itsensätyöllistäjät ja heidän henkilöriskinsä. Koska suurin osa itsensätyöllistäjistä on yksinyrittäjiä ja ammatinharjoittajia, pääpaino on heidän tilanteensa tarkastelussa. Kuitenkin myös muut itsensätyöllistäjien ryhmät otetaan tutkimuksessa huomioon. Henkilöriskien lisäksi muita yrittämiseen liittyviä riskejä ei tässä tutkimuksessa oteta esille. Henkilöriskejä ja niiden hallintaa ei tarkastella työnantajayritysten tai palkansaajien

vaan ainoastaan itsensätyöllistäjien näkökulmasta. Myös sosiaalivakuutuksen sisältöön paneudutaan siltä osin, millainen järjestelmä on itsensätyöllistäjille. Tutkielmassa tarkastellaan ainoastaan sosiaalivakuutusjärjestelmää, joten muu sosiaaliturva on rajattu pois.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013, 137) mukaan tutkimukselle on asetettu aina jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimusstrategisia valintoja. Tutkimuksen tarkoitusta voidaan kuvata neljän piirteen perusteella, joita ovat kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava (Hirsjärvi ym. 2013, 138). Tämän tutkimuksen tarkoitusta voidaan luonnehtia kuvailevaksi ja kartoittavaksi. Toisaalta tutkimuksessa kuvaillaan, kuinka itsensätyöllistäjien henkilöriskit on tällä hetkellä turvattu, ja toisaalta pyritään kartoittamaan sitä, millaisia haasteita järjestelmässä mahdollisesti on tällä hetkellä ja millaisia ratkaisuja haasteisiin voitaisiin löytää.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, mihin sisältyy ajatus siitä, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritäänkin tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Aineisto on tapana koota luonnollisissa, todellisissa tilanteissa, ja ihmistä suositaan tiedon keruun instrumenttina. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu myös se, että tutkittavaa kohdetta ja aineistoa käsitellään ainutlaatuisina tapauksina ja aineistoa myös tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2013, 161, 164) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ei ole vahvoja ennakkolettamuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Laadullisen aineiston tehtävä ei niinkään olekaan perinteisesti hypoteesien todistaminen vaan hypoteesien keksiminen. Aineistojen avulla tutkija voi siis löytää uusia näkökulmia, ei ainoastaan todentaa ennestään epäilemäänsä. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20) Laadullinen tutkimus sopiikin tähän tutkimukseen, missä tarkoituksena ei ole mitata mitään tai testata hypoteeseja, vaan juurikin löytää uusia näkökulmia valittuun aiheeseen.

Tiedonhankinnan strategiana tässä tutkimuksessa käytetään tapaustutkimusta. Tapaustutkimus eli case study määritellään empiiriseksi tutkimukseksi, joka tutkii nykyistä tapahtumaa tai toimivaa ihmistä tietyssä ympäristössä monipuolisia tietoja käyttäen (Yin 1983, Metsämuuronen 2005, 205 mukaan). Tapaustutkimukselle tyypillistä on se, että tutkittavasta tapauksesta

pyritään kokoamaan monipuolisesti ja monella tavalla tietoja. Tapaus ei ole yleensä yleistettävissä, vaikka tutkimuksessa voidaankin löytää yksilöitä yhdistävä yhteinen piirre. Yleistäminen ei kuitenkaan ole tutkimuksen itsetarkoitus. (Metsämuuronen 2005, 206–207)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään tyypillisesti induktiivista analyysiä. Lähtökohtana tutkimuksessa ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsjärvi ym. 2013, 164) Induktiivinen analyysi on aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä, jossa tutkimuksen pääpaino on itse aineistossa eli teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Aineistosta rakennetaan tällöin induktiivisesti teoriaa, mikä tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. (Eskola & Suoranta 1998, 83) Ongelmaksi induktiivisessa päättelyssä muodostuu se, että täysin objektiivisia havaintoja ei ole olemassa. Niinpä ajatellaan, että uusi teoria ei voi syntyä pelkästään havaintojen pohjalta, jolloin puhdas induktiivinen päättely ei käytännössä ole mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96) Tässä tutkimuksessa hyödynnetään teoriaohjaavaa analyysiä eli abduktiivista päättelyä, jolla voidaan pyrkiä ratkaisemaan aineistolähtöisen analyysin perinteisiä ongelmia. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, kuten deduktiivisessa analyysissä, vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97).

Tutkimusotteilla tarkoitetaan erilaisia tapoja tehdä tieteellistä tutkimusta. Eri tutkimusotteet sisältävät erilaisia näkemyksiä siitä, miten tiedettä tehdään, miten erilaisia kysymyksiä tutkitaan ja mikä on todellisuuskäsitys ja tiedon luonne. (Laine 2014) Näsi ja Neilimo (1980) ovat alun perin esittäneet neljä eri tutkimusotteen tyyppiä: käsiteanalyttinen, päätöksentekometodologinen, toiminta-analyttinen ja nomoteettinen tutkimusote (Kasanen, Lukka & Siitonen 1991, 315). Tähän nelijakoiseen ryhmittelyyn Kasanen, Lukka ja Siitonen (1991) ovat täydentäneet konstruktiivisen tutkimusotteen yhdeksi liiketaloustieteen tutkimusotteeksi. Tässä tutkimuksessa on sekä toiminta-analyttisen että konstruktiivisen tutkimusotteen piirteitä. Toiminta-analyttiselle tutkimukselle tyypillistä on yksittäisten tapausten ja toiminnan kuvaus, tulkinta ja ymmärrettäväksi tekeminen. Teoria ja empiria ovat vuoropuhelussa keskenään. (Laine 2014) Konstruktiivinen tutkimusote taas lähtee ratkaistavasta ongelmasta ja pyrkii sen ratkaisumenetelmän kehittämiseen. Olennaisena osana konstruktiiviseen tutkimukseen kuuluu ongelman sitominen aiempaan tietämykseen sekä ratkaisun uutuuden ja toimivuuden osoittaminen. (Kasanen ym. 1991, 305) Eli toisaalta tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, kuinka

itsensätyöllistäjien henkilöriskit on tällä hetkellä turvattu, ja tarkastellaan siinä ilmeneviä mahdollisia haasteita. Tämän lisäksi pyritään löytämään ratkaisuja havaituille haasteille.

Tutkimusmetodina tässä tutkimuksessa käytetään teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Tyypillistä teemahaastattelussa on se, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu (Hirsjärvi ym. 2013, 208). Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn, jolloin haastattelun avulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

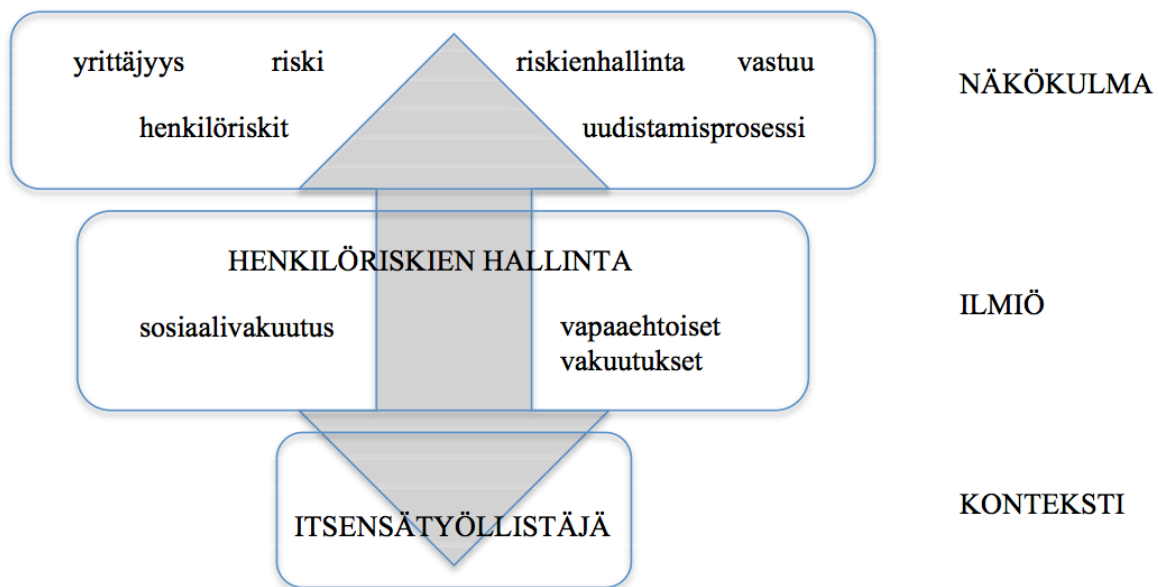
Haastateltavat ovat eri alojen asiantuntijoita, eli tarkennettuna tutkimuksessa toteutetaan asiantuntijahaastatteluita. Asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan tapaus- ja historiallisessa tutkimuksessa yleensä tilannetta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista. Ensisijaisesti kiinnostuksen kohteena ei ole asiantuntija itsessään, vaan valittua henkilöä haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä oletetaan olevan. (Alastalo & Åkerman 2010, 373) Tähän tutkimukseen on valikoitunut kuusi haastateltavaa: Harri Hellstén Suomen Yrittäjistä, Timo Silvola Finanssialan keskusliitosta, Markus Palomurto Eläketurvakeskuksesta, Anna Pärnänen Tilastokeskuksesta sekä Kirsi Päivänsalo ja Timo Salo sosiaali- ja terveysministeriöstä. Viiden eri organisaatiotahon haastattelun avulla saadaan kerättyä tutkimuksen tavoitteeseen ja tarkoitukseen nähden riittävästi tietoa. Tarkemmat tiedot haastateltavista, haastatteluaineiston keräämisestä ja analysoinnista ovat pääluvun 5 alussa.

Asiantuntijahaastattelussa erityispiirteenä on aineistonkeruun ja analyysin lomittuminen. Analyysivaihe alkaa usein jo siitä, kun tutkija tekee taustatyötä ja räätälöi valmiiden aineistojen pohjalta haastattelurunkoa haastattelutilanteeseen. Prosessi jatkuu haastattelutilanteessa, kun tapahtumakuvausta rakennetaan haastattelijan ja asiantuntijan välisessä yhteistyössä. Haastattelija saattaa kiistää esitettyä informaatiota ja täydentää sitä. Tutkija voi myös pyytää asiantuntijaa kommentoimaan muiden lähteiden tarjoamaa informaatiota. Asiantuntijahaastattelujen analyysissä haastattelut ovat osa moniaineistoista tutkimusprosessia. Haastattelukuvausta arvioidaan suhteessa muihin samaa aihealuetta koskeviin aineistoihin. (Alastalo & Åkerman 2010, 390) Niinpä empiriaosassa otetaan esille tarkemmin myös muita aiheesta tehtyjä tutkimuksia ja peilataan niitä haastatteluista saatuun aineistoon. Tutkimuksen teoria- ja empiriaosa kietoutuvat yhteen, kun teoria muodostaa pohjan tutkimukselle ja empiriaosan aineistonke-

ruulle. Analyysivaiheessa voidaan jälleen palata teoriaosaan, ja tarkastellaan saatuja tuloksia teoriaan peilaten.

1.5 Teoreettinen viitekehys

Kuviossa 1 esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, jonka tarkoituksena on kuvata tutkimuksen teoreettista lähestymistapaa. Teoreettinen viitekehys kertoo, mihin aikaisempiin tutkimuksiin tutkimus liittyy ja millaisen käsitteistön valossa kohdeilmiötä aiotaan tarkastella. Viitekehysten tehtävänä on selvittää tutkimuksen oma näkökulma ja ohjata siten tutkimuksen kulkua. (Uusitalo 2001, 42)

KUVIO 1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tutkielman teoriaosuus rakentuu pitkälti oheisen kuvion 1 mukaisesti. Viitekehyksestä käy ilmi ne näkökulmat, joihin tässä tutkimuksessa on keskitytty. Henkilöriskien hallinnasta on olemassa kirjallisuutta ja tutkimusta eri näkökulmista, mutta näkökulmat on valittu sen mukaan, kuinka itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaa halutaan tässä tapauksessa tarkastella. Näkökulmien alapuolella kuviossa on tutkielman keskiössä oleva henkilöriskien hallinta, jota tarkastellaan tässä tutkimuksessa sosiaalivakuutuksen ja vapaaehtoisten vakuutusten kautta. Alimpana viitekehyskuviossa on konteksti eli itsensätyöllistäjä. Tutkimuksen teoriaosa rakentuu valittujen näkökulmien teorioiden kautta yleisesti, koska pelkästään itsensätyöllistä-

jiin keskittyvää kirjallisuutta on niukasti. Tutkimuksessa käytettävä kirjallisuus ja tutkimukset on kuitenkin valikoitu tarkoin kontekstia silmällä pitäen.

1.6 Tutkimusraportin jäsentely

Tutkimus rakentuu kuudesta pääluvusta. Ensimmäisen eli johdantoluvun tarkoituksena on luoda lukijalle yleiskuva tutkimuksen aihealueesta ja tutkimuksen lähtökohdista, tutkimusongelmista, rajauksista ja tutkimusmetodologiasta. Tutkielman teoriaosuus koostuu kolmesta pääluvusta. Ensimmäisessä teorialuvussa perehdytään yrittäjyyteen: mitä se on, kuinka yrittäjäksi päädytään, avataan erilaisia yrittäjyyteen liittyviä käsitteitä ja yrittäjyyden keskeisiä tunnuslukuja. Toisessa teorialuvussa perehdytään itsensätyöllistäjän henkilöriskeihin. Viimeisessä teorialuvussa eli neljännessä pääluvussa käydään läpi henkilöriskien hallintaa itsensätyöllistäjän näkökulmasta: millaisen turvan yhteiskunnan sosiaalivakuutus tarjoaa ja mitä vaihtoehtoja oman turvan täydentämiseen on vapaaehtoisissa yksityisvakuutuksissa. Lisäksi otetaan esille, millaisia haasteita nykyinen järjestelmä sisältää itsensätyöllistäjän näkökulmasta ja kuinka itsensätyöllistäjän asema eroaa palkansaajan asemasta. Henkilöriskien hallintaa tarkastellaan myös yhteiskunnan ja vastuunjaon näkökulmasta; missä kulkee yhteiskunnan ja yksilön vastuun raja. Neljännen pääluvun lopussa otetaan vielä esille sosiaalivakuutusjärjestelmän uudistamisprosessia ja siihen liittyviä seikkoja.

Luku 5 muodostaa tutkielman empiirisen osuuden. Tämän luvun alussa luodaan tarkempi katsaus metodologisiin valintoihin ja aineistoon. Empiirisessä osassa käsitellään itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa havaittuja haasteita asiantuntijoiden haastattelujen kautta. Viimeisen pääluvun eli luvun 6 lopussa vedetään vielä yhteen tutkimuksen tuloksia vastaamalla asetettuihin tutkimusongelmiin, tarkastellaan tutkimustuloksia, arvioidaan tutkimuksen onnistumista ja tuodaan esille jatkotutkimusehdotuksia. Lopuksi pohditaan tutkimuksen aihealuetta lyhyesti.

2 YRITTÄJYYS

Yrittäjyyden ydin on usko itsenäisen työn ja omien aikaansaannosten arvoon omassa elämässä. Yrittäjyys lähtee ajatuksesta, että voi itse vaikuttaa omaan elämäänsä. (Kettunen 1985, 12) Toisaalta yrittäjyys voidaan nähdä myös vastuun kantamisena; yrittäjä työllistää itse itsensä ja huolehtii itse omasta toimeentulostaan (Vahtera 2011, 18). Yrittäjyys on myös tietynlaista kontrolloimista, oman ansiotoiminnan lankojen pitämistä käsissä (Pyykkö 2011, 75).

Yrittäjyyden kautta on mahdollista synnyttää jotain uutta ja merkityksellistä, joka lähtee yrittäjän onnistuneesta ideasta perustekijöiden ollessa kunnossa. Yrittäjällä on oltava ammattitaitoa omalla alallaan, yrittäjällä on idea ja idealla markkinat, ja lisäksi yrittäjällä on resurssit liiketoimintansa pyörittämiseen (Kettunen 1985, 15–16). Timmons (1986) mukaan yrittäjyyden sanotaankin syntyvän kolmen perustekijän yhteensovituksesta, joita ovat perustaja, mahdollisuus ja resurssit (Juvonen 2002, 20).

Ei kuitenkaan riitä, että yrittäjällä on vain idea ja resurssit. Yrittäjyyteen liittyy ratkaisevina tekijöinä myös uskallus ja rohkeus oman idean toteuttamiseen sekä kärsivällisyys. Tavoitteiden saavuttaminen harvoin tapahtuu hetkessä, ja usein myös muutamat vastoinkäymiset ja sudenkuopat on koettava yrittäjyyden polulla. Niinpä yrittäjyys on myös jatkuvaa oppimista ja kasvamista. (Ilmoniemi, Järvensivu, Kyläkallio, Parantainen & Siikavuo 2009, 21–23) Yrittäjyys itsessään sisältää aina riskinottoa, ja oman yritystoiminnan aloittaminen on jo ensimmäinen riskinotto. Riskinotto saattaa kuitenkin olla samalla myös oman unelman toteuttamista. Niinpä voidaan sanoa, että yrittäjyys ei ole yrittämistä, se on toteuttamista (Ilmoniemi ym. 2009, 20).

2.1 Yrittäjyyden ominaispiirteet

Yrittämisessä on omia erityispiirteitään, jotka erottavat sen toisen palveluksessa tehtävästä työstä. Kettusen (1985, 15) mukaan näitä piirteitä ovat oma-aloitteisuus, yrittäjän vastuu ja lopullinen päätösvalta. Oma-aloitteisuudella tarkoitetaan yrittäjän oman työn johtamista. Yrittäjän on itse tehtävä aloitteet, pantava työt käyntiin ja valvottava sen kulku. Yrittäjän vastuu taas viittaa siihen, että yrittäjä vastaa usein itse koko omaisuudellaan ja elämällään tekemisis-

tään ja tekemättä jättämisistään. Lopullinen päätösvalta on myös yrittäjällä; asiantuntijoiden ehdotukset ja neuvot voivat olla apuna, mutta lopulliset päätökset tekee ja kantaa niistä vastuun yrittäjä itse. (Kettunen 1985, 15)

Yrittämiseen liittyy paljon vastuun kantamista, riskinottoa ja muita haasteita. Näiden kääntopuolena on seikka, joka useilla yrittäjillä juuri on toiminut kannustimena yrittäjyyteen: vapaus. Vastuu tuo yrittäjyydessä myös vapautta päättää esimerkiksi omista aikatauluista ja työskentelytavoista (Ilmoniemi ym. 2009, 23). Yrittäjyys on siis yhdistelmä vapautta ja vastuuta.

Toisaalta yrittäjän katsotaan omaavan henkilönäkin tiettyjä erityispiirteitä. Koska yrittäjänä toimiminen voi olla haastavaa, on kirjallisuudessa määritelty ominaispiirteitä, joita menestyvällä yrittäjällä yleensä on tai tulisi olla. Amit, Glosten ja Muller (1993) ovat määritelleet neljä yrittäjälle ominaista piirrettä, joita ovat saavuttamisen tarve (*n-Ach = need for achievement*), korkea sisäinen hallintakäsitys (*internal locus of control*), riskisuuntautuneisuus (*above-average risk taking propensity*) ja epäjärjestyksen sietokyky (*a tolerance of ambiguity*) (Parker 2004, 76). McClelland (1961), joka on määritellyt saavuttamisen tarpeen keskeiseksi yrittäjän ominaisuudeksi, on sanonut saavuttamisen tarpeen olevan jopa merkittävämpi menestyvän yrittäjän ominaisuus kuin halu tienata rahaa (Parker 2004, 76). Sisäisellä hallintakäsityksellä tarkoitetaan yksilön käsitystä omasta kyvystä hallita häneen vaikuttavia tapahtumia. Korkean sisäisen hallintakäsityksen omaavat henkilöt uskovat voivansa ohjata tapahtumia ympärillään ja uskovat omien saavutustensa ja työsuoritusten riippuvan enemmän heidän omasta toiminnastaan kuin mistään ulkoisista tekijöistä. (www.wilderdom.com 2014)

Merkittävä yrittäjyyteen liittyvä piirre on riskinotto, joten kolmas mainittu yrittäjälle ominainen piirre ”riskisuuntautuneisuus” on hyvin paikkansapitävä. Yrittäjyyteen liittyy riskejä, joita on pystyttävä osittain sietämään, mutta myös ymmärrettävä varautua niihin. Ilman riskinotto-kykyä yritystoiminta ei ole mahdollista, mutta samaan aikaan yrittäjän on onnistuttava havaitsemaan riskit, joita tulee pienentää tai joita on pyrittävä välttämään. Koska yrittäminen on pitkälti omalla vastuulla toimimista, myös riskienhallinta on yrittäjän itsensä vastuulla. Tutkimusten perusteella yrittäjien on todettukin olevan enemmän riskisuuntautuneita ja valmiita sietämään riskiä enemmän (Parker 2004, 83). Tämä on sikäli ymmärrettävää, kun samaan aikaan yrittäjien sanotaan myös olevan menestyshaluisia. Sillä kuten tapana on sanoa ”High risk, high reward” eli vain suuremman riskin ottamalla voi saavuttaa enemmän.

Epäjärjestyksen sietokyky on myös Amitin, Glostenin ja Mullerin (1993) määritelmän (ks. Parker 2004, 77) mukaan yksi neljästä yrittäjän ominaisuudesta. Timmonsin (1976) mukaan on osoitettu, että yrittäjillä on palkansaajia parempi kyky selviytyä tilanteissa, joissa kokonaiskuva on heikosti hahmotettavissa (Parkerin 2004, 77).

Toisaalta yrittäjien on sanottu olevan myös kilpailunhaluisia, aggressiivisia, kärsimättömiä ja ylioptimistisia (Parker 2004, 78). Muita kirjallisuudesta löytyviä yrittäjämäisiksi luokiteltuja piirteitä ovat hyvä itseluottamus, luovuus, itsenäisyys, päättäväisyys ja sitoutuneisuus. Yrittäjäominaisuuksia voidaan listata enemmänkin, ja tutkimusta ja keskustelua aiheesta löytyy runsaasti. Todellisuudessa yrittäjäyys on jatkuvaa oppimista ja kasvamista, eikä oikeiden ominaisuuksien omaaminen ole lähtökohta yrittäjyydelle (Ilmoniemi ym. 2009, 20; Parker 2004, 79).

2.2 Työsuhde vai yrittäjätoimintaa?

Aina työsuhteen ja yrittäjätoiminnan erottaminen toisistaan ei ole niin yksinkertaista. Nykypäivänä on yhä tavallisempaa, että työnsuorittaja hankkii toimeentulonsa useammasta ansiolähteestä, esimerkiksi useammasta määrä- tai osa-aikaisesta työsuhteesta tai erilaisista epäitsenäisen palkkatyön ja itsenäisen yrittäjätoiminnan yhdistelmistä. Monia töitä voidaankin tehdä niin työsuhteessa kuin yrittäjänäkin. Joskus rajanveto työsuhteen ja yrittäjyyden välillä ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteistä; työhön saattaa sisältyä piirteitä molemmista työnteekosuhteista. Kuitenkin eläkejärjestelmän valinnan kannalta on pystyttävä erottamaan, mihin ryhmään ansiotoiminta kuuluu, eli onko kyse työntekijän eläkelain (TyEL) vai yrittäjän (YEL) tai maatalousyrittäjän eläkelain (22.12.2006/1280) (MYEL) piiriin kuuluvasta työstä. Useimmiten on kyse näiden kolmen vaihtoehdon rajanvedosta, mutta näiden lisäksi muita eläkelakeja ovat kunnallinen eläkelaki (KuEL), kirkon eläkelaki (KiEL), valtion eläkelaki (VaEL) ja merimieseläkelaki (MEL). Kyseisiin lakeihin ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa tulla paneutumaan tarkemmin.

Eläkejärjestelmän valintaa varten työsuhteelle ja yrittäjätoiminnalle on määritelty omia tunnusmerkkejään. Työsopimuslain (26.1.2001/55) 1 luvun 1 §:stä käyvät ilmi työsuhteen perustunnusmerkit, joita ovat:

1. sopimus
2. työn tekeminen henkilökohtaisesti
3. vastiketta vastaan
4. työnantajan lukuun
5. työnantajan johdon ja valvonnan alaisena (direktio).

Työsopimuksen käsite on pakottavaa oikeutta, mikä tarkoittaa, että työntekosopimuksen osapuolet eivät voi pätevästi sopia esimerkiksi eläkelaitosta sitovasti siitä, onko kyseessä työntekosuhde vai ei tai että sovelletaanko työskentelyyn työsopimuslakia tai työeläkelainsäädäntöä. Lähtökohtaisesti työsopimuslakia sovelletaan osapuolten välisessä oikeussuhteessa aina silloin, kun he ovat sopineet työn tekemisestä työsopimuslain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetulla sopimuksella ja kun työn tekemisen olosuhteista voidaan päätellä, että työtä tehdään tai on tarkoitus tehdä työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. (Hallituksen esitys Eduskunnalle työsuopimuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 157/2000)

Yrittäjätoiminnan tunnistaminen tapahtuu usein käänteisesti työsuhteen tunnusmerkistön kautta, joten ensin pyritään määrittelemään, täyttääkö työntekosuhde työsuhteen tunnusmerkit vai onko kyse virkasuhteesta tai muusta julkisoikeudellisesta palvelussuhteesta. Yritystoiminnan peruspiirteet ovat vakiintuneet oikeus- ja verotuskäytännön kautta, ja niitä ovat:

1. ansiotarkoitus
2. taloudellinen riski
3. toiminnan laajuus, yleisyys ja julkisuus sekä
4. itsenäisyys (Sievänen 2001, 150).

Yrittäjätoiminnan peruspiirteiden ei edellytetä kaikkien täyttyvän samanaikaisesti. Perusvaatimuksena pidetään ansiotarkoitusta ja työntekijän johdon ja valvonnan puuttumista (riittävä itsenäisyys ottaen huomioon työn luonne), sekä lisäksi jonkun tai joidenkin yrittäjätunnusmerkkien täyttymistä. (Yrittäjätöryhmän muistio 1994, Sieväsen 2001, 150 mukaan)

Sievänen (2014) on koonnut vielä työsuhteelle ja yrittämiselle omia merkittävimpiä tunnuspiirteitään, joiden pohjalta voidaan ratkaista, onko kyse työsuhteesta vai yrittäjätoiminnasta (kuviot 2). Tehtäessä ratkaisua siitä, mistä työntekosuhteesta on kyse, otetaan huomioon kaikki oikeussuhteeseen liittyvät tosiseikat ja tilannekohtaisesti arvioidaan, mitkä seikat kyseises-

sä työntekosuhteessa ilmentävät eri tunnusmerkkejä ja mikä merkitys niille on annettava. (Sievänen 2001, 153)

TYÖSUHDE Työsuhteen tunnusmerkkejä	YRITTÄJÄTOIMINTA Yrittäjätöiminnan tunnusmerkkejä
<ul style="list-style-type: none"> • Henkilökohtainen työntekovelvollisuus • Työnteettaja määrää paikan • Työnteettäjän välineet • Korvaus työn tekemisen ja siihen käytetyn ajan mukaan • Veron ennakonpidätys 	<ul style="list-style-type: none"> • Oikeus käyttää sijaista • Saa työskennellä muille • Useita toimeksiantajia • Omat työvälineet ja työtilat • Korvaus valmiista työn tuloksesta • Ennakkoperintärekisteri • ALV

KUVIO 2 Työsuhteen ja yrittäjätöiminnan tunnusmerkkejä (Sievänen 2014)

2.3 Tie yrittäjäksi

Syyt ryhtyä yrittäjäksi voivat vaihdella paljon eri henkilöiden välillä. Syitä voivat olla esimerkiksi hyvä liikeidea, perheen yrittäjätoiminnan jatkaminen, harrastuksessa saavutettu osaaminen tai muu hyvä osaaminen jossakin asiassa, mahdollisuus hankkia toimeentulo, tilaisuus, sattuma tai tarjous tai vaikkapa toisen yrittäjän esimerkki. Toiselle yrittäjäyys on itsestäänselvyys, kun taas toinen voi päätyä yrittäjäksi sattumien kautta. (www.yrittajat.fi 2014) Monitieteellinen yrittäjäyystutkimus on osoittanut monen asian vaikuttavan yrittäjäksi ryhtymiseen: henkilön ominaisuudet, taustatekijät (esim. työkokemus) ja tilannetekijät (yksilön ympäristössä olevat tekijät, esim. työllisyystilanne tai avioero). (Pärnänen & Sutela 2014, 29)

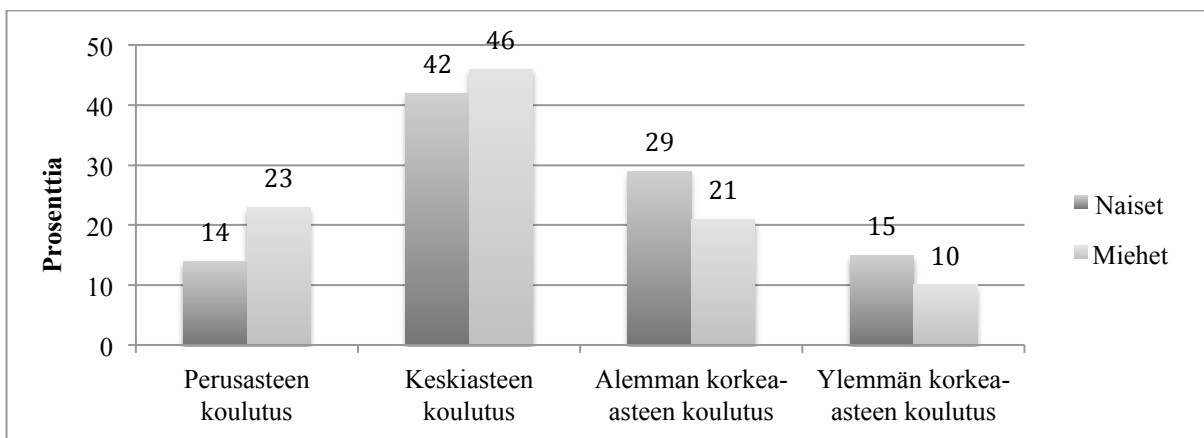
Viljamaan ja Varamäen (2014) tutkimuksessa on selvitetty sivutoimiyrittäjien motiiveja yrittäjäksi ryhtymiseen. Tärkeimmäksi motiiviksi kyselyyn vastanneiden keskuudessa on todettu itsensä toteuttaminen. Muita motiiveja ovat oman yritysideoita testaaminen, palkkatyön tuki tai varasuunnitelma ja lisätulojen saaminen. (www.vaasanteknillinen seura.fi 2014) Yrittäjäyys lähtee usein halusta päästä toteuttamaan itseään. Erityisesti luovilla aloilla yrittäjäyys voi olla ainut mahdollisuus oman itsensä ja oman ideoita toteuttamiseen, jolloin yrittäjäksi ryhdytään mahdollisista riskeistäkin huolimatta.

Joidenkin tutkimusten perusteella yrittäjäksi ryhtyvien henkilöiden väliltä voidaan löytää yhdistäviä tekijöitä, jotka osaltaan selittäisivät yrittäjäksi ryhtymistä. Useampien tutkimusten perusteella on todettu sukupuolten välillä oleva ero eli että miehet ryhtyvät yrittäjiksi naisia useammin (Schoon & Duckworth 2012, 1719). Kaikissa maissa naisia on yrittäjinä selvästi vähemmän kuin miehiä, mille on löydetty ainakin joitain selittäviä tekijöitä. Naisten yrittämisen motiiveina on useammin ei-rahamääräisiä asioita, kuten perhe, työtyytyväisyys ja hyvä elämä, kun taas miehillä odotettavissa olevat yrittäjyydestä saatavat korkeammat työtulot kannustavat vahvasti yrittäjyyteen. Yleisesti ottaen miehet käyttävät naisia herkemmin yrittäjyyttä keinona työllistää itsensä, erityisesti alueilla, joissa palkkatyömahdollisuudet ovat huonot. Naiset taas hakevat samanlaisessa tilanteessa muita ratkaisuja: he jäävät työelämän ulkopuolelle tai muuttavat pois. Lapset eivät kuitenkaan ole yllättäen välttämättä suoranainen syy naisilla olla lähtemättä yrittäjäksi. Päinvastoin pienet lapset saattavat jopa kannustaa yrittäjyyteen, kun pyrkimyksenä on liittää perhe ja pienet lapset yrittäjyyden vapauteen. (Tervo & Haapanen 2007, 35–38) Oman yritystoiminnan pyörittäminen vaatii kuitenkin aikaa, usein pidempiä työpäiviä ja viikonlopputöitäkin, mikä voi olla haastavaa pienen lapsen vanhemmalle, ja tämä saattaa saada äidin jättämään yrittäjähaaveensa. Toisaalta miesten ja naisten väliseen eroon yrittämishalukkuudessa voi syynä olla myös kasvatus ja yleiset yhteiskunnan odotukset. Jo pienestä lähtien tyttöjä ja poikia kasvatetaan eri tavoin ja erilaisiin rooleihin.

Yleisesti on oletettu, että vanhemmat ryhtyvät nuoria useammin yrittäjiksi useammastakin syystä: vanhemmilla henkilöillä on usein taloudellisesti paremmat mahdollisuudet lähteä yrittäjiksi, vanhemmat pystyvät yrittäjyyden kautta jatkamaan työuraansa, heillä on usein enemmän suhteita ja yrittäjinä vanhemmilla henkilöillä on mahdollisuus paremmin määritellä omaa työnsuhteensa jaksamisensa mukaan. Yleisesti yrittäjyys on yleisintä työuran keskivaiheilla 35–44 -vuotiaana. (Parker 2004, 70) Tämä osiltaan selittyy sillä, että kyseisessä ikäluokassa on myös ylipäättään eniten työssäkäyviä henkilöitä.

Tutkimusten valossa on myös todettu siviilisäädyn vaikuttavan yrittäjäksi ryhtymiseen niin, että naimisissa olevat henkilöt ryhtyvät naimattomia useammin yrittäjiksi. Tätä voidaan selittää useammilla seikoilla. Ensinnäkin oletetaan, että puoliso voi auttaa pääoman kokoamisessa. Toisaalta puoliso voi myös työskennellä yrityksessä halvemmalla, ja puolison tai puolison kanssa yhteinen pääoma toimii osittaisena vakuutuksena enemmän riskiä sisältävässä liiketoiminnassa. Kun yrittäjät keskimäärin ovat vanhempia, vanhemmat henkilöt ovat myös useammin naimisissa. (Parker 2004, 75)

Koulutuksen osalta on myös havaittu yhteneväisyyksiä yrittämisen aloittaneiden kesken. Yleisesti korkeasti koulutetut ryhtyvät muuta väestöä harvemmin yrittäjiksi. Syitä heikompaan yrittäjyyshalukkuuteen korkeasti koulutettujen keskuudessa uskotaan olevan muun muassa hyvät työllistymismahdollisuudet valmistumisen jälkeen, kohtuullinen toimeentulo ja nouseva tulotaso sekä se, että useat akateemiset tutkinnot valmistavat edelleen julkiselle sektorille. (Aro 2012) Vaikka syyt selittävätkin korkeasti koulutettujen haluttomuutta yrittäjyyteen, voidaan asiaa tarkastella myös toiselta kannalta. Toisaalta korkeamman koulutuksen voisi kuvitella suosivan yrittäjyyttä, koska koulutetumpien henkilöiden voisi ajatella olevan myös paremmin tietoisia yrittäjyyden mahdollisuuksista (Parker 2004, 73). Vuonna 2011 ylemmän korkea-asteen koulutuksen omaavia yrittäjiä oli naisyrittäjistä 15 prosenttia ja miesyrittäjistä 10 prosenttia. Suurimmalla osalla yrittäjistä oli keskiasteen koulutus (kuvio 3).

KUVIO 3 Nais- ja miesyrittäjien koulutustaso (pl. alkutuotanto) v. 2011 (Yrityskatsaus 2014, 137)

Myös perhetaustalla on laajasti todettu olevan vaikutusta yrittämishalukkuuteen. Vanhempien yrittäjätaustan ja yrittäjänä menestymisen on todettu vaikuttavan jälkikasvun yrittämishalukkuuteen positiivisesti. Yrittäjänä toimivan isän on havaittu vaikuttavan enemmän siihen, että poika ryhtyy yrittäjäksi, kun taas tyttäriin on havaittu vaikuttavan voimakkaammin äidin yrittäjyys (Tervo ja Haapanen 2007, 36). Kahden yrittäjävanhemman on havaittu vaikuttavan merkittävimmin jälkikasvun halukkuuteen lähteä yrittäjiksi (Parker 2004, 86). Toisaalta perhetausta ei välttämättä aina kannusta yrittäjyyteen. Pahimmillaan henkilö saattaa joutua vasten tahtoaan jatkamaan perheyrittystä pelkästä velvollisuudentunnosta (Kantola & Kautonen 2007, 36).

Vaikka yhtäläisyyksiä yrittämisen aloittaneiden taustoista voidaankin löytää, on huomattava, että kaikille yrittäjyys ei välttämättä ole ollut vapaaehtoinen valinta. Reynolds, Sammis ja White (1997) ovat määritelleet yrittäjyyden kahteen ryhmään: pakkoyrittäjyys/vastentahtoinen yrittäjyys (*necessity entrepreneurship*) ja vapaaehtoinen yrittäjyys (*opportunity entrepreneurship*). Ensimmäinen tulee vastaan tilanteessa, jossa henkilöllä on yrittäjyyden sijasta vain harvoja, tai ei lainkaan muita vaihtoehtoja työn saamiseksi. (Lippmann, Davis, Aldrich 2005, 10) Pakkoyrittäjyydellä viitataan yrittäjyyteen, jonka yrittäjä itse ei koe johtuvan hänen omasta valinnastaan, vaan yrittäjyys koetaan pakon sanelemaksi tai vastentah-toiseksi (Vainio 2007, 123). Näillä niin sanotuilla pakkoyrittäjillä ei yleensä ole paljon omaa pääomaa yrittäjätoimintaa aloittaessa, koska kannuste yrittäjyyteen on tullut oman taloudellisen tilanteen turvaamisesta, kun muut työnsaantimahdollisuudet ovat epäonnistuneet. (Lippmann, Davis, Aldrich 2005, 10)

Yrittäjäksi ryhdytään vapaaehtoisesti, kun siihen avautuu mahdollisuus markkinoilla, ja löytyy sopiva markkinarako. Mahdollisuuksien ja markkinarakojen tunnistamisen katsotaan olevan positiivisesti yhteydessä sosiaaliseen ja inhimilliseen pääomaan. Vapaaehtoisen yrittäjyyden sanotaan olevan keskimäärin pakkoyrittäjyyttä hyödyllisempää taloudelle ja yhteiskunnalle, koska vapaaehtoiseen yrittäjyyteen yhdistetty inhimillinen pääoma tarjoaa paremmat mahdollisuudet yksilön liikkuvuuteen, organisatoriseen kasvuun ja työpaikkojen luomiseen. (Lippmann, Davis, Aldrich 2005, 10–11)

Vaikka pakkoyrittäjyys-termi on melko negatiivissävytteinen, on huomattava, ettei tilanne ole välttämättä näin kaksijakoinen. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaa usein sekä työntäviä (esim. vaikeus saada palkkatyötä) että vetäviä (esim. yrittäjän työn vapaus) tekijöitä. Vaikka yrittäjyyden taustalla olisi palkkatyön puute, olisi kovin yksioikoista sanoa olevan kyse vastentah-toisesta tai pakkoyrittäjyydestä. Tilanne voi esimerkiksi olla se, että palkkatyötä olisi saatavilla omalta alalta toisella paikkakunnalla, mutta työn perässä ei haluta muuttaa. Tällöin kyse ei ole puhtaasti pakkoyrittäjyydestä, koska yrittäjätyöhän mahdollistaa asumisen halutulla paikkakunnalla. (www.hs.fi 2014) Irtisanominen palkkatyöstä voi myös esimerkiksi toimia mahdollisuutena toteuttaa liikeidea, jota henkilö on miettinyt jo pidempään, muttei ole uskaltanut ottaa riskiä ja jättää palkkatyötään (www.businessweek.com 2014). Osa-aikainen yrittäjyys voi tarjota osatyökykyiselle mahdollisuuden työllistyä osa-aikaisesti, mikä työsuhteessa saattaisi olla hankalaa.

Pärnänen ja Sutelan (2014) tutkimuksesta käy ilmi vielä kolmas yrittäjäksi ryhtyneiden ryhmä. Noin 40 prosenttia kyselyyn vastanneista itsensätyöllistäjistä kertoo sattumalla olleen merkittävä rooli yrittäjäuran alkamisessa. Tämä ryhmä on tutkimuksessa määritelty termillä ”ajautuneet ja tilaisuuteen tarttuneet”. Taas aidosti omasta halustaan yrittäjätoiminnan aloittaneita oli kyselyyn vastanneista noin 40 prosenttia ja viidennes kertoi päätyneensä yrittäjäksi olosuhteiden pakosta. (Pärnänen & Sutela 2014, 43–45)

2.4 Erilaisten yrittäjyyskäsitteiden määrittelyä

Työn tekemisen muodot ovat muuttuneet yhä moninaisimmiksi. Palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastoon sijoittuu nykyisin erilaisia itsensä työllistämisen muotoja, mistä syystä myös yrittäjiin viittaavien käsitteiden joukko on muuttunut kirjavammaksi. Yrittäjyyden ja muuttuneiden työntekomuotojen käsitteitä onkin syytä avata hieman tarkemmin. Itsensätyöllistäjien käsitteeseen paneudutaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Aiemmassa luvussa tuli esille jo *pakkoyrittäjyyden* ja *vapaaehtoisen yrittäjyyden* termit, jotka ovat jo pitkään olleet esillä erilaisissa yrittäjyystutkimuksissa. Pakkoyrittäjyyden rinnalla tai sen alakäsitteenä on puhuttu myös *näennäisyrittäjyydestä*. Näennäisyrittäjyys yhdistetään usein työn ulkoistamiseen yrittäjätyöksi, kun aiemmin työsuhteisilla henkilöillä teetetyt tehtävät ostetaan ulkopuolisilta yrityksiltä. Luonteenomaisena näennäisyrittäjyydelle voidaan pitää ulkopuolista impulssia yritystoiminnan aloittamiselle eli yrittäjyyteen johtava harkinta tapahtuu toimeksiantajan taholla. Eräänä näennäisyrittäjyyden tunnusmerkkinä voidaan pitää myös työsuhdefunktiota, millä viitataan työsuoritusten työsuhteeseen luonteeseen: niiden tekeminen työsuhteessa on tavallista ja luonteenomaista. Näennäisyrittäjyydessä työsuoritusten ostaja pyrkii ulkoistamalla välttämään työoikeudellisen työnantajan aseman ja siihen liittyvät velvollisuudet. Näennäisyrittäjyyden sijasta myös käsitteitä *työntekijän kaltainen* tai *työntekijään rinnastettava itsenäinen yrittäjä* on käytetty. (Vainio 2007, 125–128)

Yksityinen elinkeinonharjoittaja, josta puhekielessä usein käytetään nimitystä toiminimiyrittäjä, on henkilö, joka harjoittaa Suomessa elinkeinotoimintaa itsenäisesti omaan lukuunsa ja vastaa taloudellisesti omista sitoumuksistaan. Yksityinen elinkeinonharjoittaja voidaan jaotella termeihin *ammatin-* ja *liikkeenharjoittaja*. Ammatinharjoittajan toiminta perustuu pitkälti

yrittäjän henkilökohtaiseen ammattitaitoon, eikä toimintaan sitoudu merkittäviä pääomia. Liikkeenharjoittaja taas voi tuottaa esimerkiksi raaka-aineiden, koneiden, työntekijöiden tai muiden tuotantotekijöiden avulla tuotteita tai palveluita, joiden myynnillä hän hankkii itselleen tuloa. (www.vero.fi 2015) Itsenäisesti yritystoimintaa harjoittaviin yrittäjiin viitataan myös termillä *yksinyrittäjä*, jolla tarkoitetaan henkilöä, joka työskentelee yksinään ilman ulkopuolisia työntekijöitä, mutta jolla voi olla osakekumppaneita (Pärnänen & Sutela 2014, 7). Suurimmalla osalla yksinyrittäjistä yritysmuotona on yksityinen elinkeinonharjoittaja tai muu henkilöyhtiö, ja noin kolmanneksella yritysmuotona on osakeyhtiö (Yksinyrittäjäkysely 2013, 5).

Freelancer on myös eräänlainen yksinyrittäjä. Freelancer on vapaa ammattilainen, joka tekee työtä toimeksiantosuhteessa ja jolla voi yhtäaikaan olla useita toimeksiantajia. Freelancer voi toimia joko palkkiota tai palkkaa vastaan työsuhteessa tai oman yrityksen tai toiminimen kautta. Freelancer-työ voi myös vaihdella vuorotellen työsopimussuhteen kanssa. Onkin huomattavaa, että mikäli työsopimuslaissa säädetyt työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät, on kyseessä työsopimussuhde, vaikka sopimuksen osapuolet olisivatkin sopineet toimeksiantosuhteesta. Freelancer harjoittaa toimintaansa freelancer-verokortilla. (Pärnänen & Sutela 2014, 7; www.yhteiskunta-ala.fi 2015)

Apurahansaaajat eli apurahalla työskentelevät tutkijat ja taiteilijat ovat maatalousyrittäjän eläkelain 8 a §:n mukaan Suomessa asuvia henkilöitä, jotka olematta työsuhteessa apurahan myöntäjään tekevät Suomessa tieteellistä tutkimusta tai harjoittavat taiteellista toimintaa henkilökohtaisesti myönnetyn apurahan turvin. Apurahansaaajana pidetään myös henkilöä, joka työsuhteessa ollessaan tai yrittäjätöimintää harjoittaessaan saa apurahan työsuhteesta tai yrittäjätöiminnasta erillään tehtävää tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten. Apurahansaaajat rinnastetaan yrittäjiin, koska myös apurahalla tehtävässä työssä on yrittäjätöiminnän piirteitä. Apurahansaaaja joutuu myymään tutkimusideansa tai taidehankkeensa rahoittajille mahdollistaakseen tutkimuksen tai taiteen teon. Palkansaaajina heitä ei voida pitää, koska he eivät ole työsuhteessa mihinkään tahoon. (Pärnänen & Sutela 2014, 14)

Uudehkona yrittäjyyden muotona yrittäjyyden ja palkkatyön välimaastossa ovat *laskutuspalvelut* eli niin kutsuttu *kevytyrittäjyys*. Kevytyrittäjä hankkii itse työnsä ja määrittelee niille hinnan. Työn suorittamisen jälkeen laskutus, palkanmaksu ja byrokratia ulkoistetaan laskutuspalvelulle, joka veloittaa oman palvelumaksunsa laskun summasta. (www.yrittajat.fi

2015a) Laskutuspalvelun kautta toimiessa työn suorittaja ei tarvitse omaa yritystä eikä y-tunnusta, sillä juridisesti työn tekijä on työsuhteessa laskutuspalveluyritykseen, joka huolehtii työnantajavelvoitteista (www.taloussuomi.fi 2015).

2.5 Itsensätyöllistäjän käsite

Tämän tutkielman keskiössä on itsensätyöllistäjä-käsite, joka on toisaalta yrittäjän alakäsite ja toisaalta kattokäsite olemassa oleville yrittäjäluokituille. Pärnänen ja Sutela (2014) ovat määritelleet itsensätyöllistäjän henkilöksi, joka tekee työtä yksin, ilman palkattua työvoimaa yrittäjänä tai yrittäjämäisesti, mutta ei ole maatalousyrittäjä. Toisin sanoen itsensätyöllistäjiä ovat yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat. Osa itsensätyöllistäjien ryhmään kuuluvista työskentelee perinteiseksi miellettyinä yksinyrittäjänä, esimerkiksi kauppiaina tai kampaajana pyörittäen omaa yritystä. Osa taas tekee töitä tavalla, jota on vaikeampi määritellä selvästi joko palkansaaja- tai yrittäjätyöksi. Työtä saatetaan tehdä esimerkiksi palkansaajatyösuhteissa, mutta työn tekemisen tapa on vahvasti yrittäjämäistä. (Pärnänen & Sutela 2014, 13–14) Itsensätyöllistäjä-käsitettä on käytetty myös erikseen kirjoitettuna: itsensätyöllistäjä. Tässä tutkielmassa käytetään nyttemmin vakiintunutta itsensätyöllistäjä-termiä.

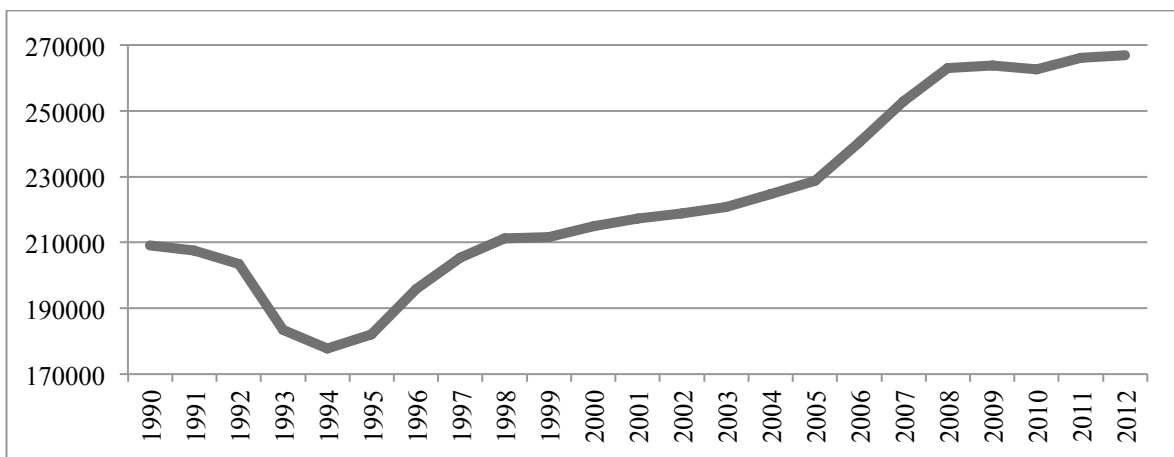
Käsite on alkujaan peräisin Kansainvälisen työjärjestön (ILO) ja OECD:n dependent self-employed -käsitteestä. ILO:n määritelmän mukaan dependent self employed -käsitteellä viitataan henkilöihin, jotka tarjoavat työtään tai palvelujaan toisille henkilöille kulloisenkin sopimuksen (ei työsopimus) mukaisesti mutta ovat samanaikaisesti täysin riippuvaisia tästä työn teettäjästä (The Scope of the Employment Relationship 2003, 6). Nämä itsensä työllistävät henkilöt ovat muodollisesti itsensätyöllistäjiä, mutta työn olosuhteet ovat vastaavat kuin palkansaajalla (Social protection rights of economically dependent self-employed workers 2013, 25). Englanninkielinen dependent self-employed onkin lähempänä Suomessa käytettäviä pakko- ja näennäisyrittäjyyden termejä, kuin nykyistä itsensätyöllistäjän käsitettä, jolla viitataan laajaan ja monipuoliseen työnsuorittajien joukkoon.

”Itsensätyöllistäjä” on koettu Pärnänen ja Sutelan (2014) kyselytutkimuksessa käyttökelpoiseksi käsitteeksi myös kyselyyn vastaajien mielestä – kohteet tunnistavat itsensä ryhmään kuuluviksi. Käsite toimii hyvin kattokäsitteenä erilaisille yrittäjyyden muodoille ja kuvaa monella tapaa tehtävää yrittäjätyötä. Vaikka yrittäjätyö on erilaista, eivätkä rajanvedot yrittäjyy-

den ja palkansaajuuden välillä aina ole helppoja, kaikkia itsensätyöllistäjien kategoriaan luokiteltuja yhdistää yksin työn tekeminen ja työn yrittäjämäisyys. (Pärnänen & Sutela 2014, 15)

2.6 Yrittäjyyden tunnuslukuja

Yritysten määrä on Suomessa kasvanut tasaisesti 1990-luvun laman jälkeisistä ajoista. Oheisessa kuviossa (kuvio 4) näkyy yritysten määrän kehitys vuosina 1990–2012 ilman maa-, metsä- ja kalataloutta. 1990-luvun lama oli talousvaikutuksiltaan hyvin voimakas ja ajoi useita yrityksiä konkurssiin. Laman jälkeen alkoi kasvun aika, mikä selittää yritysten määrän kasvun vuodesta 1994 lähtien. Yritysten määrän voidaankin kuviosta 4 havaita kasvaneen tasaisesti vuoteen 2008 saakka, jolloin Yhdysvalloista alkunsa saanut finanssikriisi saavutti Suomen. Tämän jälkeen yritysten määrän kasvu tasaantui ja yritysten määrä jopa väheni. Yleinen taloudellinen tilanne onkin yksi merkittävä yritysten määrää selittävä tekijä. Toisaalta myös päinvastaisesti heikko yhteiskunnan taloudellinen tilanne voi voimistaa yrittäjyyttä, kun tilanteessa, jossa työttömyysaste on korkea, työllistymistä haetaan yrittäjyyden ja itsensä työllistämisen kautta.

KUVIO 4 Yritysten määrän kehitys 1990–2012 (www.yrittajat.fi 2015b)

Vuonna 2012 Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan 266 910 yritystä, joista pieniä, alle 50 henkilön yrityksiä oli 98,8 prosenttia. Kaikista yrityksistä alle 2 henkilön yrityksiä oli 67,2 prosenttia. (Yrityskatsaus 2014, 122) Pienillä yrityksillä voidaankin sanoa olevan merkittävä rooli Suomen taloudessa. Merkittävää on myös yhden hengen yritysten määrä, joita on reilusti

yli puolet Suomen kaikista Tilastokeskuksen tilastoimista yrityksistä. Yksinyrittäjien osuus onkin lisääntynyt aina 1990-luvun lopusta lähtien. (Yrityskatsaus 2014, 21)

Kun tarkastellaan yksinyrittäjyyden yleisyyttä erikseen nais- ja miesyrittäjien keskuudessa, voidaan todeta yksinyrittäjyyden olevan yleisempää naisten kuin miesyrittäjien keskuudessa. Miesyrittäjistä yksinyrittäjiä oli vuonna 2013 vajaa 60 prosenttia, kun naisyrittäjistä niitä oli kolme neljäsosaa. Naisyrittäjien määrällinen kasvu onkin painottunut yksinyrittäjyyteen. Syyinä tähän on esimerkiksi se, että naiset työllistyvät miehiä enemmän osa-aikaisina ja sivutoimisina yrittäjinä. Naisyrittäjät työllistyvät myös usein henkilökohtaisia palveluja tuottavilla toimialoilla, kuten parturi-, kampaamo- ja kauneudenhoitoalalla sekä viihde- ja kulttuuritoiminnassa. (Yrityskatsaus 2014, 21–22) Tämänkin osaltaan selittää yksinyrittäjyyden yleisyyttä juuri naisyrittäjien keskuudessa. Naisyrittäjien määrä kaikista yrittäjistä on kuitenkin miesyrittäjiä pienempi. Vuoden 2013 lopussa Suomessa oli 86 000 naisyrittäjää (ilman alkutuotantoa) eli kolmannes kaikista yrittäjistä (Yrityskatsaus 2014, 21).

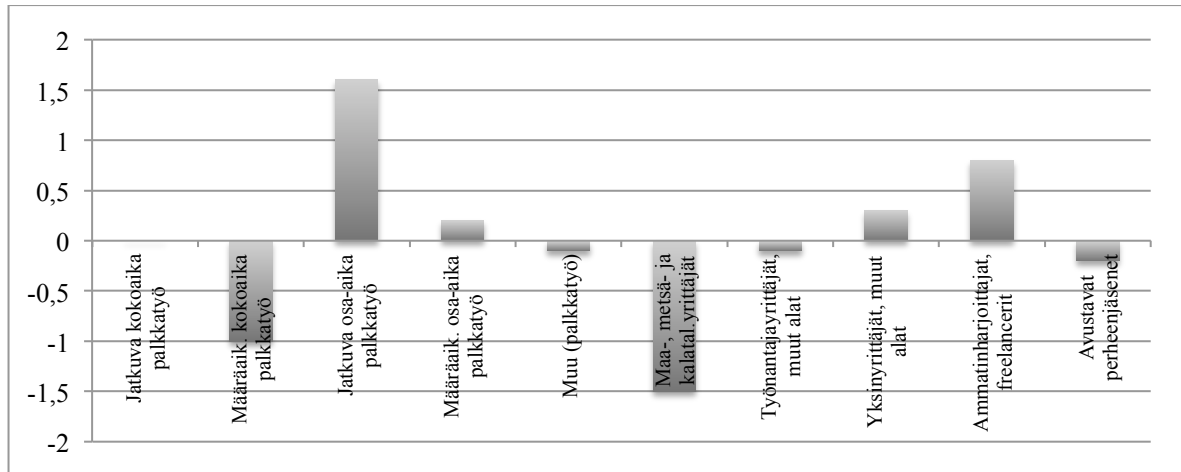
Yrittäjien määrän muutoksen lisäksi tarkastellaan myös sitä, kuinka työllisyyden eri muodot ovat muuttuneet viime vuosikymmenen aikana. Taulukossa 1 on esitetty 15–64 -vuotiaiden työllisten työnteon muodot vuosina 2000 ja 2013. Taulukosta voidaan havaita maa-, metsä- ja kalatalousyrittäjien osuuden työllisistä vähentyneen selkeästi. Myös kokoaikaista määräraikaista palkkatyötä tekeviä ja palkatta työskenteleviä avustavia perheenjäseniä oli vuonna 2013 vähemmän kuin vuonna 2000. Työnantajayrittäjiä oli myös hieman vähemmän vuonna 2013 kuin vuonna 2000.

TAULUKKO 1 15–64 -vuotiaiden työllisten työnteon muodot vuosina 2000 ja 2013 (Tilastokeskus Pärnäsén 2014 mukaan)

	2000	2013	2000 %-osuus kaikista työllisistä	2013 %-osuus kaikista työllisistä
Jatkuva kokoaikainen palkkatyö (sis. muu palkkatyö)	1 516 400	1 572 000	65,4	65,4
Määräaikainen kokoaikainen palkkatyö	254 100	240 100	11	10
Jatkuva osa-aikainen palkkatyö	163 000	206 700	7	8,6
Määräaikainen osa-aikainen palkkatyö	74 200	82 100	3,2	3,4
Muu (palkansaaja)	4 200	2 700	0,2	0,1
Maa-, metsä- ja kalatalousyrittäjät	87 600	55 300	3,8	2,3
Muiden alojen työnantajayrittäjät	86 500	85 800	3,7	3,6
Muiden alojen yksinyrittäjät	100 100	111 600	4,3	4,6
Muiden alojen ammatinharjoittajat ja freelancerit*	19 900	40 300	0,9	1,7
Töissä perheenjäsenenä yrityksessä tai maatilalla palkatta	11 800	6 600	0,5	0,3
Yhteensä	2 317 800	2 403 200	100	100

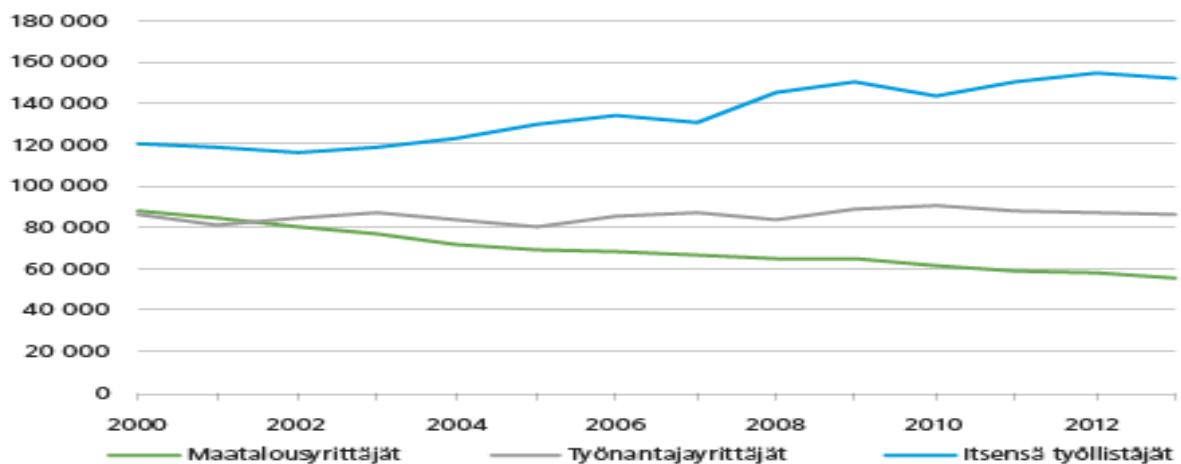
* 2013 sis. apurahansaajat

Kuvioon 5 on havainnollistettu vielä työllisten työnteon eri muotojen muutokset vuosien 2000 ja 2013 välillä prosenttiyksikköinä. Työmarkkinoiden rakenne on pysynyt melko samankaltaisena 2000-luvulla siltä osin, että suurin osa työllisistä toimi jatkuvassa kokoaikaisessa palkkatyössä niin vuonna 2000 kuin myös vuonna 2013. Myös jatkuvan osa-aikaisen palkkatyön osuus on kasvanut, mutta suhteellisesti ammatinharjoittajien ja freelancereiden määrä on kasvanut eniten.

KUVIO 5 Työnteon eri muotojen osuus työllisistä, muutos prosenttiyksikköinä vuosien 2000 ja 2013 välillä, 15–64 -vuotiaat työlliset. (Tilastokeskus Pärnäsén 2014 mukaan)

Kun tarkastellaan kaikkien itsensä työllistäjien määrää, voidaan niiden määrän havaita kasvaneen tasaisesti kuluneen reilun kymmenen vuoden aikana. Vuosien 2000–2013 aikana 15–64 -vuotiaiden itsensä työllistäjien määrä on kasvanut noin 32 000 hengellä (kuvio 6).

KUVIO 6 Maatalousyrittäjät, työnantajayrittäjät ja itsensä työllistäjät Suomessa 2000–2013, 15–64-vuotiaat (Tilastokeskus Pärnäsén 2014 mukaan)

Samaan aikaan työnantajayrittäjien määrä on pysynyt suunnilleen samana ja maatalousyrittäjien määrä vähentynyt tasaisesti (Kuvio 6). Vuonna 2013 Suomen työmarkkinoilla oli yhteensä noin 152 000 itsensä työllistävää 15–64 -vuotiasta. (Pärnänen & Sutela 2014, 8) Vaikka työmarkkinoiden ei voitaisikaan sanoa olevan radikaalissa murroksessa, on itsensä työllistäjien määrän kasvu ollut silti selkeä työmarkkinatrendi 2000-luvun alun ajan.

3 ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN HENKILÖRISKIT

Epävarmuus ja riskit ovat osa ihmisten ja yritysten elämää. Emme voi etukäteen tietää tulevasta, joka voi tuoda mukanaan kielteisiä tai myönteisiä seurauksia. Voimme vain pyrkiä ennakoimaan tulevaa ja tunnistamaan mahdollisia riskejä. Osa riskeistä on hallittavissa, mutta osa on vaikutuspiirimme ulkopuolella. Kaikessa toiminnassa on kuitenkin hyödyllistä ymmärtää, mitä riskit ovat ja kuinka niitä voidaan hallita.

3.1 Riskin käsite

Riskistä terminä löytyy hyvin monenlaisia määritelmiä sekä liike-elämästä että normaalista jokapäiväisestä elämästä. Yleisellä tasolla riski-sanaa käytetään kuvaamaan sitä vaaraa ja epä-tietoisuutta, joka liittyy onnettomuuden mahdollisuuteen (Kuusela & Ollikainen 2005, 16). Sanan suomalaisia vastineita ovat vahingonvaara, vahingonuhka ja tappionuhka (Rantala & Kivisaari 2014, 62). Riski viittaa myös oletettuihin menetyksiin, jotka voivat aiheutua jonkin odottamattoman tapahtuman tai tilanteen seurauksena (Harrington & Niehaus 2003, 2). Vaughan (1997, 8) on määritellyt riskin olosuhteeksi, jossa tapahtuman lopputulos poikkeaa toivotusta tai odotetusta lopputuloksesta. Siihen liittyy tappion mahdollisuus ja uhka menettämisestä. Menetykset, jotka johtuvat riskin toteutumisesta, voivat olla minkä tahansa arvon menetyksiä: rahallisen, terveydellisen tai yhteiskunnallisen arvon menetyksiä (Kuusela & Ollikainen 2005, 16–17).

Riskiä määriteltäessä on tarkasteltava myös epätoivotun seuraamuksen haitallisuutta ja todennäköisyyttä. Riskin hyväksyttävyys riippuu monista tekijöistä. Riskikokemukseen vaikuttavat esimerkiksi riskin hallittavuus ja rajoitettavuus sekä henkilön arviointikyky, henkilökohtaiset ominaisuudet ja vapaaehtoisuus. Myös tarkastelunäkökulma, tilanne tai vaikkapa maantieteellinen sijainti vaikuttavat riskin ymmärtämiseen. (Kuusela & Ollikainen 2005, 17) Usein riski koetaan henkilön subjektiiviseksi näkemykseksi lopputuloksesta, jolloin riskiarviot vaihtelevat eri henkilöiden välillä (Kuusela & Ollikainen 2005, 29).

Riskejä voidaan luokitella eri tavoin. Eräs luokittelu on riskien jako dynaamisiin ja staattisiin riskeihin. Dynaamiset riskit, joita kutsutaan myös spekulatiivisiksi riskeiksi, muuttuvat suh-

danteiden ja olosuhteiden mukaan. Liikeriskit ovat dynaamisia riskejä, koska niistä voi seurata yhtä hyvin voittoa kuin tappiota. Dynaamisiin riskeihin pystyy vaikuttamaan ainakin riskinottonsa määrää säättämällä. Dynaamisia riskejä voidaan kuitenkin ennakoida huomomin kuin staattisia riskejä, eikä niitä yleensä voida siirtää muiden kannettavaksi. (Kuusela & Ollikainen 2005, 33)

Staattiset riskit taas ovat yrityksen tai yksilön tahdosta riippumattomia. Niistä ei voi seurata voittoa, vaan ainoastaan menetyksiä. Staattisten riskien toteutumisen todennäköisyys on dynaamisia riskejä helpommin arvioitavissa, mistä syystä niitä voidaan maksua vastaan siirtää myös vakuutusyhtiön kannettavaksi. Staattisia riskejä kutsutaankin myös puhtaiksi ja vakuutusriskeiksi. Staattiset riskit voidaan jakaa henkilöihin ja omaisuuteen kohdistuviin sekä vastu- ja riippuvuusriskeihin. Henkilöriskejä ovat esimerkiksi äkillinen kuolema, sairaus tai työkyvyttömyys. Omaisuusriskit taas merkitsevät omaisuuden menettämisen uhkaa ja sen aiheuttamia haitallisia seurausvaikutuksia ja vastuuriskit henkilöiden vahingonkorvausvelvollisuutta suhteessa kolmanteen osapuoleen. Riippuvuusriskillä tarkoitetaan toisten sitoutumisen toteutumatta jäämistä. Riippuvuusriskejä voidaan monessa tapauksessa hallita sopimuksin, mutta vakuutusturvaa niille on yleensä vaikea saada. (Kuusela & Ollikainen 2005, 33–34)

3.2 Henkilöriskit

Henkilöstö on yrityksen toiminnassa keskeinen voimavara, joka voidaan nähdä yhtenä liiketoiminnallisten tavoitteiden mahdollistajana (Haunia 2005, 275). Yrityksessä, missä henkilöstö koostuu ainoastaan yhdestä henkilöstä, itsensätyöllistäjästä, on itsensätyöllistäjä itse koko yritystoiminnan lähtökohta ja mahdollistaja. Ilman itsensätyöllistäjää ei ole yritystoimintaa, ja itsensätyöllistäjän sairastuminen tai muu poissaolo saattaa hetkeksi jähdyttää koko yritystoiminnan.

Yrityksen henkilöriskeinä voidaan pitää sellaisia henkilöstöön liittyviä tekijöitä, jotka voivat haitata tai jopa estää yrityksen liiketoiminnallisten tavoitteiden toteutumisen (Haunia 2005, 275). Itsensätyöllistäjällä kaikki henkilöriskit kohdistuvat häneen itseensä tai ovat hänestä johtuvia, kun yrittäjä ja työntekijä on yksi ja sama henkilö. Itsensätyöllistäjän kannalta henkilöriskit ovatkin oikeastaan samoja kuin yksityishenkilöillä, sillä itsensätyöllistäjän kohdalla henkilöriskejä ei pysty täysin erittelemään yksityishenkilön riskeihin ja yrityksen riskeihin.

Ne kulkevat usein pitkälti käsi kädessä, kun itsensätyöllistäjän henkilökohtainen elämä ja työ kietoutuvat läheisesti yhteen. Työ- ja vapaa-ajankin ero saattaa olla niin häilyvä, että henkilöriskien jaottelu töihin ja vapaa-aikaan on hankalaa.

Ihminen on hyvin arvaamaton ja ennakoimaton resurssi yritykselle, sillä tähän resurssiin sisältyy paljon riskejä, joiden seuraukset voivat olla onnistumisia tai epäonnistumisia. Henkilöriskit voivat horjuttaa henkilön tai yrityksen taloudellista turvallisuutta. Henkilöriskien toteutumisista on kuitenkin kohtalaisen vaikea ennustaa, jolloin niitä voidaan vain ennakoida ja niihin yrittää varautua. (Haunia 2005, 276) Henkilöriskit voidaan jakaa kahteen alaryhmään: ennalta arvaamattomiin ja ei-toivottuihin sekä väistämättömiin ja elämänkulkuun kuuluviin. Henkilöriskejä eli taloudellisesti ja toimeentulollisesti henkilöön kohdistuvia ongelmien tai vaarojen mahdollisuuksia ovat kuoleminen, ikääntyminen, vammautuminen, sairastuminen, työttömyys ja työkyvyttömyys. (Jokela, Lammi, Lohi & Silvola 2013, 51 – 52) Lisäksi yhtenä henkilöriskinä voidaan mainita myös vanhemmaksi tulo.

3.2.1 Kuolema

Yrittäjän kuolema johtaa usein yrityksen koko toiminnan lakkaamiseen, mikäli omistajan omalla työpanoksella on perustavaa laatua oleva merkitys toiminnalle eikä kuolleen omistajan perillisillä ole kykyä tai halua jatkaa edesmenneen omistajan yritystoimintaa. Vaikka perilliset haluaisivatkin jatkaa yritystoimintaa, omistajan kuolema saattaa johtaa muunlaisiin ongelmiin. Omistajan kuoleman myötä saatetaan menettää tärkeät liikesuhteet, kehitteillä olevat ideat, kilpailijoiden tuntemus tai yrityksen voimavarojen oikeasuhteinen yhdistäminen. (Jokela ym. 2013, 59–60) Toimintaa yksin pyörittänyt itsensätyöllistäjä saattaa olla ainut henkilö, joka on tiennyt yritystoimintaan liittyvistä asioista, jolloin työn jatkaminen voi olla mahdoton tehtävä.

Yritystoiminnan hetkellinen keskeytyminen saattaa myös johtaa siihen, että vakioasiakkaat siirtyvätkin kilpailijalle. Itsensätyöllistäjän yllättäen sattunut kuolemantapaus voi johtaa yrityksessä hallitsemattomiin taloudellisiin tilanteisiin, jotka pahimmassa tapauksessa jopa tuhoavat kokonaan sen taloudellisen arvon, joka yritystoiminnasta muutoin jäisi vainajan omaisille (Jokela ym. 2013, 56).

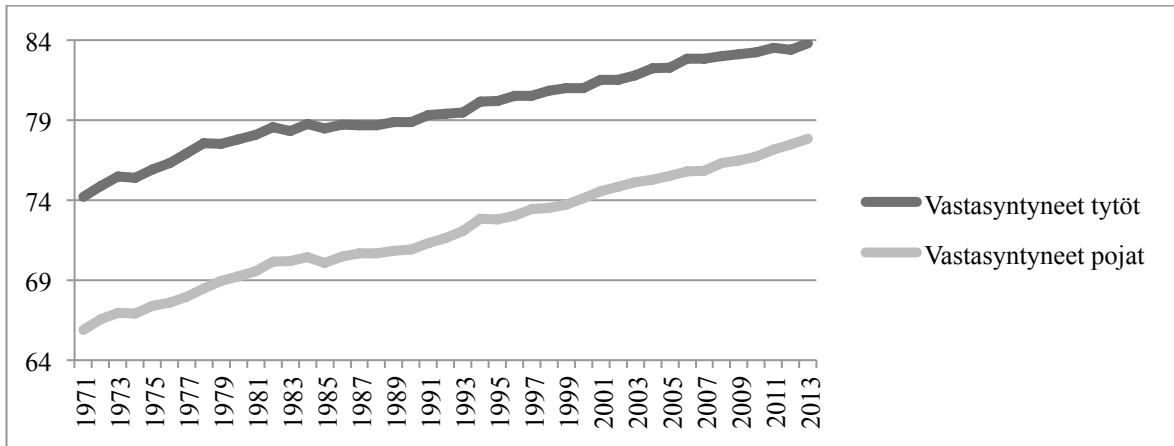
Osituksesta ja perinnönjaosta johtuen yritysvarallisuus saattaa pirstoutua, jolloin myös päättävältä jakautuu aikaisempaa useammalle henkilölle. Tämä myös voi heikentää yrityksen menestymismahdollisuuksia. Mikäli yritykselle on tiedossa seuraaja, tulisi seuraajan pystyä lunastamaan itsensäyöllistäjän puolison ja perillisten osuudet. Tämä edellyttää ennalta luotu- ja juridisia mahdollisuuksia lunastamiseen. (Bergström, Ilvessalo & Vesterinen 1992, 46)

Itsensäyöllistäjän kuolema jättää yrityksen omistajan perilliset hyvin hankalaan tilanteeseen, mikäli henkilö ei ole kuolemantapaukseen varautunut. Epätietoisuus yrityksen toiminnasta ja velvoitteista on merkittävä eteen tuleva ongelma. Onko yrityksellä velkoja tai lähettämättömiä laskuja? Mitä mahdollisia muita velvoitteita yrityksellä on? Kuinka itsensäyöllistäjä on suunnitellut yrityksen tulevaisuutta? Itsensäyöllistäjän kuolema voi aiheuttaa myös merkittävän kolauksen itsensäyöllistäjän lähiomaisten taloudelliseen tilanteeseen niin elatuksen loppumisen osalta kuin myös vainajan velkojen ja vastuiden johdosta. Myös perintöverovelvollisuus voi lisätä perillisten rahoitustarvetta (Bergström ym. 1992, 46).

3.2.2 Ikääntyminen

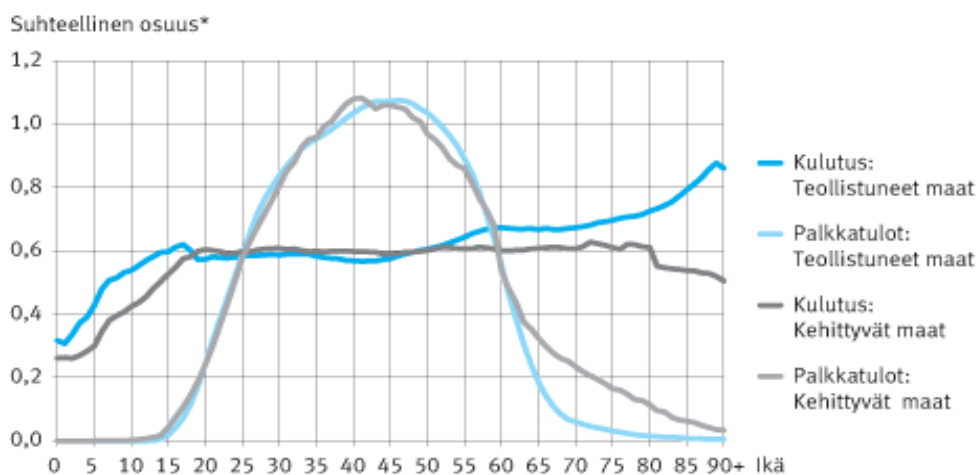
Kuoleman ohella on huomioitava myös elämiseen ja vanhenemiseen liittyvät riskit. Vaikka elämän jatkuminen ei ole riskitilanne, jota ei pidettäisi toivottuna, voidaan sitä myös silti pitää yhtenä henkilöriskinä, johon itsensäyöllistäjän on varauduttava. Kun voimat ehtyvät ja työnteko päättyy vanhuuden kynnyksellä, suoranaiset työtulot lakkaavat. Tämä järkyttää ihmisen taloudellista tasapainoa, ellei riittäviä varoja ole kertynyt säästöön tai vanhuusaikaan ole varauduttu muulla tavoin. (Jokela ym. 2013, 52)

Ihmiset elävät tänä päivänä yhä pidempään, jolloin he viettävät myös aikaa eläkkeellä yhä pidemmän aikaa. Tämä taas tarkoittaa toimeentulon turvaamisen tarvetta yhä pidemmälle aikavälille. (Huber & Stephens 2006, 144) Kuviossa 7 on vastasyntyneiden elinajanodote vuosina 1971–2013, mikä osoittaa elinajanodotteen olleen selvässä nousussa viimeisimpien kymmenien vuosien aikana.

KUVIO 7 Vastasyntyneiden elinajanodote 1971–2013 (www.tilastokeskus.fi 2015b)

Usein vanhuus aiheuttaa myös enemmän kustannuksia, kun vanhetessaan ihmiset sairastuvat ja muuttuvat heikommiksi tarviten näin enemmän lääkäri- ja tukipalveluja. Kuten kuvio 8 havainnollistaa, ihmisen työtulot sijoittuvat elämän keskivaiheille, kun taas kulutus on suurimmillaan elämän loppuvaiheessa, kun työtulot ovat matalimmillaan. Tästä syystä ikääntymiseen varautuminen on tärkeää, jotta myös elämän loppuvaiheessa toimeentulo olisi turvattu. Juuri tätä tarvetta varten on kehitetty aikoinaan yhteiskunnan ylläpitämä eläkevakuutusjärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kulutuksen tasaaminen ihmisen elämänsäkaarella (Barr 2012, 153).

KUVIO 8 Kulutus ja työtulot iän mukaan teollistuneissa ja kehittyvissä maissa.

*Kulutus ja työtulot suhteutettu 30–49 -vuotiaiden työtuloihin. (Lee ja Mason 2011 Riihelän, Vaattisen ja Vanteen 2014, 23 mukaan)

Vaihtoehtoja ikääntymiseen turvautumiseen tarjoaa yhteiskunnan ylläpitämä eläkevakuutusjärjestelmä, vapaaehtoinen eläkevakuutus tai muu säästäminen. Vapaaehtoinen eläkevakuutus tai muu säästämisemuoto perustuu ajatukseen, että henkilö säästää työssä käydessään työtuloistaan tulevaisuuteen tulevia eläkepäiviään varten. Ongelman yksilön omassa säästämisessä asettaa kuitenkin tietämättömyys siitä, kuinka pitkään henkilö elää. Haasteena on myös onnettomuuden mahdollisuus. Jos työikäinen henkilö joutuukin työkyvyttömäksi, hän ei voikaan ansaita ja säästää työtulojaan. Tästä syystä on kehitetty hyvinvointiyhteiskunnan organisoima eläkevakuutusjärjestelmä, johon kaikki maksavat elinaikanaan eläkevakuutusmaksuja odottaen saavansa eläkeiässä säännöllistä eläkettä. (Barr 2012, 153) Tarkemmin eläkevakuutusta ja vapaaehtoista vakuuttamista käsitellään luvuissa 4.1.1 ja 4.2.

Elämiseen varautuminen ei koske ajallisesti kuitenkaan pelkästään eläkeikää. Myös aiemmin voi tulla vastaan elämäntilanteita, jolloin normaalit tulot eivät riitä kertaluontoisiin tai ylimääräisiin menoihin. Niihin on varauduttava etukäteen. (Jokela ym. 2013, 52) Tämä on myös tavallisen palkansaajan elämää koskeva riski, ei pelkästään itsensätyöllistäjän. Itsensätyöllistäjällä riskiä lisää tulojen epävarmuus. Muutokset omassa ansiotoiminnassa tai yrityksen toimintaympäristössä voivat yllättäen vaikeuttaa toimintaa ja heikentää kassavirtoja, mikä voi heikentää itsensätyöllistäjän taloudellista varmuutta.

3.2.3 Työkyvyttömyys

Työkyvyttömyys voi olla osittaista tai täydellistä, pysyvää tai ohimenevää. Itsensätyöllistäjän henkilöriskinä työkyvyttömyys kuitenkin tarkoittaa aina sitä, että itsensätyöllistäjä on ainakin täysipainoisesti estynyt tekemästä normaalia ansiotyötänsä ja kerryttämään tuloja yritykselle eli hankkimaan toimeentuloa. Yksin ansiotoimintaa harjoittavan henkilön työkyvyttömyys on yritykselle lähes yhtä mittava riski kuin kuolema. (Jokela ym. 2013, 56, 60) Työkyvyttömyys voi aiheutua joko äkillisestä tapaturmasta työ- tai vapaa-ajalla tai sairastumisesta.

Työkyvyttömyyttä on eri laatuista, ja tietty sairaus tai vamma voi aiheuttaa eri henkilöille työkyvyttömyyttä eri tavalla. Ruumiillista työtä tekevällä molempien jalkojen ja käsien käyttö on yleensä välttämätöntä normaalin työn suorittamiseksi, kun taas henkistä työtä tekevän liikuntakyky voi olla hyvinkin rajoittunut ilman, että se vaikuttaa työkykyyn. (Jokela ym. 2013, 57)

Lyhytaikainen, esimerkiksi alle viikon pituinen, työkyvyttömyys ei välttämättä vielä vaikeuta yrityksen toimintaedellytyksiä, mutta mitä pidempi työkyvyttömyys on, sitä enemmän siitä seuraa taloudellisia ongelmia (Jokela ym. 2013, 56). Työkyvyttömyysaikana tulot jäävät tulematta, mutta maksut erääntyvät. Samalla yritys saattaa menettää tärkeitä asiakkaitaan, kun ei pystykään suoriutumaan velvoitteistaan.

Vaihtoehtoina työkyvyttömyystapauksessa itsensätyöllistäjällä on seuraajan saaminen perhepiiristä, ammattijohtajan palkkaaminen, jatkaminen ”sijoittajana”, yrityksen myyminen tai yrityksen purkaminen. Keskeisessä asemassa on työkyvyttömyyden varalta voimassaolevan henkilökohtaisen toimeentuloturvan taso. Käytännössä on siis kysymys sairausvakuutuslain (21.12.2004/1224) ja yrittäjän eläkelain (tai MYEL:n) mukaisen turvan tai yksityisvakuutuksen riittävydestä muiden mahdollisten tulojen ohella. (Bergström ym. 1992, 44) Työkyvyttömyys aiheuttaa yleensä aina taloudellisia menetyksiä ja lisärahoituksen tarvetta, mutta käytännön edellytysten ollessa kunnossa on tilanteessa mahdollista punnita eri vaihtoehtoja edullisimman vaihtoehdon löytämiseksi.

3.2.4 Sairastuminen

Yksin omaa ansiotoimintaa pyörittävän henkilön haasteena ovat erilaiset poikkeustilanteet ja niistä selviäminen. Yksi haastava poikkeustilanne on itsensätyöllistäjän sairastuminen, joka joissain tapauksissa katkaisee ansiotoiminnan ainakin hetkellisesti kokonaan. Kuten työkyvyttömyyttä, sairastumista voi olla monen laatuista. Sairastuminen voi olla hyvin lyhytaikaista, yhden tai muutaman työpäivän kestävää, tai pitkäaikaista, jopa pysyvään työkyvyttömyyteen johtavaa.

Ansioiden menettämisen pelossa moni itsensätyöllistäjä joutuu tosiasiassa työskentelemään sairaana. Suomen Yrittäjien (2013) teettämän kyselyn mukaan kyselyyn vastanneista yksinyrittäjistä kaksi kolmasosaa, eli 66 prosenttia ilmoitti harjoittaneensa kuluneen 12 kuukauden aikana yritystoimintaansa sairaana (Yksinyrittäjäkysely 2013, 4). Vaikka kyselyn tulos on hyvin huolestuttava, on tulos ymmärrettävä. Vaikka itsensätyöllistäjä jostain saisikin tilalleen apuvoimia sairaana olonsa ajaksi, joutuisi hän maksamaan toisen palkan sosiaalikuluneen ja mahdolliset työnvälitysyrityksen kulut päälle. Tällaisia tuplapalkkoja ei voi huomioida hin-

noittelussa, jolloin kaikki on pois itsensätyöllistäjän omasta tulosta. (Vahtera 2011, 229) Sijaisten palkkaamisessa haasteen asettaa myös, erityisesti vähänkin enemmän erikoistuneilla aloilla, pätevien ja osaavien sijaisten löytäminen, sillä omaa yritystä ei haluta antaa epäpätevän käsiin (Mäkelä-Pusa, Terävä & Manka 2011, 44).

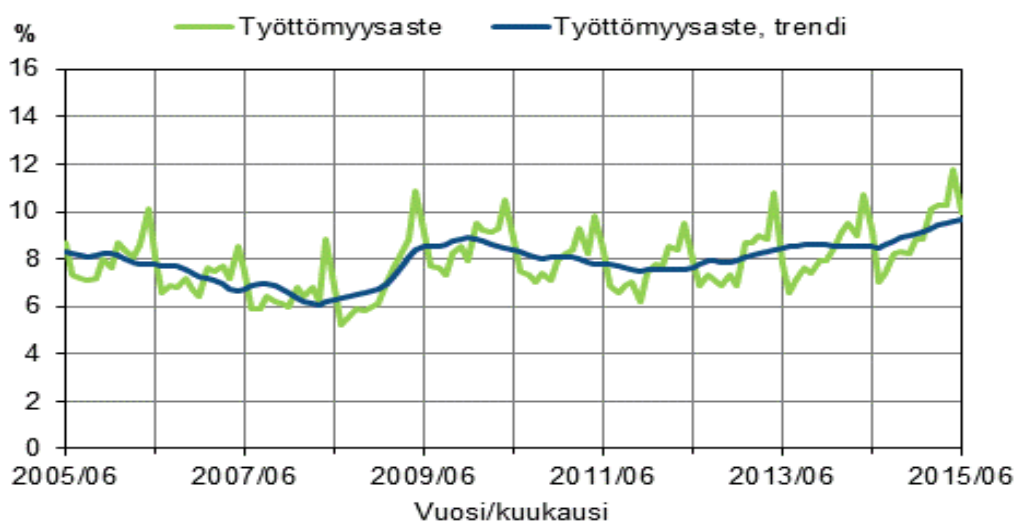
Ossi Auran (2010) toteuttaman Yrittäjien hyvinvoinnin tila Suomessa 2010 -tutkimusraportin mukaan yrittäjien terveys on melko lähellä palkansaajien terveyttä. Joitakin merkittäviä poikkeuksia tutkimuksesta kuitenkin selvisi: yrittäjät liikkuvat vähemmän, sairastuvat diabetekseen useammin ja stressaavat enemmän, mitkä kaikki selittyvät pitkälti kiireellä ja ajan puutteella. Henkinen kuormittuminen ja stressi ovatkin yleisiä syitä yrittäjien sairastumiseen. Työstressin seurauksena voi kehittyä työuupumus, jolla taas on yhteys alkoholiriippuvuuteen. Sairastuminen on joka tapauksessa aina merkittävä kolaus ja voi aiheuttaa suuren muutoksen henkilön koko elämään, ja muuttaa täysin elämän suuntaa.

3.2.5 Työttömyys

Työttömäksi jääminen on merkittävä muutos elämässä ja voi aiheuttaa monessakin suhteessa kriisin. Elämästä poistuu tällöin merkittävä sisällön tuoja, ajankäytön rytmittäjä ja sosiaalisten suhteiden verkosto. Työttömyys on myös merkittävässä määrin kolaus taloudellisessa mielessä, kun taattu toimeentulo työttömyyden johdosta järkkyy. (Ylikännö 2012, 140) Muista henkilöriskeistä työttömyys poikkeaa luonteeltaan siinä mielessä, että se saattaisi olla yhteiskunnan keinoin jopa kokonaan poistettavissa. Länsimainen markkinatalousjärjestelmä ei kuitenkaan hyvinäkään aikoina pysty täysin välttämään jonkinasteista työttömyyttä. Taloudellisen taantuman aikana työttömyys voi nousta jopa 25 prosentin tuntumaan. (Jokela ym. 2013, 58)

Teollisuuden kasvun kulta-aikoina pitkäaikaistyöttömyys oli marginaalinen ongelma, mistä tänä päivänä on tullut yhä yleisempää. Siinä missä aikoinaan pitkäaikaistyöttömyyden ja siitä aiheutuvan köyhyyden riski koski lähinnä heikommin kouluttautunutta työväkeä, koskee työttömyyden riski työväen lisäksi nykyisin myös hyvin kouluttautuneita henkilöitä. 1950- ja 1960-luvuilla työttömyysaste oli monissa Euroopan maissa niin matala (1–3 prosenttia), että heikommin kouluttautuneen työväenkin keskuudessa työttömyyden riski oli hyvin pieni. Sen sijaan viimeisten kahden vuosikymmenen aikana kaksinumeroisetkaan työttömyysasteet eivät ole olleet epätavallisia. (Huber & Stephens 2006, 145)

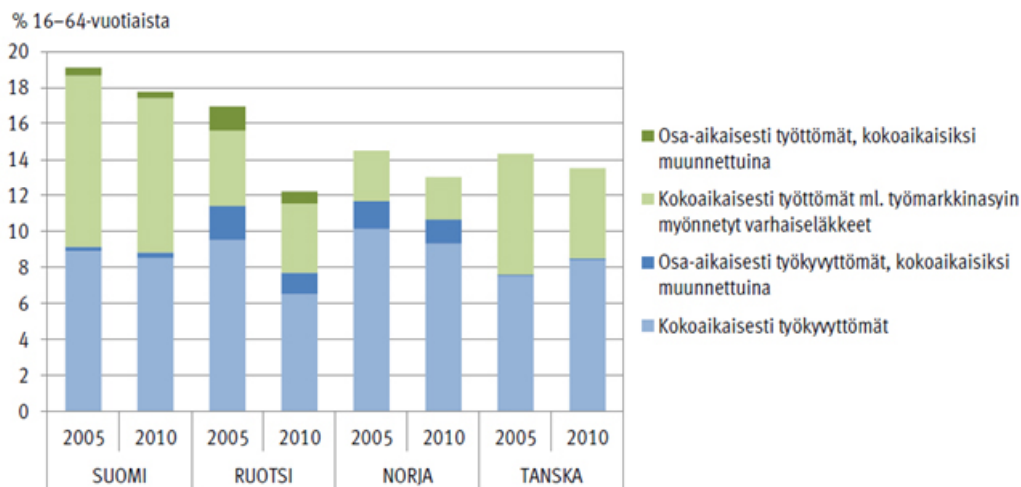
Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa työttömyysaste oli kesäkuussa 2015 10,0 prosenttia. Vuoden takaisesta luvusta työttömyysaste oli noussut 0,8 prosenttiyksikköä. (www.tilastokeskus.fi 2015a) Kuvio 9 havainnollistaa työttömyysasteen muutosta vuoden 2005 kesäkuusta vuoden 2015 kesäkuuhun. Työttömyys laski tasaisesti ennen vuonna 2007 alkanutta talouden taantumaa, jonka jälkeen työttömyysaste lähti nousuun, ja kohotti työttömyysasteen vuoden 2009 lopulla yhdeksään prosenttiin. Viime vuosina työttömyysaste on pysynyt kahdeksan prosentin tienoilla mutta viime vuonna kääntyi lievään nousuun.

KUVIO 9 Työttömyysaste ja työttömyysasteen trendi 2005/06–2015/06, 15–74-vuotiaat (www.tilastokeskus.fi 2015a)

Suomessa työkyvyttömyydestä ja työttömyydestä johtuva työelämästä poissaolo on muihin Pohjoismaihin verrattuna yleisempää. Tämä käy ilmi Kelan vuonna 2013 toteuttamasta tutkimuksesta, missä on vertailtu työkyvyttömyydestä ja työttömyydestä johtuvaa työelämästä poissaoloa Pohjoismaissa vuosina 2005 ja 2010. Vuonna 2010 Suomessa 18 prosenttia työikäisestä väestöstä oli työelämän ulkopuolella työkyvyttömyyden tai työttömyyden takia, kun Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa vastaava osuus oli 12–13 prosentin tasolla (kuvio 10). Suomessa on 2000-luvulla tehty vain melko pieniä muutoksia, jotka eivät ole juuri vaikuttaneet työelämän ulkopuolella olevien osuuteen. Sen sijaan esimerkiksi Ruotsissa on tehty huomattavia kiristysia sekä työkyvyttömyys- että työttömyysetuksiin. (Blomgren & Hytti 2013, 21) Kuvio 10 voi havaita juuri työttömien määrän olleen selkeästi muita maita korkeammalla tasolla Suomessa. Samalla voidaan todeta, ettei vuosien 2005 ja 2010 välillä juuri ole

havaittavissa suurempia eroja Suomen osalta, mikä viittaa osaltaan juuri siihen, ettei Suomessa ole tehty mitään radikaaleja muutoksia.

KUVIO 10 Työkyvyttömyydestä ja työttömyydestä johtuva työelämästä poissaolo Pohjoismaissa vuosina 2005 ja 2010, osuus 15–64 -vuotiaasta väestöstä (%) (Blomgren & Hytti 2013, 21)

Tulevina vuosina myös Suomessa saatetaan kuitenkin puuttua merkittävälläkin tavalla nykyisen työttömyysturvan sisältöön. Viime aikoina keskustelua on herättänyt keväällä valitun uuden hallituksen esille tuoma yhteiskuntasopimus, jolla tavoitellaan työllisten määrän kasvattamista ja Suomen kilpailukykyä parantamista. Mikäli yhteiskuntasopimuksen toimet toteutetaan vuonna 2017 riittämättömiksi, on hallitus esittänyt ehdolliset säästökohteet, joihin lukeutuu muun muassa työttömyysturvan leikkaus 120 miljoonalla. (Nurmi 2015) Nykyisessä taloustilanteessa uudistuksia ja leikkauksia on tehtävä. Aika näyttää, tuleeko osa uudistuksista kohdistumaan työttömyysturvajärjestelmäämme ja millä tavoin.

Yleisesti yrittäjien kohdalla työttömyys on vaikeammin määriteltävissä kuin tavallisella palkansaajalla. Milloin yrittäjä on työtön? Yrittäjällä voi olla hiljaisempia aikoja, jolloin esimerkiksi tilaukset vähenevät tai asiakkaita käy normaalia vähemmän. Joillain aloilla liiketoiminta saattaa kausittain jopa hiipua hetkeksi kokonaan. Yrittäjän ei kuitenkaan välttämättä katsota olevan työtön kyseisinä aikoina. Pääsääntöisesti yrittäjä on työtön vasta, kun hän on lopettanut yritystoimintansa todisteellisesti (www.ytk.fi 2015). Tarkemmin itsensä työllistäjän työttömyysturvaa käsitellään luvussa 4.3.4.

3.2.6 Vanhemmuus

Perheelisäys on iloinen asia, jota ei voida samalla tapaa luokitella henkilöriskiksi kuin esimerkiksi sairastumista. Itsensätyöllistäjälle vanhemmaksi tulo voi kuitenkin merkitä suurempaa muutosta, joka on huomioitava omassa ansiotoiminnassa. Naispuolisille itsensätyöllistäjille lapsen saaminen on vielä merkittävämpi yritystoimintaan vaikuttava elämänmuutos verrattuna miespuolisiin. Äitiys merkitsee ainakin hetkellistä pois jäämistä ansiotoiminnasta.

Vanhemmuuden riski on muuttunut ajan kuluessa. Aikoinaan muutama vuosikymmen sitten äidit olivat perinteisesti kotona lapsia hoitamassa, ja perheen isä kävi töissä. 1960-luvulta lähtien perheellisten naisten ansiotyössä käyminen on yleistynyt selvästi (Metsämäki 2006, 16). Kotiäitiys on sen sijaan yhä harvinaisempaa, ja lasten hoitaminen on yhä useammassa perheessä niin sanotusti ulkoistettu joko julkiselle tai yksityiselle toimijalle. Työn ja vanhemmuuden yhdistäminen tuokin mukanaan haasteita. Vanhemmuuteen liittyy tänä päivänä myös useammin yksinhuoltajuus perinteisen ydinperheen sijaan. Tällöin lapsen hoitaminen tai hoidon järjestäminen on usein vielä haastavampaa, ja voi aiheuttaa tulojen menetystä, mikäli vanhempi joutuu vähentämään työntekoaan lastenhoidon vaikean saatavuuden tai siitä aiheutuvien kustannusten vuoksi. Tämä taas lisää köyhyyden riskiä yksinhuoltajavanhempien kohdalla. (Bonoli 2006, 6)

Vaikka itsensätyöllistäjät voivat hakea Kelalta palkansaajien tapaan äitiys- ja vanhempainpäivärahaa, ei vanhempainvapaalle jääminen itsensätyöllistäjälle ole välttämättä niin yksinkertaista. Yrityksellä saattaa olla asiakkaita, jotka odottavat saavansa palveluita tai tuotteita jatkuvasti tarpeidensa mukaan. Tämän johdosta itsensätyöllistäjä ei yleensä voikaan heittäytyä huoletta äitiysvapaalle ja palata takaisin muutaman vuoden päästä. Siinä vaiheessa yrityksellä ei välttämättä enää ole asiakkaita. Perheen ja työn yhdistäminen onkin itsensätyöllistäjillä hyvin erilaista kuin palkansaajilla. Työ ja toimeentulo omassa yrityksessä tarkoittaa usein sääntelemättömiä työpäiviä ja sairauspoissaolojen ja hoitovapaiden järjestely tapahtuu itsensätyöllistäjän omalla vastuulla ja kustannuksella. (Känsälä & Kovalainen 2005, 129)

Työn ja vanhemmuuden yhdistämisestä on käyty paljon keskustelua ja tänä päivänäkin julkisuudessa on ollut esillä vanhemmuuden kustannusten tasaaminen eri työnantajien kesken (esim. www.suomenmaa.fi 2015). Yrittäjyyden ja vanhemmuuden yhdistämisestä keskustelua ja tutkimusta on ollut kuitenkin huomattavasti vähemmän, sillä usein tutkimukset ovat keskit-

tyneet nimenomaan palkansaajatyön ja vanhemmuuden yhdistämisen ongelmiin ja mahdollisuuksiin (Känsälä & Kovalainen 2005, 130). Nykyisten työmuotojen muuttuminen tavallisesta työsuhteisesta työstä yhä useammin yrittäjämäiseen työn suorittamiseen antaa aihetta miettiä myös tämän aiheen tärkeyttä yhteiskunnallemme.

4 HENKILÖRISKIEN HALLINTA ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN NÄKÖKULMASTA

Riskienhallinta on tärkeä osa sekä yritysten ja yhteiskunnan toimintaa että myös yksityishenkilön elämää. Riskienhallinnalla tarkoitetaan prosessia, jonka avulla uhkaavia vaaroja voidaan torjua ja minimoida niistä aiheutuvia menetyksiä (Suominen 2003, 27). Riskienhallintaprosessi voidaan kuvata viidellä toiminnolla: 1. Riskien tunnistaminen, 2. Riskien toteutumisen todennäköisyyden ja seurausten vakavuuden arvioiminen, 3. Riskienhallintamenetelmien selvittäminen ja valitseminen, 4. Valitun riskinhallintamenetelmän toteuttaminen, 5. Riskienhallintastrategian toimintakyvyn ja sopivuuden seuranta. (Harrington & Niehaus 2003, 9)

Keskeiset toimintavaihtoehdot riskienhallinnassa ovat riskin välttäminen, jakaminen, pienentäminen, siirtäminen tai riskin pitäminen omalla vastuulla. Riskin välttäminen on usein ensisijainen keino riskien hallitsemiseksi niissä tapauksissa, kun riskin vakavuus on merkittävä. Riskin välttäminen voi aiheuttaa tulojen pienentymistä tai menojen kasvua, jolloin on pohdittava kustannusten ja saavutettavan hyödyn suhdetta. Riskin välttämisen äärimmäisin muoto on riskin poistaminen. (Juvonen, Koskensyrjä, Kuhanen, Ojala, Pentti, Porvari & Talala 2014, 25) Riskin poistaminen voi yrityksessä tarkoittaa esimerkiksi yrityksen käytäntöjen ja menettelytapojen muuttamista (www.lrhto.fi 2014). On kuitenkin huomioitava, että poistaminen saattaa aiheuttaa uusia riskejä ja olla yritykselle kallis riskienhallintakeino (Juvonen ym. 2014, 26; www.vahtiohje.fi 2014).

Kaikkia riskejä ei voi poistaa, mutta niitä voi pienentää tai siirtää. Riskin pienentämisessä pyritään ensisijaisesti ennalta estämään vahinkojen syntymistä ja vähentämään niiden seurauksia. Riskien pienentämismenetelmiä voivat olla esimerkiksi erilaiset varautumissuunnitelmat. Riskin siirtäminen taas voi tapahtua esimerkiksi erilaisin sopimuksin tai vakuuttamalla toisen osapuolen kannettavaksi. (Juvonen ym. 2014, 24, 27) Osa riskeistä voi kuitenkin olla mahdottomia poistaa tai siirtää, jolloin ne jäävät omalle vastuulle. Joissain tilanteissa riskit voivat myös olla siinä määrin pieniä ja niiden toteutuminen niin epätodennäköistä, että ne kannattaa pitää omalla vastuulla. Tällöin otetaan tietoinen riski siitä, että uhka voi toteutua. (www.vahtiohje.fi 2014) Riskien jakaminen on myös yksi menetelmä, jossa itsenäisten riskikohteiden määrää lisätään. Yksi riskien jakamisen keino on pooli eli tiettyjen vakuutusten ja vastuiden jakosopimus. (Juvonen ym. 2014, 26) Yrityksen riskienhallinta ei ole ilmaista, vaan

rahaa ja muita resursseja vievää. Kustannusten ja saavutettavan hyödyn suhdetta onkin tarkasteltava ja riskienhallinta suunniteltava huolellisesti.

Vahingon mahdollisuuksia ja niiden toteutumisesta aiheutuvia kustannuksia on mahdollista torjua ennakolta tai vähentää ennakoivilla toimenpiteillä. Yrityksissä on tärkeää huolehtia henkilöstön ja yhden henkilön yrityksissä itsensätyöllistäjän itsensä hyvinvoinnista ja koulutautumisesta tarpeen mukaan. Työterveyshuollon järjestäminen on yksi vaihtoehto oman terveydentilan huolehtimiseksi. Myös työympäristöstä ja työvälineistä huolehtiminen on osa ennakoivaa riskienhallintaa. Oman hetkittäisen työkyvyttömyyden varalta itsensätyöllistäjä voi harkita varamiesjärjestelmän käyttöä mahdollisuuksien mukaan (Bergström ym. 1992, 50). Henkilöriskeihin voi myös varautua esimerkiksi säästämällä tai sijoittamalla kertyneitä varoja ja näin varautua mahdollisten riskien toteutumiseen. Tällöin riskin seuraamukset ollaan valmiita kantamaan itse.

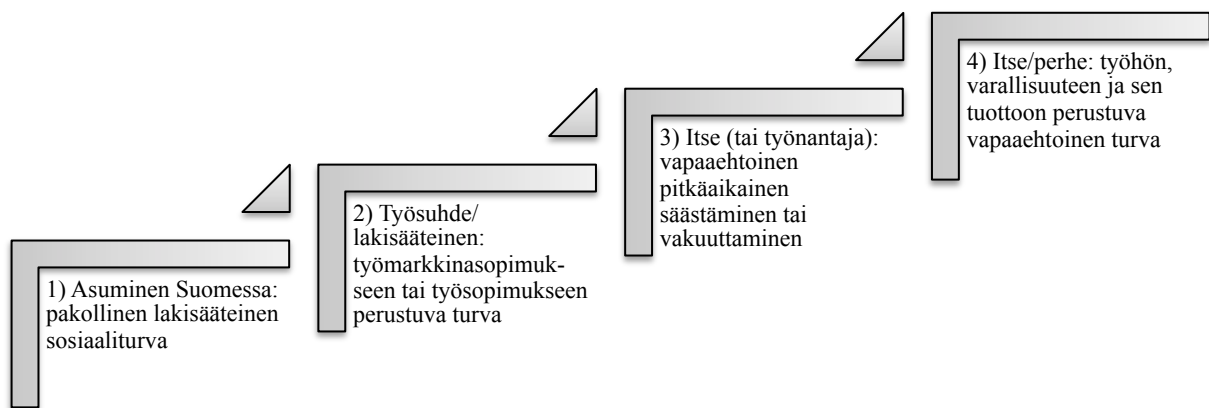
Varauduttaessa sukupolvenvaihdokseen on osa riskeistä mahdollista pienentää tai jopa poistaa huolellisella enakkosuunnittelulla, johon sisältyy

- luopumisajankohdan määrittäminen (eläkkeelle siirtyminen)
- seuraajan määrittely
- jos seuraajaa ei ole, miten yritys on mahdollista ja kannattavaa realisoida (kauppa, purku, veroseuraamukset)
- lähiomaisten oikeudet ja velvollisuudet eri tilanteissa
- oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi tarvittavat juridiset toimenpiteet (esim. testamentti)
- rahoitustarpeen arviointi ja rahoituksen suunnittelu (perintövero, henkilökohtaiset vastuut yrityksen veloista)
- verosuunnittelu. (Bergström ym. 1992, 50)

Yksi riskienhallinnan keino on vakuuttaminen. Houkuttelevan riskienhallintakeinon vakuuttamisesta tekee yksi sen ominaisuuksista: riskien taseus. Riittävän suuren ryhmän kesken jaettuna riski jakaantuu siten, ettei se vaaranna kenenkään kantokykyä. Vakuutus mahdollistaa sen, että yksilöt voivat vakuutusmaksuja vastaan saada korvauksen heitä kohtaavista menetyksistä. (Kangas & Niemelä 2012, 20) Henkilöriskit ovat pitkälti vakuutettuina yhteiskun-

tamme ylläpitämän sosiaalivakuutuksen kautta. Omaa turvaansa on mahdollista täydentää vapaaehtoisilla yksityisvakuutuksilla.

Henkilöriskien hallintaa voidaan kuvata yleisesti erilaisten taloudellisen ja sosiaalisen turvallisuuden järjestämisen muotojen kautta. Nämä eivät niinkään osoita yrityksen riskienhallinnan muotoja, vaan kuvaavat yleisesti jokaisen henkilön taloudellisen ja sosiaalisen turvallisuuden järjestämisen muotoja. Kuviossa 11 on esitetty neliportainen malli, jossa ensimmäinen porras kuvaa turvaa, jossa vakuutettuina ovat kaikki henkilöt maassa asumisen perusteella. Etuudet voivat olla tarveharkintaisia, tuloharkintaisia tai laajaan universalisuuseriaatteeseen perustuvia. (Kangas & Niemelä 2012, 11)

KUVIO 11 Taloudellisen turvallisuuden neliportainen malli (Kangas & Niemelä 2012, 11; Vakuutus Suomessa 2009, 10).

Toisella portaalla on kuvattuna työsuhteen perusteella muodostuva turva. Useimmat sosiaalivakuutuksen muodot, kuten työeläkkeet, lakisääteinen tapaturmavakuutus ja ansiosidonnainen työttömyysturva, katsotaan kuuluvaksi tähän portaaseen. Usein sosiaaliturvajärjestelmät muodostavat kokonaisuuden, joka rakentuu sekä ensimmäisen että toisen portaalle turvasta. Esimerkkinä voidaan mainita Suomen eläkejärjestelmä, jossa taloudellinen turva muodostuu sekä asumis- että ansioperusteisesta vähimmäisturvasta. Kolmannella ja neljännellä portaalla ovat lakisääteistä turvaa täydentävät vapaaehtoisten turvien muodot. Kolmas porras kuvaa yhteiskunnan kannustamaa vapaaehtoista sidottua säästämistä tai vakuuttamista. Neljäs porras taas sisältää yksilön kaiken varallisuuden ja säästöt, joita hänellä on.

Seuraavaksi tarkastellaan itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaa sosiaalivakuutuksen ja vapaaehtoisten vakuutusten kautta. Itsensätyöllistäjä-käsitteen sijaan käytetään selvyyden vuoksi yleisesti yrittäjä-käsitettä, koska sosiaalivakuutuksen sisältö on samanlainen kaikille YEL-vakuutetuille yrittäjille. Apurahansaajien osalta MYEL:n mukaiset poikkeukset otetaan myös huomioon.

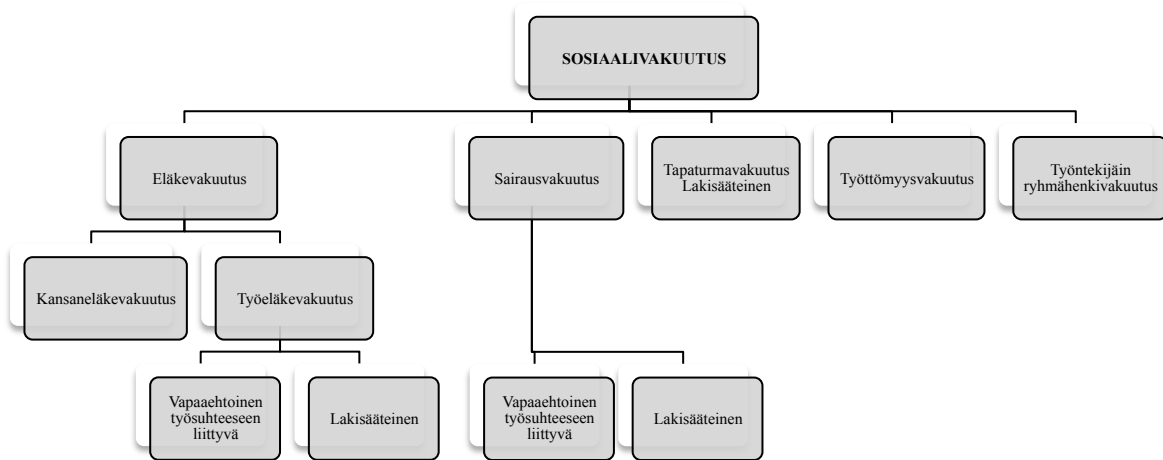
4.1 Sosiaalivakuutus

Sosiaalivakuutus on vakuutus, joka on järjestetty antamaan turvaa sosiaalisiksi riskeiksi luokiteltujen henkilöriskien varalta. Tärkeimmät sosiaalisiksi riskeiksi ymmärrettävät tilanteet luetaan perustuslaissa, jonka mukaan jokaiselle on taattava lailla oikeus perustoimeentulon turvaan ”työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella” (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 19 § 2 mom.). Näiden on katsottu olevan tilanteita, joissa yksilön toimeentulomahdollisuudet ovat merkittävässä määrin heikentyneet (Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta HE 309/1993 vp).

Sosiaalivakuutus käsitteenä viittaa ennalta varautumiseen sosiaalisen riskin varalta, mikä tarkoittaa velvollisuutta maksaa vakuutusmaksuja ja toisaalta oikeutta toimeentuloa turvaavaan etuuteen riskin toteutuessa. Sosiaalivakuutuksen ”sosiaalisuus” viittaa muun muassa järjestelmän lakiperusteisuuteen ja pakollisuuteen, mikä merkitsee eroa vapaaehtoiseen vakuutukseen nähden. (Huhtanen 2012, 55–56)

Sosiaalivakuutus jakautuu sisältönsä perusteella kahteen osaan: kansanvakuutukseen ja ansioperusteiseen vakuutukseen. Kansanvakuutus pitää sisällään sosiaalivakuutuksen universaalit etuusjärjestelmät, joiden piiriin kuuluu koko maassa asuva väestö. Voidaan siis puhua myös asumiseen perustuvasta sosiaaliturvasta, johon katsotaan kansanvakuutuksen ohella kuuluvan myös merkittävä osa sosiaalivastuksesta sekä sosiaalipalvelut. Kansanvakuutukselle ominaisia piirteitä ovat syyperusteisuus, eli etuuden saaminen on sidottu laissa tiettyyn erityistilanteeseen (esim. työttömyys tai työkyvyttömyys) ja etuuksien tasasuuruisuus. Kansanvakuutus rahoitetaan verovaroin, kun taas ansioperusteinen vakuutus rahoitetaan pääosin pakollisten vakuutusmaksujen kautta, joiden maksajia ovat työnantajat, työntekijät ja yrittäjät. (Huhtanen 2012, 56–57)

Joissain tapauksissa sosiaalivakuutuksessa voidaan liikkua vapaaehtoisuuden sekä yksityis- ja sosiaalivakuutuksen välimaastoissa. Esimerkkinä voidaan sanoa ansioperusteinen työttömyys-turva, joka perustuu lakiin mutta johon kuuluminen on vapaaehtoista. Työmarkkinajärjestöt voivat myös sopia vakuutuksista (esimerkiksi ryhmähenkivakuutuksesta) jotka velvoittavat niiden jäseniä. (Kangas & Niemelä 2012, 21) Koottuna sosiaalivakuutukseen voidaan siis laskea lakisääteiset eläke-, sairaus-, tapaturma- ja työttömyysvakuutukset sekä työntekijäin ryhmähenkivakuutus (kuvio 12).

KUVIO 12 Sosiaalivakuutus (Rantala & Kivisaari 2014, 81 mukaillen)

Sosiaalioikeudellisessa kirjallisuudessa sosiaalivakuutuksen piiriin katsotaan kuuluvaksi myös liikennevakuutus, potilasvakuutus ja rikosvahinkokorvaukset (Tuori & Kotkas 2008, 17). Kyseiset vakuutusmuodot eivät kuitenkaan täytä kansanvakuutuksen tai ansioperusteisen vakuutuksen tunnusmerkkejä, joten niitä voidaan kutsua sosiaalivakuutuksen erityisjärjestelyiksi (Huhtanen 2012, 56). Tässä tutkimuksessa ei perehdytä tarkemmin kyseisiin erityisjärjestelyihin. Myös työntekijän ryhmähenkivakuutuksen käsittely on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska se ei liity itsensä työllistävien henkilöriskien vakuuttamiseen. Yrittäjien henkivakuutusjärjestelyihin paneudutaan luvussa 4.4 Vapaaehtoinen vakuuttaminen.

4.1.1 Eläkevakuutus

Sosiaalivakuutuksen tärkein laji on eläkevakuutus. Sen tarkoituksena on turvata vakuutetun henkilön kohtuullinen toimeentulo vanhuuden, työkyvyttömyyden ja huoltajan kuoleman varalta. Lakisääteinen eläketurva muodostuu työ- ja kansaneläkkeestä. (Uusitalo 2012, 76) Kansaneläkkeet on lähinnä tarkoitettu takaamaan kansalaisille tietty vähimmäistoimeentulo niiden vakuutettujen kohdalla, joilla työeläke ei siihen riitä. Kansaneläkelain piiriin kuuluvat kaikki Suomessa asuvat 16 vuotta täyttäneet henkilöt. Henkilö katsotaan Suomessa asuvaksi, jos hän asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain (30.12.1993/1573) mukaan asuu Suomessa (Kansaneläkelaki 11.5.2007/568 4 §).

Kansaneläke-etuuksia ovat vanhuuseläke, työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke leskille ja lapsille sekä kuntoutusetuudet. Kansaneläkettä voi saada, jos henkilö on asunut Suomessa vähintään 3 vuotta 16 vuoden iän täyttämisen jälkeen ja muut eläkkeet ja korvaukset jäävät alle määritellyn tuloajan. Lisäksi Kela maksaa muuta eläketurvaa täydentävää takuueläkettä, jos eläkkeensaajan kansaneläke ja työeläke jäävät alle laissa määritellyn eläketuloajan. (www.etk.fi 2015a)

Aiemmin kansaneläkejärjestelmässä oli myös työttömyyseläkkeet, joita oli mahdollista myöntää ennen vuotta 1950 syntyneille henkilöille. Työttömäksi jääneen ikääntyneen henkilön oli mahdollista saada työttömyyspäivärahaa eläkkeelle jäämiseen saakka. Viimeiset työttömyyseläkkeet myönnettiin vuonna 2011, mutta niitä maksetaan vielä niin kauan, kunnes ne muuttuvat vanhuuseläkkeiksi. (www.etk.fi 2015b) Vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneiden ikääntyneiden työttömien toimeentulo on turvattu työttömyyseläkkeen sijasta työttömyysturvajärjestelmään kuuluvilla työttömyysturvan lisäpäivillä. Työttömyysturvan lisäpäivillä tarkoitetaan pitkäaikaistyöttömän oikeutta työttömyysturvan lisäpäiviin sen jälkeen, kun 500 päivän enimmäismäärä on täyttynyt. Niin sanotuilla työttömyysturvalain lisäpäivillä olevilla henkilöillä on oikeus saada kansaneläke samoin kuin työeläke ilman varhennusvähennystä 62 vuoden iästä alkaen. Vuonna 1958 ja sen jälkeen syntyneillä pitkäaikaistyöttömällä varhentamattoman vanhuuseläkkeen ikäraja nousee 63 vuoteen. (www.etk.fi 2015a) Yrittäjillä ei ole oikeutta työttömyysturvan lisäpäiviin (www.tyoelake.fi 2015).

Työeläkejärjestelmästä maksetaan vastaavasti vanhuuseläkkeitä, osa-aikaeläkkeitä, työkyvyttömyyseläkkeitä, kuntoutusetuuksia, perhe-eläkkeitä ja luopumistukia. Myös työeläkejärjes-

telmässä työttömyyseläke on poistunut. Luopumistuki liittyy maatalousyrittäjien toimeentuloturvaan. (Uusitalo 2012, 89) Se turvaa maatalousyrittäjän toimeentuloa ennen vanhuuseläkeikää silloin, kun yrittäjä toteuttaa sukupolvenvaihdon (www.mela.fi 2014).

Tässä tutkimuksessa työeläkejärjestelmää käsitellään lähinnä vain YEL-vakuutuksen piiriin kuuluvien yrittäjien ja MYEL-vakuutuksen piiriin kuuluvien apurahansaajien näkökulmasta. Yrittäjän eläkevakuutus on pakollinen, kun yrittäjä täyttää eläkelain piiriin kuulumisen edellytykset. YEL:n mukainen vakuuttamisvelvollisuus alkaa yrittäjän 18 vuotta täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alusta ja päättyy sen kalenterikuukauden lopussa, jona yrittäjä täyttää 68 vuotta. Lisäksi edellytetään, että yrittäjätoiminta jatkuu vähintään neljä kuukautta ja että yrittäjälle vahvistettava työtulo on vähintään 7 502,14 euroa (v. 2015). YEL-vakuutus on otettava kuuden kuukauden kuluessa yritystoiminnan aloittamisesta. Yrittäjän eläkelain piiriin kuuluvia yrittäjiä ovat lain 3 §:n mukaan

- henkilöt, jotka tekevät ansiotyötä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoi-
keudellisessa toimisuhteessa
- avoimen yhtiön yhtiömies tai muun yhteisön tai yhtymän sellainen osakas, joka on
henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön tai yhtymän velvoitteista ja sitoumuksista
- osakeyhtiössä johtavassa asemassa työskentelevä henkilö, jos
 1. osakas omistaa yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai hänellä on
yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä
 2. osakas omistaa yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia yhtiön osa-
kepääomasta tai heillä on yhdessä yli 50 prosenttia yhtiön osakkeiden tuotta-
masta äänimäärästä tai
 3. muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevällä henkilöllä on 1 tai 2
kohdassa tarkoitettua vastaava määräämisvalta yhteisössä
- henkilöt, jotka tosiasiallisesti harjoittavat yritystoimintaa, vaikka toimintaa muodolli-
sesti harjoitettaisiin toisen henkilön nimissä tai sellaisessa yhteisössä tai yhtymässä,
jossa määräämisvalta on muodollisesti toisen henkilön nimissä.

MYEL-vakuutusvelvollisia ovat 18–68 -vuotiaat apurahansaajat, joille on myönnetty Suomes-
ta työskentelyapuraha vuonna 2009 tai sen jälkeen. Apurahan tulee olla tarkoitettu vähintään
neljän kuukauden taiteelliseen tai tieteelliseen työskentelyyn ja oltava määrältään vähintään 1
250,36 euroa, mikä vastaa vuosiansioina 3 751,07 euroa (vuoden 2015 tasossa). Vakuuttami-

sen piiriin kuuluu tietyin edellytyksin myös ulkomailla tapahtuva apurahatyöskentely ja ulkomaalaisen Suomessa tekemä apurahatyö, mikäli henkilö kuuluu apurahatyöskentelyn aikana Suomen sosiaaliturvalainsäädännön piiriin. (www.mela.fi 2015)

Sekä YEL- että MYEL-vakuutetuilla eläketurvan taso määräytyy vahvistelun työtulon mukaan. YEL:n 112 §:n mukaan työtulon vastata sellaista palkkaa, joka olisi maksettava, jos YEL:n piiriin kuuluvan työn tekisi yrittäjän sijasta joku toinen yhtä ammattitaitoinen henkilö tai muuta sellaista korvausta, joka vastaa kyseistä YEL-vakuutettua työtä. YEL-työtulo määritellään kokonaisharkinnan perusteella ottaen huomioon muun muassa yrittäjän ikä ja kokemus alalla sekä koulutus ja yrityksen sijaintipaikka. Yrittäjän työtuloa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös alan yleinen ansiotaso ja tavoiteltavissa oleva eläketurva. (Yrittäjän työtulo 2014, 71) Eläkelaitos vahvistaa YEL-työtulon yrittäjän hakemuksesta, jossa yrittäjä hinnoittelee oman työpanoksensa. YEL-työtulo ei määräydy yrityksen voiton eikä yrittäjän verotettavan tulon mukaan. (Hyrkkänen 2009, 7) Jotta yrittäjä ottaisi alusta lähtien riittävän suuren YEL-vakuutuksen, on aloittaville yrittäjille säädetty kannusteeksi vakuutusmaksualennus; ensimmäistä kertaa yrittäjäksi ryhtyvä yrittäjä saa vakuutuksestaan 22 prosentin suuruisen vakuutusmaksualennuksen neljän vuoden ajaksi (www.elaketurvakeskus.fi 2014).

Yrittäjä pystyy näin ollen vaikuttamaan oman eläketurvansa tasoon. Yrittäjä voi sopia myös maksujoustopa eläkelaitoksen kanssa ja näin vaikuttaa sekä vakuutusmaksujen että karttuvan eläkkeen määrään. Maksujoustopa voi olla yrittäjän taloudellisen tilanteen mukaan joko joustoa ylöspäin (lisämaksua), jolloin eläkettä karttuu alkuperäistä enemmän tai joustoa alaspäin, jolloin vastaavasti sekä vakuutusmaksu että karttunut eläke ovat alkuperäistä pienempiä. Maksujoustopa on mahdollista sopia kerran kalenterivuoden aikana, ja vakuutuksen on oltava voimassa koko sen kalenterivuoden, jona joustoa käytetään. (Yrittäjän työtulo 2014, 71–72)

Apurahansaajilla eläkelaitos vahvistaa vuotuisen työtulon määritellylle työskentelyajalle apurahalla työskentelyn alkamisesta lukien. Vuotuinen työtulo määritetään siten, että apurahansaajalle työtä varten myönnetty apuraha jaetaan apurahalla työskentelyaikaan sisältyvien päivien lukumäärällä ja näin saatu rahamäärä kerrotaan 360:llä. (MYEL 21 a §)

Huomioitavaa on se, että yrittäjälle vahvistettu työtulo ei vaikuta ainoastaan hänen eläketurvansa ja kuntoutusrahan tasoon vaan myös yrittäjän toimeentuloon lyhytaikaisen sairauden tai esimerkiksi äitiysloman aikana. Yrittäjällä on oikeus saada sairauden ajalta sairausvakuutus-

lain mukaista päivärahaa ja lapsen syntymän ja hoidon ajalta äitiys-, isyys ja vanhempainrahaa. YEL-työtulon perusteella määräytyy näiden päivärahojen suuruus. YEL-työtulon taso vaikuttaa myös yrittäjän työttömyysturvaan. Työttömyysturvan (ansiosidonnaisen- ja peruspäivärahan) piiriin yrittäjä pääsee, jos hänen YEL-työtulonsa on vahvistettu vähintään 12 325,55 euroksi (vuoden 2015 tasossa). Jos yrittäjä kuuluu työttömyyskassaan, vaikuttaa YEL-työtulo myös työttömyyspäivärahan (ansiopäiväraha) suuruuteen.

4.1.2 Sairausvakuutus

Sairausvakuutuslain mukaan jokainen Suomessa asuva on vakuutettu sairauden, raskauden ja synnytyksen varalta. Sairausvakuutusjärjestelmän tarkoituksena on ennen kaikkea kompensoida sairauksien aiheuttamia kustannuksia. Sairausvakuutuslain mukaisia etuuksia Suomessa ovat:

- sairauspäivärahat
- vanhempainpäivärahat
- erityishoitoraha ja muut työtulokorvaukset
- työterveyshuolto
- sairaanhoitokorvaukset
- opiskelijoiden terveydenhuolto
- kuntoutuspalvelut. (Airio 2012, 117)

Sairausvakuutus voidaan jakaa työtulovakuutukseen ja sairaanhoitovakuutukseen. Työtulovakuutuksen voidaan sanoa olevan työelämässä olevien toimeentuloturvajärjestelmä. Siihen kuuluvia etuuksia ovat sairauspäivärahat, vanhempainpäivärahat, kuntoutusrahat sekä työnantajille maksettavat korvaukset vanhempainpäiväraha-ajan vuosilomakustannuksista. Lisäksi työtulovakuutukseen kuuluu alle 16-vuotiaan sairaan lapsen vanhemmalle maksettava erityishoitoraha, elimen tai kudoksen luovuttajalle maksettava päiväraha sekä tartuntatautipäiväraha ja ansionmenetykskorvaus. Myös työterveyshuollon järjestäminen katsotaan kuuluvan osaksi työtulovakuutusta. (Airio 2012, 118–122)

Sairauspäivärahoihin yrittäjät ovat oikeutettuja, kun työkyvyttömyys on kestänyt omavastuuajan. Omavastuu-aika on sairastumispäivä ja 9 seuraavaa arkipäivää tai yksi arkipäivä, jos työkyvyttömyys on alkanut samasta syystä uudelleen 30 päivän sisällä edellisen sairauspäivära-

han maksamisesta. YEL- tai MYEL-vakuutettu yrittäjä on lisäksi oikeutettu yrittäjän eläkevaikutuksen mukaiseen niin sanottuun YEL-päivärahaan tai Mela-päivärahaan, kun sairastumisesta on kulunut 3 arkipäivää aina siihen asti, kunnes omavastuu-aika täyttyy. (www.kela.fi 2015a)

Vanhempainpäivärahaetuuksiin kuuluvat äitiys-, isyys- ja vanhempainraha, osittainen vanhempainraha sekä erityisäitiysraha (Airio 2012, 120). Yrittäjä on oikeutettu kyseisiin etuuksiin palkansaajien tavoin. Vanhempainpäivärahan suuruus määräytyy yrittäjälle vahvistetun työtulon mukaan. (www.kela.fi 2015b)

Työterveyshuollosta vastaa palkansaajien kohdalla työnantaja, joita velvoittaa työterveyshuoltolaki. Yrittäjälle itselleen oman työterveyshuollon hankkiminen sen sijaan on vapaaehtoista. Työterveyshuollon voi hankkia kunnallisesta työterveyskeskuksesta, yksityiseltä lääkärikeskukselta tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivalta työterveyshuollon ammattihenkilöltä. Yrittäjillä ja muilla omaa työtä tekevillä on oikeus saada Kelalta korvausta työterveyshuollon aiheuttamista tarpeellisista ja kohtuullisista kustannuksista sairausvakuutuslain säännösten mukaisesti. Yrittäjällä on myös oikeus vähentää työterveyshuollosta aiheutuneet kulut elinkeinotoiminnan kuluina elinkeinotulon verottamisesta annetun lain (24.6.1968/360) 7 §:n perusteella.

Sairausvakuutuksen toiseen osaan eli sairaanhoitovakuutukseen kuuluvat ne korvaukset, joita maksetaan sairaanhoidon sekä raskauden ja synnytyksen aiheuttamista kustannuksista. Näitä kustannuksia ovat lääkekorvaukset, yksityislääkärin palvelut, yksityishammaslääkärin palvelut, tutkimus ja hoito yksityisessä tutkimus- ja hoitolaitoksessa, annosjakelupalkkiot sekä sairauden aiheuttamat matkat ja yöpymiset. Julkisen terveydenhuollon kustannuksia sairaanhoitovakuutus ei korvaa. (Airio 2012, 122) Sairaanhoidosta aiheutuneet kustannukset korvataan vakuutetulle siltä osin, mitä hoito olisi tullut vakuutetulle maksamaan. Vakuutetun terveydentilaa vaarantamatta tarpeettomia kustannuksia vältetään. (Sairaanhoitovakuutuksen rooli osana sosiaali- ja terveystalouden järjestelmää 2013, 15). Sairaanhoitovakuutuksen korvaukset eivät ole riippuvaisia tuloista vaan ovat samantasoisia kaikille vakuutetuille.

4.1.3 Tapaturmavakuutus

Lakisääteinen tapaturmavakuutus eli työtapaturmavakuutus muodostuu tapaturmien ja ammattitautien vakuuttamisesta. Järjestelmän tarkoituksena on maksaa korvausta työssä sattuneista tapaturmista ja ammattitaupeista aiheutuneista vahingoista ja niistä aiheutuneista kustannuksista työntekijöille ja heidän omaisilleen. (Havakka 2012, 166) Lakisääteistä tapaturmavakuutusjärjestelmää hoitavat Suomessa yksityiset vahinkovakuutusyhtiöt. Lisäksi tapaturmavakuutusta hoitavat Valtiokonttori valtion palveluksessa työskentelevien ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos maatalousyrittäjien ja apurahansaajien osalta. (Havakka 2012, 183)

Tapaturmavakuutuslain (20.8.1948/608) mukaan työnantajan velvollisuutena on vakuuttaa työntekijänsä vakuutusyhtiössä. Vakuuttamisvelvollisuutta ei kuitenkaan ole esimerkiksi ammatinharjoittajalla, jonka työntekijä on työnantajan kanssa samassa taloudessa asuva perheenjäsen. Myöskään yrittäjät eivät ole maatalousyrittäjiä ja apurahansaajia lukuun ottamatta lainsäädännön nojalla pakollisesti vakuutettuja. (Havakka 2012, 166) Maatalousyrittäjät ja apurahansaajat ovat vakuutettuina MYEL-vakuutukseen automaattisesti sisältyvän MATA-työtapaturmavakuutuksen kautta (Apuurahansaajan MyEL-vakuutusopas 2010).

Suomessa lakisääteinen tapaturmavakuutus perustuu työntekoon, eli työtä tehtäessä on sattunut tapaturma tai työ on aiheuttanut ammattitaudin. Näin ollen järjestelmästä ei voi saada korvausta maassa asumisen perusteella tai vapaa-ajalla sattuneesta tapaturmasta. Mikäli oikeutta korvaukseen ei ole tapaturmavakuutuksen perusteella, voi henkilö saada korvausta sairausvakuutuksen perusteella, jos sairausvakuutusetuuden myöntämisedellytykset täyttyvät. Lakisääteinen tapaturmavakuutus on kuitenkin pääsääntöisesti ensisijainen korvausjärjestelmä muihin sosiaalivakuutusjärjestelmiin verrattuna, mikä tarkoittaa, että korvausasia käsitellään ensin tapaturmana tai ammattitautina, ja muut sosiaalivakuutusjärjestelmät ovat toissijaisia. (Havakka 2012, 167–168)

Koska yrittäjät maatalousyrittäjiä ja apurahansaajia lukuun ottamatta eivät ole lakisääteisen tapaturmavakuutuslain mukaan vakuuttamisvelvollisia, heidän on vakuutettava itsensä vapaaehtoisesti saadakseen korvauksia mahdollisen tapaturman varalta. Yrittäjä voi ottaa tapaturmien varalta vapaaehtoisen vakuutuksen, jonka etuudet ovat pääsääntöisesti samanlaiset kuin lakisääteisessä vakuutuksessa. Yrittäjän vakuutus voi kattaa myös vapaa-ajan tapaturmat.

(Havakka 2012, 173) Yrittäjän vapaaehtoista tapaturmavakuutusta käsitellään tarkemmin Vapaaehtoinen vakuuttaminen -osiossa.

4.1.4 Työttömyysvakuutus

Työttömyysvakuutus on Suomessa toteutettu niin, että meillä on sekä vapaaehtoinen vakuutus että myös verorahoin rahoitettu työttömyysturva. Työttömyyden aikainen toimeentulon turva jakautuu siis vastaavasti ansiosidonnaisiin työttömyysturvaetuuksiin ja perusturvaan. (Ylikännö 2012, 140) Taloudellinen turva muodostuu toisin sanoen kuvion 11 ensimmäisen ja toisen portaalan turvista. Myös yrittäjän on mahdollista vakuuttaa itsensä työttömyyden varalta yrittäjien työttömyyskassassa. Suomessa on kaksi yrittäjien työttömyyskassaa: Ammatinharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa (AYT) ja Suomen Yrittäjien työttömyyskassa (SYT). (www.tyj.fi 2015)

Työttömyysturvalaissa yrittäjä on määritelty henkilöksi, joka on päätointaan varten velvollinen ottamaan YEL:n tai MYEL:n mukaisen eläkevakuutuksen. Yrittäjäksi katsotaan tietyn edellytyksin myös yrityksessä työskentelevä yrityksen osaomistaja, joka kuuluu TyEL:n piiriin. Merkittävää työttömyysturvan saamisen kannalta on se, onko yritystoiminta pää- vai sivutoimista. Päätoiminen yrittäjä voi saada ansiopäivärahaa vasta, kun yritystoiminta on lopetettu tai työskentely yrityksessä on päättynyt. Työttömyysturvalain 8 §:ssä on määritelty tarkemmin, milloin yritystoiminta on katsottu lopetetuksi. Sen sijaan sivutoiminen yrittäjä ei estä ansiopäivärahan saamista, jolloin sivutoimisen yritystoiminnan ansiotulot otetaan huomioon ansiopäivärahaa maksettaessa soviteltavana tulona. Ansiopäivärahan saamiseksi yrittäjän on oltava täyttänyt työssäoloehdon, joka on 15 kuukautta. (www.tyj.fi 2015) Sivu- ja päätoimisen yrittäjyyden määrittely on kuitenkin melko häilyvä. Yritystoiminta katsotaan sivutoimiseksi, jos toiminnan vaatima työmäärä on niin vähäinen, ettei se ole esteenä koko-aikatyön vastaanottamiselle ja kun yritystoimintaa on harjoitettu muun koko-aikatyön ohella vähintään 6 kuukauden ajan. (Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290 2 luku 5 §) Ratkaisun tekee viime kädessä TE-toimisto.

Yrittäjän työskentely yrityksessä voi päättyä silloin, jos henkilön työkyky on alentunut pysyvästi ja olennaisesti niin, että hän on saanut enimmäisajan sairauspäivärahaa ja on edelleen työkyvytön. Toiseksi työllistymisen voidaan katsoa päättyneen silloin, kun henkilö on palkan-

saajaan rinnastettavissa oleva yrittäjä, joka esittää selvityksen toimeksiantosuhteen päättymisestä ja jonka ei katsota työllistyvän päätoimisesti mahdollisten muiden toimeksiantojen perusteella. Yrittäjän työllistymisen voidaan katsoa päättyneen myös tilanteessa, jossa yritystoimintaa on pidettävä kausiluontoisena, eli jota normaaleiden luonnonolosuhteiden vuoksi on mahdollista harjoittaa vuodessa keskimäärin yhteensä enintään kuuden kuukauden ajan, kun toimintakausi on päättynyt. (Työttömyysturvalaki 1290/2002 2 luku 6 §) Yrittäjä ei voi lomauttaa itseään töiden vähyyden vuoksi (www.syt.fi 2015b).

Ansiopäivärahaa maksetaan viideltä päivältä viikossa ja enintään 500 työttömyyspäivältä. Kun 500 päivän enimmäisaika on kulunut tai mikäli henkilö ei ole minkään työttömyyskassan jäsen, on työttömyyskorvausta mahdollista saada verovaroin rahoitettavasta työttömyysturvasta. Niille, joilla työssäoloehto täyttyy, mutta jotka eivät ole työttömyyskassan jäseniä tai eivät ole olleet jäseniä riittävän pitkään, voidaan maksaa Kelan peruspäivärahaa. Niille, joilla työssäoloehto ei täyty tai joilla 500 päivän enimmäisaika päivärahan osalta on tullut täyteen, maksetaan vastaavasti työmarkkinatukea. (Ylikännö 2012, 147)

Palkansaajasta yrittäjäksi siirtyvällä on myös niin sanottu jälkisuojaoikeus, mikä tarkoittaa oikeutta saada päivärahaa yrittäjyyttä edeltäneen palkkatulon perusteella, jos yrittäjä lopettaa toimintansa jälkisuojan aikana ennen kuin työssäoloehto on ehtinyt täytyä. Lisäksi edellytetään, että henkilö on toiminut yrittäjänä alle 15 kuukautta, henkilön palkansaajan 26 viikon työssäoloehto on voimassa ja henkilö on liittynyt yrittäjän työttömyyskassaan kuukauden sisällä palkansaajakassasta eroamisesta. (www.syt.fi 2015a)

Muita työttömyysturvaetuksia ovat työttömyysturvan lisäpäivät, vuorottelukorvaukset, kotoutumistuki maahanmuuttajalle ja muutosturva. Yrittäjillä oikeutta työttömyysturvan lisäpäiviin ei ole (www.tyoelake.fi 2015). Myöskään vuorottelukorvaukset ja muutosturva eivät ole päätoimisille yrittäjille kuuluvia etuuksia. Vuorottelukorvausta voidaan maksaa ansiotyössä olevalle työntekijälle, jolla on 10 vuoden työhistoria takanaan. Työntekijä jää määräajaksi vapaalle, jonka tilalle työnantaja sitoutuu palkkaamaan työttömän työnhakijan. Muutosturvala tarkoitetaan erilaisia tehostettuja palveluja työntekijälle, joka irtisanotaan tuotannollisista ja taloudellisista syistä ja jolla on takanaan vähintään 3 vuoden työhistoria. Muutosturva voi tarkoittaa esimerkiksi mahdollisuutta palkalliseen vapaaseen irtisanomisaikana työnhakua varten. (Ylikännö 2012, 150)

Suomen työttömyysturvajärjestelmä on saanut viime aikoina kritiikkiä sen epätasa-arvoisuudesta. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo, kansanedustaja Elina Lepomäki, Valtiontalouden tarkastusviraston pääjohtaja Tuomas Pöysti, yrittäjä ja tietokirjailija Osmo Soininvaara ja kansanedustaja Juhana Vartiainen ovat avanneet keskustelua työttömyysturvajärjestelmän muuttamisesta ansioturvareformin muodossa. Ehdotuksessa esitetään ansioturvan rahoituksen ja etuuden hallinnoinnin siirtämistä työttömyyskassoilta kokonaan julkisen vallan alle. Tällä hetkellä ansiosidonnainen työttömyysturva rahoitetaan 95-prosenttisesti valtion budjetista ja työnantajilta ja palkansaajilta perittävistä työttömyysvakuutusmaksuista. Työttömyyskasojen rahoituksen osuus on hieman yli viisi prosenttia. Asiantuntijat ehdottavat korotetun päivärahan ulottamista kaikkia työttömiä koskevaksi ensimmäisen sadan päivän ajalta. Samalla etuuden enimmäiskesto lyhenisi 400–500 päivästä 250 päivään. (Hiilamo, Lepomäki, Pöysti, Soininvaara, Vartiainen 2015)

Ehdotuksen mukaan työttömyyskassan jäsenyys ei olisi enää jatkossa kriteeri ansiosidonnaisen tuen saamiselle eikä yrittäjyys palkkasuhteen rinnalla tai työttömänä heikentäisi palkkasuhteen työttömyysturvaa. Lakisääteisesti rahoitettu työttömyysvakuutus koskisi siis kaikkia, joiden työstä vakuutusmaksut suoritetaan. Työttömyyskassat voisivat jatkossakin tarjota lisäansioturvaa jäsenilleen vapaaehtoisen vakuutuksen muodossa, mutta kassat vastaisivat kustannuksista itse. Tällä tavoin toimii yrittäjien työttömyyskassat tällä hetkellä, joiden toimintaan asiantuntijoiden ehdotuksessa ei ole esitetty muutoksia. (Hiilamo ym. 2015)

Itsensätyöllistäjien kannalta ehdotettu muutos toisi parannusta siinä mielessä, että osaaikayrittäjyyden harjoittamista pyritäisiin helpottamaan ilman pelkoa koko työttömyysturvan menettämisestä. Ehdotuksen toteutuessa velvollisuutta työttömyyskassaan kuulumisesta paremman turvan saamiseksi ei enää olisi. Tämä vähentäisi itsensätyöllistäjien maksutaakkaa työttömyyskassan maksun verran. Epätyypilliset työsuhteet ovat olleet jo monta vuotta merkittävässä kasvussa, ja tulevat todennäköisesti olemaan jatkossakin merkittävä osa työmarkkinoitamme. Nähtäväksi jää, tuleeko ehdotettua uudistusta ja lopulta millaisessa muodossa.

4.2 Vapaaehtoinen vakuuttaminen

Sosiaalivakuutuksen tarjoaman turvan lisäksi yrittäjä voi täydentää omaa turvaansa vapaaehtoisilla vakuutuksilla. Koska varsinkin yrittäjien kohdalla sosiaalivakuutuksen tarjoama tur-

vaverkko sisältää joitakin aukkoja, kannattaa yrittäjän kartoittaa omia henkilöriskejään ja tarvittaessa täydentää omaa turvaansa vapaaehtoisten vakuutusten avulla.

Oman eläketurvansa täydentämiseksi eli ikääntymisen turvaksi yrittäjä voi ottaa vapaaehtoisen yksilöllisen eläkevakuutuksen. Maksamalla vakuutusmaksuja vakuutuksenottaja säästää vakuutukseen, ja maksuista vakuutusaikana muodostuva rahasto tuottoineen palautuu eläkeaikana vakuutetulle määrääjoin. Vanhuuseläkevakuutuksella vakuutuksenottaja siis varautuu tulevaisuuden vanhuudenpäiviinsä säästämällä työaikanaan vakuutuksen muodossa. (Jokela ym. 2013, 126) Yksilöllisellä eläkevakuutuksella yrittäjä voi täydentää lakisääteistä vanhuuseläketurvaansa. Suomen Yrittäjien toteuttamassa Yrittäjän sosiaaliturvakyselyssä (2010) 35,6 prosenttia vastaajista kertoivat määritelleensä YEL-työtulonsa todellisia yritystoiminnan tulo- ja pienemmiksi. Näin vastanneista henkilöistä kuitenkin peräti 39 prosenttia kertoi syyksi yksityisen eläkevakuutuksen, jonka kautta he olivat järjestäneet eläketurvansa. Yksilöllinen eläkevakuutus on yksi vaihtoehto oman eläketurvan järjestämiseen. Lisäksi on olemassa paljon muita sijoitus- ja säästöratkaisuja, joiden avulla on mahdollista kartuttaa omaa tulevaa eläketurvaa ja varmistaa sen riittävyyttä. Eläkkeen säästäminen voi perustua myös haluun lopettaa työnteke lakisääteistä eläkeikää aiemmin (Jokela ym. 2013, 126).

Henkilön kuoleman varalta riskiturvaa varsinaisen kertakorvauksen muodossa tarjoaa sosiaalivakuutuksessa ainoastaan työntekijän ryhmähenkivakuutus. Yrittäjä on tämän vakuutuksen ulkopuolella, mutta halutessaan yrittäjä voi täydentää omaa turvaansa vapaaehtoisella henkivakuutuksella, joita tarjotaan mitä erilaisimpina tuotteina. Joka tapauksessa vakuutus sisältää turvan vakuutetun kuoleman varalta ja toimii lähiomaisten tulevaisuuden turvana. Henkivakuutus on myös turvana, kun yrityksen velkojen vakuutena on yksityisomaisuutta tai kun vakuutetulla on henkilökohtaisia takauksia. (www.pohjola.fi 2015a)

Usein henkivakuutukseen on mahdollista yhdistää myös pysyvän työkyvyttömyyden turva, josta maksetaan sovitus suuruinen summa vakuutetun tultua pysyvästi työkyvyttömäksi. Pysyvän työkyvyttömyysturvan lisäksi on saatavilla myös turvaa lyhytaikaisen työkyvyttömyyden varalle, josta maksetaan päivärahatyypistä korvausta työkyvyttömyysajalta. Työkyvyttömyysvakuutus on all risk -tyyppinen vakuutus, jonka perusteella maksetaan korvaus, olipa työkyvyttömyyden syynä sairaus tai tapaturma. (Jokela ym. 2013, 152–153) Pysyvään työkyvyttömyyteen voi vapaaehtoisen vakuutuksen avulla varautua joko kertakorvauksen antavalla vaihtoehdolla tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Kertakorvauksen tarkoituksena on antaa vakuu-

tetun käyttöön yhdellä kertaa suurempi summa, jota voi käyttää sekä työkyvyttömyydestä johtuviin kertaluontoisiin kuluihin että myös toimeentulonsa lisäyksenä pitkällä aikavälillä. (Jokela ym. 2013, 157) Päivärahatyyppisestä työkyvyttömyysvakuutuksesta korvausta maksetaan omavastuuajan jälkeen yleensä 365 tai 730 päivän ajan (selvitetty eri vakuutusyhtiöiden tuoteselosteista).

YEL-vakuutetun yrittäjän kannalta merkittävä aukko sosiaalivakuutuksessa on työtapaturmavakuutuksen puuttuminen. Yrittäjä voi sen sijaan vakuuttaa itsensä tapaturmavakuutuslain mukaisella vapaaehtoisella yrittäjän tapaturmavakuutuksella. Yrittäjille suunnatut tapaturmavakuutukset ovat usein voimassa sekä työ- että vapaa-aikana, mikä on suositeltavaakin, koska joissain tapauksissa työ- ja vapaa-ajan ero saattaa olla häilyvä. Tapaturmavakuutuksen ansiomenetyskorvausten perusteena pidetään vuosityöansiota, joka sovitaan vakuutusta otettaessa. Yleensä sen tulee olla YEL-työtulon suuruinen. Vakuutusmaksun suuruuteen vaikuttaa vuosityöansion lisäksi yrittäjän ammatti eli työn vaarallisuus. (www.tvl.fi 2015)

Myös sairauksien varalta on mahdollista ottaa erilaisia vapaaehtoisia vakuutuksia: vakuutus vakavan sairauden varalle, sairaalavakuutus ja sairauskuluvakuutus. Koska yrittäjillä ei ole lakisääteistä työterveydenhuoltoa, vaan he voivat järjestää sen itselleen vapaaehtoisesti, myös sairauskuluvakuutus on yksi keino tämän aukon paikkaamiseen. Sairauskuluvakuutus antaa taloudellista turvaa sairauden tai vamman tutkimisesta tai hoidosta johtuvia kustannuksia varten. Vaikka julkinen terveydenhuolto on avoinna myös yrittäjille, sairauskuluvakuutus mahdollistaa esimerkiksi nopean pääsyn erikoislääkärille. (Jokela ym. 2013, 163–164) Julkiselle puolelle pääseminen saattaa edellyttää jonottamista, ja yrittäjällä harvoin on paljon aikaa tuhlattavaksi, kun työstä poissaoloaika merkitsee yleensä myös tulojen menettämistä tältä ajalta.

Yhtenä yrittäjän vapaaehtoisena vakuutusmuotona voidaan mainita myös keskeytysvakuutus, joka ei suoranaisesti ole kuitenkaan henkilövakuutus. Keskeytysvakuutuksia on erilaisia, mutta ideana on turvata yrityksen jatkuvuus tilanteessa, jossa yrityksen liiketoiminnassa käyttämään omaisuuteen tai henkilöön kohdistuu vahinko, joka keskeyttää liiketoiminnan. Keskeytysvakuutuksesta korvataan menetettyä katetta ja katemenetyksen pienentämiseksi perustelluista toimenpiteistä aiheutuvia ylimääräisiä kuluja. Vakuutusmaksuperusteena ovat muun muassa vakuutusmäärä, valittu omavastuu sekä yrityksen toimiala ja tehdyt suojaus- ja varautumistoimenpiteet. (www.fennia.fi 2015; www.pohjola.fi 2015b)

4.3 Itsensätyöllistäjä henkilöriskien hallitsijana

Itsensätyöllistäjät ovat heterogeeninen joukko, joiden työn tekemisen tapa ja muoto sekä työstä saadut työansiot voivat olla hyvin erilaisia. Osalla työansiot jäävät pieniksi, kun taas toisilla oma ansiotoiminta saattaa kerryttää hyvätkin ansiotulot. Itsensätyöllistäjien ryhmään kuuluu myös sekä kokoaikaisesti että osa-aikaisesti yrittäjätoimintaa harjoittavia henkilöitä. Pärnänen ja Sutelan (2014, 62) tutkimuksen mukaan kyselyyn vastanneista itsensätyöllistäjistä lähes joka viides (19 %) tekee oman ilmoituksensa mukaan osa-aikatyötä. Palkansaajilla vastaava osuus oli 14 prosenttia vuoden 2013 työvoimatutkimuksen vuosikeskiarvon mukaan. (Pärnänen & Sutela 2014, 62)

4.3.1 Haasteet henkilöriskien hallinnassa ja esitettyjä ratkaisuehdotuksia

Tulojen vähäisyys ja epäsäännöllisyys aiheuttaa osalla itsensätyöllistäjistä sen, että työansioiden jäädessä kovin pieniksi ei niiden perusteella juuri kerry ansiosidonnaista sosiaaliturvaa. Yrittäjän sosiaaliturvamaksu voi myös tuntua suurelta hyvin pieniin tuloihin nähden. Oheisissa taulukoissa (Taulukko 2 ja 3) on eritelty työnantajan, työntekijän ja yrittäjän sosiaaliturvamaksut vuonna 2015.

TAULUKKO 2 Työnantajan ja työntekijän sosiaaliturvamaksut 2015 (www.veritas.fi 2015).

Maksu	% bruttopalkasta
Työnantajan TyEL-maksu	24,7
Työntekijän osuus TyEL-maksusta	
- Alle 53 v.	5,7
- Yli 53 v.	7,2
Työnantajan työttömyysvakuutusmaksu	
- Palkkasumman ensimmäisestä 2 025 000 eurosta	0,8
- Palkkasumman 2 025 000 ylittävältä osalta	3,15
Työntekijän työttömyysvakuutusmaksu	0,65
Työnantajan sotumaksu	2,08

TAULUKKO 3 Yrittäjän työeläkevakuutusmaksu 2015 (www.veritas.fi 2015).

Maksu	Alle 53 v. (% työtulosta)	53 v. alkaen (% työtulosta)
Yrittäjän YEL-vakuutusmaksu	23,7	25,2
Aloittavan yrittäjän YEL-vakuutusmaksu		
- Vakuutus alkanut v. 2013 ->	18,486	19,656
- Vakuutus alkanut ennen v. 2013	17,775	18,9
Maatalousyrittäjän MYEL-vakuutusmaksu		
- 26 281,69 euron työtuloon saakka	12,798	13,608
- 41 299,87 euroa ylittävältä osalta	23,7	25,2
Kahden tuloajan välillä maksu nousee liukuvasti.		

Taulukoista voidaan havaita yrittäjien maksavan melko korkeaa vakuutusmaksua työntekijöihin verrattuna. Aloittava yrittäjä saa YEL-maksuistaan alennusta ensimmäisten neljän vuoden ajan, mutta silti palkansaajaan verrattuna maksu on suurempi, koska työnantajat maksavat suurimman osan työntekijöiden vakuutusmaksuista. Korkea vakuutusmaksu aiheuttaa osaltaan sen, että osa yrittäjistä ilmoittaa työtulonsa pienemmiksi kuin ne todellisuudessa ovat, jotta vakuutusmaksu ei olisi niin suuri (Yrittäjän sosiaaliturvakysely 2010, 6). Tämä taas vaikuttaa yrittäjän sosiaaliturvaan monin osin. Eläke saattaa esimerkiksi jäädä kovin pieneksi. Vanhemmalla iällä yritystoiminnan aloittaneiden keskuudessa pieni eläke ei ole niin suuri riski, koska eläkettä on ehtinyt kertymään muiden ansiotulojen ansiosta. Sen sijaan, kun yrittäjäksi ryhtyminen yleistyy jo nuorella iällä, ei aiempien tulojen karttumaa ole alla. Siinä tapauksessa alivakuuttaminen voi olla nykyistä suurempi ja kasvava ongelma niin itsensätyöllistäjälle itselleen kuin myös yhteiskunnalle. (www.elaketutka.fi 2015) Käytännössä vakuutusmaksujen maksaminen kovin pienistä työtuloista tarkoittaa myös sitä, että maksuista huolimatta pienituloiselle itsensätyöllistäjälle ei juuri kerry ansiosidonnaista turvaa.

YEL- tai MYEL-maksun lisäksi itsensätyöllistäjälle kustannuksia aiheutuu vapaaehtoisista henkilövakuutusmaksuista, mikäli itsensätyöllistäjä haluaa sosiaalivakuutuksen aukkoja paikata. Apurahansaajia lukuun ottamatta eläkevakuutukseen ei sisälly esimerkiksi työtapaturmavakuutusta. Mikäli tulot ovat pienet, ja eläkevakuutusmaksun osuus ansioista tuntuu suurelta, saattaa vapaaehtoisten vakuutusten hankkiminen lisäksi tuntua haastavalta. Eläkevakuutuksen ja myös muiden vakuutusten maksut ovat yrittäjälle verovähennyskelpoisia, mutta ku-

ten eräs Pärnäsén ja Sutelan (2014, 121) tutkimukseen vastanneista itsensätyöllistäjistä on sanonut, ”on se (maksu) kuitenkin ensin tienattava”.

Suomen Yrittäjien teettämän Sosiaaliturvakyselyn (2010, 16) mukaan suurin osa yrittäjistä on vakuuttanut itsensä vapaaehtoisella tapaturmavakuutuksella. Kyselyyn vastanneista yksinyrittäjistäkin 73 prosenttia kertoi ottaneensa vakuutuksen. Tämän vuoden alusta voimaan tulleen sairausvakuutuslain muutoksen on kuitenkin epäilty vaikuttavan yrittäjien vakuuttamishalukkuuteen jatkossa. Aiemmin yrittäjän on ollut mahdollista saada tapaturmavahingosta rahaa kahteen kertaan eli ansionmenetykskorvausta yrittäjien tapaturmavakuutuksesta ja sen lisäksi sairauspäivärahaa Kelalta. Nykyisin työssä sattuneen tapaturman vuoksi työkyvyttömäksi joutunut yrittäjä ei saa enää sairauspäivärahaa Kelalta, mikäli hänen ottamansa yrittäjän tapaturmavakuutuksen ansionmenetykskorvaus ylittää Kelan päivärahojen määrän. Tämä yhtenäistää yrittäjien ja palkansaajien sosiaaliturvaa, koska palkansaajilla vastaavaa kahden korvauksen mahdollisuutta ei ole ollut. (www.taloussanomat.fi 2015) Nähtäväksi kuitenkin jää, vaikuttaako tämä yrittäjien halukkuuteen ottaa tapaturmavakuutus pienempien korvausten vuoksi.

Järnefelt (2011) on tarkastellut alivakuuttamista lisensiaattitutkimuksessaan ja antanut ehdotuksia yrittäjien eläke- ja sosiaaliturvan tason kehittämiseksi. Hän ehdottaa automaattista alkutyötuloa, joka tarkoittaa, että uuden yrittäjän alkutyötuloksi laitettaisiin automaattisesti alan keskimääräinen työtulo, ellei yrittäjä erikseen hakisi perusteluineen muutosta työtuloon. Näin päätöksentekijän tiedon tarve vähenisi ja käytäntö helpottaisi työtulotason määrittelyä. Oletusarvoinen työtulo voisi auttaa esimerkiksi henkilöitä, jotka eivät ole kiinnostuneita eläkeasioiden ja eläkeikaan varautumisen miettimisestä. Järjestelmään voisi Järnefeltin (2011, 21) mukaan lisätä myös Save More Tomorrow (SMarT) -elementin, jonka mukaan yrittäjän työtuloa nostettaisiin vuosittain alkuvaiheessa sovitun prosentin mukaisesti, ellei yrittäjä päättäisi toisin ja hakisi asiaan muutosta. Näin useilla yrittäjillä muuten muuttumattomaksi jäävä työtulo nousisi ajan myötä. (Järnefelt 2011, 17)

Yrittäjyyteen yhdistetyt piirteet itsenäisyys ja oma-aloitteisuus eivät tukisi Järnefeltin (2011) ehdotusta, jossa yhteiskunta asettaisi automaattisen alkutyötulon itsenäiselle yrittäjälle ja nostaisi tuloa automaattisesti yrittäjätoiminnan alussa. Toisaalta kuitenkin tämänhetkenkään tilanne ei toimi, kun suuri osa yrittäjistä ilmoittaa työtulonsa todellisia tuloja pienemmiksi, ja näin heikentävät jopa tietämättään omaa sosiaaliturvaansa. Jonkinlaiset raamit järjestelmän

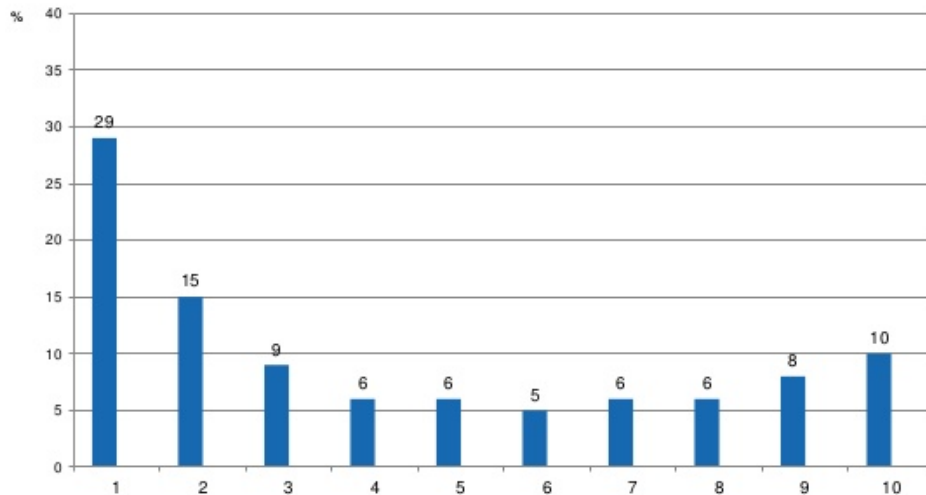
pitäisi antaa, mutta samalla olla myös joustava erilaisissa tilanteissa, kuten Pärnäsén ja Sutelan (2014) tutkimuksesta kävi ilmi.

Nykyisenlaista vakuutusmaksuihin perustuvaa sosiaalivakuutusta pidetään usein yksilöllisesti ansaittuna sosiaaliturvan muotona, jossa korostuvat pakollisuudesta huolimatta itsenäisyys, säästäväisyys, kaukonäköisyys ja vastuullisuus (O'Malley 2004, 42–46). Niinpä nykyisenlainen vakuutusmaksuihin pohjautuva yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmä vaikuttaa yrittäjän arvomaailmaan sopivalta. Maksut mielletään usein nimenomaan henkilökohtaisena siirrettynä palkkana eikä jonkinlaisena maksuna yhteiseen kassaan (Liukko 2013, 50). Kuitenkin yrittäjillä on tiettyä epäluottamusta järjestelmää kohtaan. Moni ei usko saavansa eläkemaksujaan vastaavaa eläkettä. Tämä on yksi syy korkean vakuutusmaksun ohella, minkä vuoksi yrittäjät ovat ilmoittaneet alivakuuttavansa itsensä. (Yrittäjän sosiaaliturvakysely 2010, 6)

Tällä hetkellä yrittäjien eläkevakuutus tukee sinänsä yrittäjyyteen liittyvää vapautta ja vastuun ottamista, että yrittäjillä on mahdollisuus alivakuuttaa itsensä, vaikka näin ei periaatteessa asetettujen sääntöjen mukaan saisi olla. Järnefelt (2011) on todennut tutkimuksessaan aieman behavioraalisen tutkimuksen puhuvan monilta osin YEL-järjestelmän työtulon valinnanvapautta vastaan. Yksilöt eivät osaa aina ottaa kaikkia päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä huomioon, eikä seurauksia valinnan hetkellä osata ajatella. Laadukkaalla ja riittävällä tiedonsaannilla on todettu olevan vaikutusta vakuuttamispäätöksiin, joten tiedon saamista tulisi lisätä. (Järnefelt 2011, 12, 20) Tiedonsaannin tärkeys korostuu myös Pärnäsén ja Sutelan tutkimuksesta, jossa selvisi, että nykyistä sosiaaliturvajärjestelmää pidetään itsensätyöllistäjien keskuudessa kaiken kaikkiaan vaikeaselkoisena. Järjestelmä ja itsensätyöllistäjien tarpeet eivät kohtaa riittävän hyvin. Pärnäsén ja Sutelan (2014, 118) tutkimukseen vastanneista itsensätyöllistäjistä noin puolet (48 %) koki erittäin tai melko vaikeaksi ymmärtää, mitä sosiaaliturvaetuuksia yrittäjälle lain mukaan kuuluu. Vajaa puolet (45 %) vastaajista oli myös sitä mieltä, että sosiaaliturvaetuuksia on erittäin tai melko vaikea hakea. (Pärnäsén ja Sutela 2014, 118) Tietämättömyys omasta sosiaaliturvasta ja siihen vaikuttavista asioista vaikeuttavat oikeiden päätösten tekemistä.

Ongelmana ei kuitenkaan yksin voida pitää itsensätyöllistäjien tiedonpuutetta tai epäluottamusta järjestelmää kohtaan, vaan ongelmat liittyvät lisäksi keskeisesti pieniin, epäsäännöllisiin tuloihin. Vuonna 2012 29 prosenttia itsensätyöllistäjistä sijoittui alimpaan tuloluokkaan. Tulojakauma on toisin sanoen vino. (Kuvio 13) Itsensätyöllistäjien tulojen mediaani oli 20

500 euroa ja tulojen keskiarvo 24 400 euroa. Palkansaajilla vastaavat summat olivat 26 200 euroa ja 28 200 euroa. Palkansaajien tulojakauma oli huomattavasti tasaisempi, sillä suurin osa kuului keskimmäisiin kymmenyksiin. (Pärnänen & Sutela 2014, 102)

KUVIO 13 Itsensätyöllistäjien sijoittuminen tulokymmenyksiin (Työvoimatutkimus ja tulonjaon kokonaisaineisto 2012 Pärnänen ja Sutelan 2014, 102 mukaan).

Pienet tulot hankaloittavat ansiosidonnaisen sosiaaliturvan kertymistä. Yrittäjän työtulojen tai apurahojen ollessa vähäiset eläkekertymä saattaa jäädä pienemmäksi kuin takuueläke, vaikka tuloista maksettaisiin eläkevakuutusmaksuja koko henkilön työuran ajan. Myös taloudelliset mahdollisuudet maksaa eläkevakuutusmaksuja voivat olla pienituloisella puutteelliset. Järjestelmä ei siten kannusta pienituloista ottamaan eläkevakuutusta tai maksamaan eläkevakuutusmaksuja. (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013, 21)

Koska toimeentulo-ongelmat itsensätyöllistäjien keskuudessa johtuvat ensisijaisesti monien itsensätyöllistäjien pienistä tuloista, ei niitä voida ratkaista ansiosidonnaisella sosiaaliturvalla. Jos pakollisen ansiosidonnaisen turvan osuutta lähdetäisiin lisäämään, pienistä tuloista joutuisi maksamaan enemmän sosiaaliturvamaksuja, mutta etuudet jäisivät silti perusturvaa heikommiksi. Jos taas valtio rahoittaisi todellisista tuloista riippumatonta ansiosidonnaista turvaa, etuudet saattaisivat kohota työansioita suuremmiksi. (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013, 8–9) Ansiosidonnainen turva perustuukin juuri vakuutetun omiin ansioihin, mistä syystä olisi erikoista, jos yhteiskunta lähtisi rahoittamaan jonkun ryhmän ansiosidonnaista turvaa.

Itsensätyöllistäjien tuloja ei myöskään ole tarkoitus lähteä yhteiskunnan toimin nostamaan. Joillain muilla keinoin itsensätyöllistäjien tulonmuodostusta voisi kuitenkin pyrkiä helpottamaan. Kuten jo aiemmin kävi ilmi, yrittäjien sosiaalivakuutusmaksut eroavat merkittävästi palkansaajien maksuista, koska vastaavasti työnantajat maksavat työntekijöiden maksuista suurimman osan. Aiemmin luvussa 2.6 esitettyjen tilastojen mukaan voidaan todeta työnantajajaritysten määrän vähentyneen Suomessa. Yksinyrittäjiltä kysyttäessä yksi syy siihen, miksi he eivät työntekijöitä palkkaa, on liian korkeat työvoimakustannukset (Yksinyrittäjäkysely 2013, 7). Työnantajajaritykset ovat kuitenkin myös hyvin tärkeitä yhteiskunnalle, sillä ne luovat työpaikkoja. Voisi olla hyvä selvittää, voisiko nykyistä maksujärjestelmää jollain tavoin muuttaa.

Itsensätyöllistäjien ansiotoimintaan liittyy usein myös tulojen vaihtelevuus. Pääsääntöisesti palkansaajilla on tietoa tulevista tuloistaan paremmin kuin yrittäjillä, joilla tulojen vaihtelevuus saattaa olla normaalia vaihtelevien sesonkien tai muutoin vaihtelevan työtilanteen vuoksi. Toisaalta se voi olla työn piirre, johon ajan kuluessa tottuu. (Pärnänen & Sutela 2014, 106) Tulojen epäsäännöllisyys voi vaikeuttaa juoksevien kulujen hoitamista, mikä kävi ilmi myös Pärnänen ja Sutelan (2014) tutkimuksessa. YEL-maksujärjestelmää pidetään tässä mielessä joustamattomana.

Joissain yhteyksissä on keskusteltu mahdollisen uuden sosiaaliturvajärjestelmän perustamisesta itsensätyöllistäjille. Myös taiteilijoiden omasta eläkelaista on annettu ehdotus. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä ei ole esittänyt raportissaan omia järjestelmiä esimerkiksi taiteilijoille tai muille itsensätyöllistäjille. Ehdotettu sosiaaliturvarahasto lisäisi työryhmän mukaan eläke- ja muun sosiaaliturvajärjestelmän hajanaisuutta ja aiheuttaisi lisää hallinnollisia kustannuksia. Työryhmä on myös todennut, ettei ole perusteltua luoda valtion subventoimaa järjestelmää erillisryhmille. Itsensätyöllistäjien sosiaaliturva tulisi järjestää jatkossakin nykyisissä järjestelmissä. (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013, 23, 27)

Koska moni itsensätyöllistäjä harjoittaa ansiotoimintaansa osa-aikaisesti, on keskustelua syntynyt myös työsuhteen ja yrittäjätoiminnan yhdistämisestä. Yrittäjyyden ja palkkatyön yhdistämisen koetaan onnistuvan nykyisin pääsääntöisesti hyvin. Tämä selviää SEFEn (nykyinen Suomen Ekonomit) ja TEKin keväällä 2014 toteutetusta jäsenkyselystä, missä on kartoitettu

työsuhteen ja sivutoimiyrittäjyyden yhdistämiseen liittyviä ongelmakohtia sekä akateemisten sivutoimiyrittäjien palvelu- ja edunvalvontatarpeita. Kyselytutkimus on tehty SEFEn ja TE-Kin 850:lle sivutoimiyrittäjälle, joiden lisäksi toteutettu täydentäviä teemahaastatteluja. 61 prosenttia kyselyyn vastanneista kertoo palkkatyön ja yrittämisen yhteensovittamisen sujuvan vaikeuksitta 18 prosentin ollessa toista mieltä. Valtaosa vastaajista koki palkkatyön ja yritystoiminnan hyödyttävän toisiaan. Sivutoimiyrittäjien suurimmat huolet kohdistuivat työttömyysturvaan ja yleensä sosiaaliturvaan. Vaikka palkkatyön ja yrittämisen yhdistäminen koettiin pääosin ongelmattomaksi, toivottiin huomioita työsuhteen ja yrittäjyyden vuorottelun ja yhdistämisen helpottamiseen ja hidasteiden poistamiseen. Työttömyysturvaan, kilpailukieltoihin ja eläkekertymään liittyviä mahdollisia ongelmia toivottiin myös tarkemmin analysoitavaksi. (www.vaasanteknillinen seura.fi 2015)

Sivutoimiyrittäjyys on kasvava ilmiö Suomessa, kun työn tekemisen muodot muuttuvat, joten myös tämä ilmiö on syytä ottaa huomioon. Työsuhteen ja yrittäjätöiminnan yhdistämisessä suurin haaste liittyy usein työttömyysturvaan. Jos työt loppuvat yhtä aikaa kummallakin suunnalla, työtön saattaa pudota tyhjän päälle. Työttömyysturvassa henkilö nimittäin tunnetaan vain joko palkansaajana tai yrittäjänä. Jos palkkatyötä ja omaa työtä yhdistänyt henkilö jää työttömäksi, hänet voidaan luokitella yrittäjäksi, jolloin hän jää vaille palkansaajan työttömyysturvaa. Selkeästi sivutoiminen, esimerkiksi kausiluontoinen yrittäjyys muodostaa tähän poikkeuksen. (Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas 2010, 41–42) Esille on tullut myös vaihtelevuus TE-toimistojen tekemissä päätöksissä. Tulkinnat yritystoiminnan sivutoimisuudesta vaihtelevat TE-toimistoittain, vaikka lainsäädäntö ja TE-toimistoille tehty ohjeistus on olemassa. Tämä johtuu siitä, ettei yrittäjällä usein ole muuta todistusta yritystoiminnan sivutoimisuudesta kuin oma sanansa, jolloin päätös riippuu pitkälti siitä, luottaako TE-toimisto yrittäjän sanaan. (www.yle.fi 2015)

Apurahansaajalla työttömyysturvan saamisen edellytyksenä on apurahalla työskentelyn päätyminen. Apurahansaajan on selvitettävä apurahatyön kesto. Käytännössä työttömyysetuuksia on vaikea saada niin kauan kuin työ on kesken, vaikka se ei valmistuisi koskaan. Tällaisessa tilanteessa työttömyysturvaa hakevan apurahansaajan on pystyttävä osoittamaan, ettei aio jatkaa työtään. (Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas 2010, 41–42) Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän ehdotuksen mukaan apurahansaajien tulisi voida keskeyttää MYEL-vakuutuksensa ansiotyön tekemisen ajaksi. Apurahajaksoja voitaisiin myös yhdistellä nykyis-

tä joustavammin eläkevakuutuksessa. (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013, 79)

Vihreät ovat esittäneet perustulokokeilua, joka mahdollistaisi joustavan liikkumisen palkkatyön, yrittäjyyden, apurahatyön, opiskelun ja perhe-elämän välillä. Puolue on esittänyt nykyisen perusturvan suuruista etuutta eli 560 euroa perustulona kaikille aikuisille. Sillä olisi tarkoitus korvata kaikki nykyiset vähimmäisetuudet kuten työttömien perusetuudet ja minimivanhempainpäivärahat. Perustulon päälle maksettaisiin puolueen esityksen mukaan tarvittavat syyperusteiset tuet kuten ansiosidonnainen työttömyystuki. Verotuksessa kerättäisiin perustulo asteittain pois niiltä, jotka eivät sitä tarvitse. (Vaali ohjelma 2015, 13) Vihreiden lisäksi perustuloa ovat kannattaneet Keskusta ja Vasemmistoliitto (www.vihreat.fi 2015).

Perustulon kokeilemiseksi on tuotu esille kenttäkokeen toteuttamista, missä kokeiltaisiin negatiivisen tuloveron mallia, joka on selvityksen perusteella koettu toteuttamiskelpoisimmaksi malliksi Suomessa. Negatiivinen tulovero tarkoittaa järjestelmää, jossa alle tietyn tulotason ansaitsevat ihmiset saisivat tuloista riippuvan tulonsiirron, joka korvaisi tiettyyn tasoon asti ensisijaiset etuudet toimeentulotukea ja lapsilisiä lukuun ottamatta. Esitetyn kenttäkokeen tulisi selvityksen mukaan kestää ainakin kaksi vuotta ja siihen valittaisiin arpomalla vähintään 8 000 henkilöä 18–62 -vuotiaista suomalaisista. Takuutuloa kokeiltaisiin muutamalla eri tasolla, 400 ja 700 euron välillä. Kenttäkokeella pyritäisiin seuraamaan vaikutuksia osallistujien työllistymiseen sekä koettuun hyvinvointiin ja elämänhallintaan. (Forss & Kanninen 2014, 40–44)

4.3.2 Itsensä työllistäjät muissa Euroopan maissa

Itsensä työllistäjien asema on ollut keskustelun alla myös muissa Euroopan maissa. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä (Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys 2013) on tarkasteltu itsensä työllistäjien asemaa Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että sosiaaliturvan osalta ratkaisut ovat kaiken kaikkiaan melko erilaiset eri Euroopan maissa. Järjestelmien vertaileminen suoraan keskenään on vaikeaa, koska sosiaaliturvajärjestelmät on järjestetty eri tavoin eri maissa. Joitakin ajatuksia ja ratkaisumalleja selvityksestä on kuitenkin mahdollista nostaa esille.

Useimmissa maissa itsensätyöllistäjät katsotaan Suomen tapaan yrittäjiksi. Tanskassa itsensätyöllistäjät katsotaan kuuluvaksi työmarkkinoiden kolmanteen ryhmään, jolla viitataan taloudellisesti riippuvaisiin työntekijöihin, freelancereihin ja sellaisiin yksinyrittäjiin, joilla on vain muutamia asiakkaita. Tällaiset toimeksianto-/palvelusopimuksella toimivat henkilöt voivat kuulua kollektiivisten sopimusten piiriin. Samoin Saksassa työntekijän kaltaiset henkilöt saavat oikeuden kollektiiviseen sopimukseen. Kollektiivisten sopimusten mahdollisuudella on Saksassa ja Tanskassa pyritty parantamaan alemman tuloluokan ansiotasoa, kun eräät itsensätyöllistävien ryhmät voidaan tietyn ehdoin rinnastaa työntekijöihin. (Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys 2013, 9, 48)

Suomen sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä antoi ehdotuksen, että TyEL:n lisättäisiin säännös, jonka perusteella lain soveltamisalan piiriin kuuluisi myös luonnollisen henkilön tekemä työ, joka perustuu hänen ja yksityisen alan toimeksiantajan kanssa solmimaan toimeksianto- tai konsulttisopimukseen. Henkilö ei harjoittaisi toimintaansa yhtiön tai muun yhteisön muodossa tai toiminimellä, ja hänen toimintansa olisi niin vähäistä, ettei hänellä olisi eikä hän olisi velvollinen ottamaan YEL- tai MYEL-vakuutusta. Tällöin henkilö rinnastettaisiin työntekijään ja toimeksiantaja työnantajaan. (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensätyöllistävien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013, 78) Kyseinen ehdotus oli lähellä juuri Tanskan ja Saksan malleja.

Tanskassa ja Ruotsissa on hyvin kattavat, myös yrittäjiä koskevat sosiaaliturvajärjestelmät. Tanskassa työntekijä-yrittäjä -ryhmien väliin jäävät henkilöt saavat käytännössä lähes samat edut kuin työntekijätkin. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta yrittäjyys on Tanskassa usein aito vapaaehtoinen valinta, eikä näennäisyrittäjyyttä ole merkittävässä määrin syntynyt. Eräs spekulatio, joka on liitetty näennäisyrittäjyyden vähäisyyteen on Tanskan suhteellisen joustavat työmarkkinat, joissa työntekijöiden irtisanominen ja työstä työhön siirtyminen on helppoa. Tanskalainen työmarkkinajärjestelmä ei myöskään ole erityisen säädelty. (Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys 2013, 16–18)

Ruotsissa palkansaajasta yrittäjäksi siirtymiseen on luotu helpotus, jolla pyritään tukemaan yrittämistä. Yrityksen perustanut henkilö voi saada työttömyyskorvausta yrityksen kahden ensimmäisen toimintavuoden ajalta perustuen aikaisemman työsuhteen tulotasoon. Kyseisen uudistuksen yhteydessä vuonna 2010 myös yrittäjän saamia korvauksia sairaan lapsen hoidosta koituvista tulonmenetyksistä lisättiin. (Anxo 2010, 7) Työttömyyden varalta Tanskassa on

yksinyrittäjille tarkoitettu täydentävä työttömyysturva. Ehtona täydentävän työttömyysturvan saamiselle on, että yksinyrittäjän tulee voida olla töissä normaalina työaikana yhden päivän varoitusajalla. Useille itsensätyöllistäjille tämä turva on osoittautunut keskeiseksi turvaverkoksi. (Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys 2013, 19)

4.3.3 Yksilön ja yhteiskunnan vastuu

Hyvinvointiyhteiskuntamme on rakentunut vähitellen useiden vuosien aikana, ja sosiaaliturvajärjestelmä vakiintunut osaksi yhteiskuntaamme. Hyvinvointiyhteiskuntaamme on rakennettu pitkälti universalismin periaatteen varaan, jonka mukaan kansalaisuus tai maassa asuminen antaa oikeuden moniin yhteiskunnan tarjoamiin etuuksiin ja palveluihin riippumatta saajan aiemmin maksamista suorituksista. Tänä päivänä universalismia ei kuitenkaan pidetä enää täysin itsestäänselvyytinä, ja sosiaalipoliittiset muutokset ovat alkaneet siirtyä kauemmaksi täydestä universalismin periaatteesta. Yhteiskunnan heikommassa taloustilanteessa pohdintaa aiheuttaa, mikä on yksilön ja mikä yhteiskunnan vastuulla ja tulisiko yksilön ottaa enemmän vastuuta itsestään. Onko nykyisenlainen hyvinvointivaltio ja siihen yhtenä osana sisältyvä sosiaalivakuutus vielä perusteltu järjestelmä, vai tulisiko yksilöiden kantaa enemmän vastuuta itsestään yksityisvakuutusten avulla?

Itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa on haasteita, jotka toistuvat eri tutkimuksissa ja kirjoituksissa. Yhtenä haasteena ovat pienet ja epäsäännölliset tulot, mikä ei pelkästään ole itsensätyöllistäjän itsensä ongelma vaan toisaalta koko yhteiskunnan ongelma. Yhteiskunnan saamat verotulot pienenevät, kun samaan aikaan heikosti toimeentuleva henkilö tarvitsee yhä enemmän yhteiskunnan tarjoamia palveluja ja etuuksia. Perustuslakimme (19 §) takaa jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Niinpä mikäli henkilö ei pysty itse hankkimaan itselleen riittävää turvaa, tulevat kustannukset lopulta kuitenkin yhteiskunnan maksettaviksi. Pienten tulojen johdosta osa itsensätyöllistäjistä alivakuuttaa itsensä. Pienistä tuloista aiheutuu myös se, että sosiaaliturvan aukkoja (esimerkiksi työtapaturmavakuutuksen puuttumista) ei ole varaa paikata. Samaa aikaan järjestelmä koetaan joustamattomaksi, sillä ajoittain tuloja on enemmän, ajoittain vähemmän. Myös työsuhteen ja yrittäjätoiminnan yhdistämiseen toivotaan joustavuutta, jotta ei olisi pelkoa tiettyjen sosiaalivakuutusetuuksien menettämistä. Osa itsensätyöllistäjistä saattaa alivakuuttaa itsensä tietämättä, mihin kaikkeen se vaikut-

taa. Niinpä myös tiedon puute on yksi haasteista. On asianmukaista tarkastella, kenen vastuulle esitetyt haasteet kuuluvat; onko yhteiskunnalla vastuu jokaisen hyvinvoinnista kaikissa tilanteissa vai tuleeko yksilön ottaa vastuu itsestään tietyissä tilanteissa.

Hyvinvointiyhteiskunta voidaan nähdä joukkona erilaisia instituutioita, jotka tarjoavat apua köyhyyteen, uudelleenjakavat tuloja ja omaisuutta ja pyrkivät vähentämään sosiaalista syrjäytymistä (”Robin Hood” -funktio). Toisaalta hyvinvointiyhteiskunta on joukko instituutioita, jotka tarjoavat vakuutuksen ja mekanismin tulojen uudelleen jakamiseksi elämän kierron aikana (”säästöpossu” -funktio). Hyvinvointiyhteiskunnan olemassaoloa voidaan perustella erilaisin argumentein viitaten niin oikeudenmukaisuuteen kuin tehokkuuteenkin. (Barr 2012, 3) Yksilöiden kannalta merkittävimmät perustelut hyvinvointiyhteiskunnan olemassaololle ovat mahdollisuus kulutuksen tasaamiseen eri elämän vaiheissa sekä riskin jakaminen. Elämään sisältyy epätäydellistä informaatiota, riskejä ja epävarmuutta, joihin hyvinvointiyhteiskunta tarjoaa turvaa. (Barr 2012, 13)

Yhteiskunnan sijasta turvaa voisivat tarjota myös yksityiset vakuutusyhtiöt vapaaehtoisten vakuutusten muodossa, jolloin vastuu oman hyvinvoinnin turvaamisesta olisi täysin yksilöllä itsellään. Yksityisvakuutuksiin liittyy kuitenkin ongelmia, jotka on otettava huomioon. Yksi ongelmista on ensinnäkin yksilön eli vakuutuksenottajan puutteellinen informaatio ja rajoitettu rationaalisuus. Yksilön on vaikea tietää, mitä turvaa hän tarvitsee ja kuinka pitkäksi aikaa. Teknisesti hankalampien vakuutusten (esimerkiksi eläkevakuutus) ehtoja voi myös olla vaikea ymmärtää. (Barr 2012, 95)

Myös vakuutuksenantajan näkökulmasta vakuutus sopimukseen liittyy epätäydellistä informaatiota. Vakuutuksenottaja tietää vakuutuksenantajaa paremmin esimerkiksi terveydentilastaan ja voi tietoja peittelemällä saada vakuutuksen, jollaista ei muuten hänelle myönnettäisi. Yksityisvakuutuksiin liittyy myös haitallisen valikoitumisen käsite, joka tarkoittaa, että suuremman, esimerkiksi sairastumisen, riskin omaavat henkilöt ovat halukkaampia ottamaan vakuutuksen. Tämä lisää vakuutusyhtiön maksettavia korvauksia ja nostaa näin vakuutusten hintoja, jolloin pienemmän riskin omaavat henkilöt eivät vakuutusta ole enää kiinnostuneita ostamaan. Koska pienemmän riskin omaavat yksilöt ovat vakuutusyhtiöille kuitenkin kannattavampia, aiheutuu tästä se, että vakuutusyhtiöt alkavat valita asiakkaikseen vain pienemmän riskin omaavia henkilöitä, jolloin suuremman riskin omaavat eivät saa enää vakuutusta lainkaan. Yksityisvakuutuksiin liittyy usein myös suuret hallinnointikustannukset, jotka on huomioitava

vakuutuksen hinnassa. Korkeampi hinta voi jälleen vaikuttaa vakuutuksen ostamishalukkuuteen. (Barr 2012, 90–95)

Sosiaalivakuutusta yksityisvakuutusten sijaan perustellaan juuri haitallisen valikoitumisen puuttumisella. Kun vakuutus on pakollinen kaikille, joukossa on sekä suuremman että pienemmän riskin omaavia henkilöitä, jolloin samanlaista riskiä vakuutusmaksun nousemisesta ei ole kuten yksityisvakuutuksissa. Sosiaalivakuutuksella on myös mahdollista vakuuttaa riskejä, joihin yksityisvakuutukset eivät voi tarjota turvaa epätäydellisen informaation vuoksi. Tällaisia ovat esimerkiksi työttömyys ja monet lääketieteelliset riskit. (Barr 2012, 98)

Suomalainen sosiaalivakuutusjärjestelmä koostuu sekä universaalista kansanvakuutuksesta että ansioperusteisesta vakuutuksesta. Universalismin periaate on saanut osakseen viime aikoina kritiikkiä. Joidenkin mielestä universalismin aikakausi on jopa kokonaan ohi, kun sitä vastoin moninaisuus ja selektivismi sopivat paremmin sosiaalisen elämän yksilöitymisen ja erilaistumisen haasteisiin. Monikulttuurisuus, kasvava keskiluokka ja valinnanvapauden korostuminen sosiaalipolitiikassa haastavat yhdessä universalismia. (Anttonen, Häikiö, Stefánsson & Sipilä 2012, 2) Universaalien sosiaalivakuutuksen alkuunsa saanut solidaarisuus ei ole enää itsestäänselvyys eivätkä ihmiset ole halukkaita rahoittamaan palveluita ja etuuksia, joita he eivät itse koe tarvitsevana.

Osa itsensätyöllistäjistä on valinnut itsensä työllistämisen toteuttaakseen itseään ja ehkä jopa unelmaansa. Työsuhteesta on saatettu tarkoituksella luopua, jotta omien siipien kokeileminen olisi mahdollista; silläkin uhalla, että tulot jäävät aiempaa pienemmiksi. Oman ansiotoiminnan pyörittämiseen on saatettu tarttua myös vapauden tavoittelun vuoksi. Nämä henkilöt ovat tällöin ottaneet tietoisesti riskin siitä, että toimeentulo ja henkilöriskit eivät ole yhtä turvattu kuin ansiotyössä. Turvattu toimeentulo sijaan he saavat tehdä juuri sitä, mitä haluavat. Sen sijaan osa palkkatyössä olevista saattaa tehdä työtään ainoastaan toimeentulon turvaamiseksi. On mietittävä, mikä on yhteiskunnan vastuu näiden itsensätyöllistäjien osalta. Tulisiko yhteiskunnan tarjota jonkinlainen perusturva vai onko riittävän toimeentulon hankkiminen tällaisessa tapauksessa yksilön itsensä vastuulla? Eli mikäli itsensä työllistämisen ei riittävää toimeentuloa saakaan aikaiseksi, on itsensätyöllistäjän keksittävä muita tapoja, esimerkiksi palkkatyön ja itsensätyöllistämisen yhdistäminen?

Hodson (2001, 50) on jakanut ajatuksensa työelämästä, jonka mukaan työntekijät eivät ole vain passiivisia sosiaalisten rakenteiden uhreja, vaan oman elämänsä aktiivisia tekijöitä. Työntekijät siis rakentavat monenlaisia merkityksiä työlleen ja työssään osana omaa elämänkokonaisuuttaan. Työntekijä saattaa päättää lähtevänsä yrittäjäksi pysyvän työsuhteen sijaan ja kokea yrittäjänä toimimisen mielekkäämpänä, vaikka työpäivät pitenevät, loma-ajat lyhenevät ja aiempi työnantajan järjestämä täydennyskoulutus tuleekin hankkia itse ja omalla kustannuksella. (Kovalainen 2010, 105) Ihmisten työtä ja työelämää koskevat asenteet ovatkin muuttuneet. Useiden tutkimusten mukaan ihmiset ovat entistä yksilöllisempiä, luottavat entistä vahvempaan osaamiseensa ja arvostavat entistä enemmän yksilöllistä ajankäyttöä ja vapautta. (Huttula 2010, 145) Ihmiset rakentavat itse oman elämänsä valitsemallaan tavalla ja kantavat tarvittaessa itse valintojensa seuraukset.

Osa itsensätyöllistäjistä kuuluu toki siihen ryhmään, joille itsensä työllistäminen ei ole ollut tietoinen valinta, vaan tilanteeseen on ajanut esimerkiksi yllättävä työttömyys. Tällöin on yhteiskunnankin etu, että esimerkiksi työttömyystilanteessa työtön henkilö pyrkii työllistämään itsensä yrittäjyyden kautta. Itsensä työllistämiseen kannustaminen ja esteiden poistaminen yhteiskunnan toimin on hyvin perusteltua. Yhteiskunnan rooliin kuuluu kannusteiden asettaminen ja liiallisten esteiden poistaminen. Toisin sanoen itsensä työllistäminen ei saa olla liian vaikeaa esimerkiksi verotuksen ja muiden maksujen vuoksi. Kuten aiemmin tuli jo esille, tällä hetkellä kannusteet itsensä työllistämiseen ja yrittäjän velvoitteiden suorittamiseen ovat osittain melko matalalla tasolla. Mikäli itsensätyöllistäjän tulot ovat pienet, joista itsensätyöllistäjä maksaa suhteellisen korkeaa vakuutusmaksua, kertynyt eläke saattaa olla takuueläkkeen suuruinen, jonka henkilö olisi saanut myös tekemättä mitään. Tämän perusteella epäluottamus eläkejärjestelmää kohtaan yrittäjien keskuudessa on osaltaan ymmärrettävää. Koska alivakuuttaminen johtuu osittain myös itsensätyöllistäjien tietämättömyydestä, tulisi yhteiskunnan varmistaa itsensätyöllistäjien riittävä tiedonsaanti sosiaalivakuutuksesta ja oikeansuuruisen eläkevakuuttamisen tärkeydestä.

Itsensätyöllistäjien ryhmä, joille erityisesti yrittäjyys ei välttämättä ole ollut tietoinen valinta, on määräaikaissuhteilla työskentelevät freelancerit. Heidän joukossaan on monia sellaisia, jotka ovat hyviä työssään ja tekisivät työtä mieluusti työsuhteessa, mutta siihen ei käytännössä ole mahdollisuutta. Joillain aloilla (esimerkiksi journalistit ja kääntäjät) työllistyminen tapahtuu yleensä toimeksiantosuhteiden kautta, mikä sinänsä luo joustavuutta, mutta samaan aikaan aiheuttaa epävarmuutta. Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla toimivat

luokittelevat itsensä perusturvan suhteen palkansaajiksi, mutta työmarkkina- ja sosiaaliturvajärjestelmät eivät kuitenkaan täysin tunnista palkkatyön, toimeksiantotyön ja itsensä työllistämisen välistä liikettä. Tämä voi aiheuttaa ongelmia yksilölle toimeentulon järkevässä yhteensovittamisessa erilaisten ansaitsemiskeinojen välillä. (Kovalainen 2010, 113)

Koska itsensä-työllistäjien määrä on jo tähän mennessä kasvanut merkittävästi, ja merkkejä on edelleen tulevaisuudessa jatkuvasta trendistä, on todettava, että nämä aiemmin epätyypilliset työsuhteet (esim. toimeksiantosuhteet) alkavat olla normaali osa työelämäämme ja työmarkkinoitamme. Yhteiskunnan tulisikin huomata tämä niin lainsäädännön kehittämisessä kuin työehtosopimustoiminnassakin. (Huttula 2010, 145–146) Yksilön vastuulle sen sijaan kuuluu hoitaa velvoitteensa eli verojen ja lakisääteisten maksujen maksaminen. Alivakuuttamisella YEL-vakuutetut tavallaan jättävät suorittamatta velvollisuuksiaan, mikä ei saisi olla sallittua. Kuten Hämäläinen (2006, 36) on raportissaan maininnut, tarvitaan hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamien resurssien ja vapauksien rinnalle myös henkilökohtainen vastuu. Hyvinvointiyhteiskunta tarjoaa puitteet, mutta yksilön on huolehdittava omien velvoitteidensa täyttämisestä ja otettava vastuu omista valinnoistaan.

4.4 Järjestelmän uudistaminen

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka nykyistä itsensä-työllistäjän sosiaalivakuutusjärjestelmää tulisi uudistaa. Samalla pohditaan, tulisiko yksityisvakuutusten joukkoon sisällyttää jotain uusia tuotteita itsensä-työllistäjien tarpeita ajatellen. Lakisääteisen järjestelmän uudistaminen ei kuitenkaan usein tapahdu hetkessä eivätkä uudistusten tuloksetkaan ole välittömästi nähtävissä. Saattaa mennä jopa useita vuosia ennen kuin pienten uudistusten vaikutukset ja mahdolliset suuremmat rakenteelliset muutokset näkyvät.

Pierson (2001) ja Hall (1993) ovat muodostaneet omat mallinsa yhteiskunnallisista uudistamisprosesseista. Piersonin (2001) mukaan hyvinvointivaltion uudistamisprosessi voidaan ajatella kolmen ulottuvuuden kautta, joita ovat järjestelmän rationalisointi ja sopeuttaminen (*recalibration*), kustannusten hallinta (*cost containment*) ja palkkatyön korostaminen tulosten lähteenä (*recommodification*). Järjestelmän rationalisointi viittaa pyrkimykseen muokata järjestelmää sopivammaksi uusiin sosiaalisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin esimerkiksi nykyistä järjestelmää päivittämällä tai tehostamalla. Kustannusten hallinnalla taas tarkoitetaan pyrki-

mystä kontrolloida menoja esimerkiksi etuuksien saantiehtoja kiristämällä. Palkkatyön korostamisella taas viitataan pyrkimykseen parantaa työnteon kannustimia. Tähän voidaan pyrkiä heikentämällä työmarkkinoiden ulkopuolella olevien henkilöiden sosiaaliturvaa ja näin parantamalla työnteon houkuttelevuutta. (Pierson 2001, 421–427)

Hallin (1993) luokittelu uudistamisprosesseista perustuu hierarkkiseen järjestykseen. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvilla uudistuksilla on inkrementalismen piirteitä. Uudistukset ovat vähäisiä, huomiota kiinnitetään nykytilaa muuttaviin marginaalisiin tekijöihin ja uudistusprosessia pidetään rutiininomaisena päätöksentekona. Esimerkkinä eläkejärjestelmän uudistuksista tähän luokkaan kuuluisi esimerkiksi eläke-etuuden tason nostaminen. Toisen luokan uudistusprosessit saattavat päästä askeleen pidemmälle strategisen toiminnan suuntaan. Toisen luokan uudistuksia eläkejärjestelmässä voisivat olla esimerkiksi uusi eläkkeen laskentatapa tai uudet säännöt eläkkeen myöntämiseen. Kolmanteen luokkaan sijoittuvat merkittävämmät uudistukset, joissa muutoksia saattaa tulla koko järjestelmän logiikkaan. (Hall 1993, 280; Vidlund 2006, 2)

Piersonin ja Hallin luokittelut muistuttavat toisiaan. Hallin ensimmäisen ja toisen luokan prosessit ja niin ikään Piersonin järjestelmän rationalisointi ja kustannusten hallinta voidaan nähdä normaalina poliittisena päätöksentekona. Sen sijaan Hallin kolmanteen luokkaan kuuluvat uudistusprosessit ja Piersonin palkkatyön korostaminen kuvastavat radikaalimpaa ajattelutavan muutosta. (Vidlund 2006, 2)

Suomalaisen hyvinvointivaltion ja sosiaalipolitiikan uudistamisen sanotaan olevan historian sitomaa pienten askelten politiikkaa (Saari 2011, 7). Muutokset ovat usein hitaita, vähittäisiä ja jopa hieman kömpelöitä. Muutosten tekeminen ei ole helppoa, vaikka nykyisten toimintojen tilalle olisi näkyvissä uusia vaihtoehtoja. Institutionaalista muutosta rajoittavaan vaikutukseen viitataan usein polkuriippuvuuden käsitteellä, joka kuvaa, kuinka vaikeaa olemassa olevien käytäntöjen ja rakenteiden muuttaminen on. Taloustieteissä polkuriippuvuuden käsitteellä viitataan ilmiöön, jossa tietyt tekniikat saavuttavat kilpailuedun suhteessa muihin vaihtoehtoihin. Tietyn tekniikan vakiinnuttua sillä on taipumus vahvistua itsestään, kun sitä opitaan käyttämään, siihen investoidaan ja tekniikkaa kehitetään edelleen. Samalla sen korvaaminen toisella vaihtoehtoisella tekniikalla on vaikeaa. (Thelen 2003, 219) Samaa polkuriippuvuutta ilmenee sosiaalipoliittisessa päätöksenteossa. Aiemmin valitulla ja kehitetyllä järjestelmällä

on vankka asema, jota on vaikea lähteä muuttamaan ja aiemmat valinnat vaikuttavat myöhempään kehitykseen (Tirronen 2011, 31).

Seuraavassa pääluvussa lähdetään kartoittamaan tarkemmin haasteita itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa; mihin haasteisiin ja ongelmiin mahdollisesti voitaisiin ja tulisi puuttua ja millä tavoin. Selvitetään, kuinka nykyistä itsensätyöllistäjän sosiaalivakuutusjärjestelmää voitaisiin uudistaa, ja tulisiko vapaaehtoisten vakuutusten puolella myös toteuttaa jonkinlaisia uudistuksia. Empiriaosassa keskitytään YEL-vakuutettujen itsensätyöllistäjien asemaan ja heidän henkilöriskien hallinnan haasteisiin. MYEL-vakuutetut apurahansaajat on jätetty empiriaosassa tarkastelun ulkopuolelle kokonaan.

5 ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN HAASTEET HENKILÖRISKIEN HAL- LINNASSA

5.1 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston kerääminen

Tässä luvussa käydään läpi tutkimushaastattelujen sisältöä, joiden avulla löydettiin vastauksia toiseen asetettuun tutkimusongelmaan. Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto koostuu nauhoitetuista asiantuntijahaastatteluista. Aineisto käsittää viisi haastattelua, joissa haastateltiin eri organisaatioiden asiantuntijoita teemahaastattelun keinoin. Haastateltavat valittiin eri organisaatioista pyrkien saamaan mahdollisimman monipuolinen asiantuntijoiden joukko eri aloilta. Haastattelukutsu lähetettiin yhteensä yhdeksään eri organisaatioon: Suomen Yrittäjiin, Finanssialan keskusliittoon, Eläketurvakeskukseen, Tilastokeskukseen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöön, Kelaan, Elinkeinoelämän keskusliittoon, Tampereen kauppakamariin ja työ- ja elinkeinoministeriöön. Näistä viidestä ensiksi mainitusta tahosta valikoituivat sopivat asiantuntijat tutkimusta varten.

Suomen Yrittäjiä edusti lainopillinen asiamies Harri Hellstén, joka työskentelee Suomen Yrittäjien Työelämä ja yrittäjyys -yksikössä vastaten pääasiallisesti yrittäjän sosiaaliturva-asioista. Finanssialan keskusliitosta haastateltavaksi saatiin johtaja Timo Silvola, joka vastaa tällä hetkellä Finanssialan keskusliiton tulevaisuusagendoista ja jolla on laaja-alainen kokemus erilaisista johto- ja palvelukehitystehtävistä vakuutusalaalla. Eläketurvakeskusta edusti haastattelussa kehityspäällikkö Markus Palomurto. Tilastokeskuksesta haastattelemaan päästiin erikoistutkija Anna Pärnästä, joka toimii tällä hetkellä Tilastokeskuksen työelämän vastuualueella ja on toteuttanut vuonna 2014 julkistetun itsensätyöllistäjiä koskevan tutkimuksen Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 yhdessä kollegansa Hanna Sutelan kanssa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä saatiin kaksi haastateltavaa, hallitusneuvos Esko Salo ja neuvotteleva virkamies Kirsi Päivänsalo sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön työttömyys- ja sairausvakuutusyksiköstä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön haastattelussa Esko Salo vastasi pitkälti esitettyihin kysymyksiin. Molemmat haastateltavista edustivat kuitenkin samaa linjaa. Tulososiossa haastateltaviin viitataan sukunimillä.

Haastateltavat edustavat eri tahoja ja tuovat tutkimukseen erilaisia näkökulmia aiheesta. Eri tahojen haastateltavilla on myös erilaiset tiedot eri asioista, jolloin osa pystyi vastaamaan paremmin toisiin ja osa toisiin teemoihin liittyviin kysymyksiin. Sosiaali- ja terveysministeriön edustajat olivat yhdessä samassa haastattelussa, mutta muuten haastattelut toteutettiin yksittelen organisaatioiden omissa tiloissa. Näin pyrittiin saamaan mahdollisimman luonteva tilanne, jossa jokainen haastateltava voisi kertoa mahdollisimman vapaasti oman näkemyksensä. Luontevuuden varmistamiseksi haastattelut päätettiin toteuttaa organisaatioiden omissa tiloissa kasvotusten eikä esimerkiksi puhelinhaastatteluin.

Haastattelurunko muodostui teoriaosassa käsiteltyjen henkilöriskien hallinnan haasteiden pohjalta. Teema-alueet käsiteltiin haastateltavien kanssa osittain eri järjestyksessä riippuen siitä, mihin suuntaan keskustelu lähti etenemään. Kysymykset olivat pitkälti samoja, mutta osittain joidenkin haastateltavien kanssa paneuduttiin enemmän eri teema-alueisiin haastateltavien oman asiantuntijuuden mukaan. Joillekin haastateltaville oli myös joitakin omia kysymyksiä. Haastattelut toteutettiin ajalla 27.3.–23.4.2015. Haastattelut vaihtelivat pituudeltaan vajaan tunnin ja kahden tunnin välillä. Yhteensä haastatteluista kertyi materiaalia noin 6,5 tuntia. Haastatteluissa käytetty haastattelurunko löytyy tutkimuksen lopusta (liite 1).

5.2 Aineiston käsittely ja analysointi

Haastattelutulosten käsittely aloitettiin nauhoitettujen haastattelujen litteroinnilla. Litterointi toteutettiin siten, että litterointitekstin ulkopuolelle jätettiin puheessa useasti esiintyviä täytesanoja, kuten niinku ja tota. Samoin joitakin asiasisällön kannalta merkityksettömiä sivulauseita tai sanoja jätettiin litterointitekstin ulkopuolelle, jotta tekstistä tuli kirjallisessa muodossa helpommin ymmärrettävää. Tämä oli tarkoituksenmukaista, kun vastaus oli pitkä ja siihen sisältyi ikään kuin haastateltavan omaa ääneen sanottua pohdintaa. Karsinta oli myös siinä mielessä perusteltua, että tässä tapauksessa tutkimuksen kohteena on haastatteluiden sisältö, ei niinkään se, miten asiat sanottiin. Tekstissä esitetyistä suoraan lainatuista vastauksista on lisäksi selkeyden vuoksi jätetty pois joitakin asiasisällön kannalta merkityksettömiä sivulauseita tai sanoja. Tällaiset kohdat on merkitty lainauksissa kahdella väliviivalla --.

Litteroitu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi voidaan käsittää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena kehyksenä. Tässä yhteydessä sillä

viitataan yksittäiseen metodiin, jolla voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysillä tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103). Sisällönanalyysi on toteutettu teoriaohjaavasti, jolloin empiirinen aineisto on liitetty valmiisiin teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Haastateltavien litteroidut vastaukset jaoteltiin ensin teemoittain siten, että vastaukset jaettiin teemahaastattelurungon mukaisesti osiin. Teemoittelun jälkeen teemojen sisältä vastauksia jaettiin alaotsikoihin. Tätä voidaan kutsua tyypittelyksi, mikä tarkoittaa, että tiettyjen teemojen sisältä etsitään näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä yhteisistä näkemyksistä eräänlainen yleistys, tyypiesimerkki (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Tulosten raportointivaiheessa tietyn teeman alle kootuista alaotsikoista tai tyypeistä pyrittiin muodostamaan tyypillisiä näkemyksiä, joiden lisäksi nostettiin esille yksittäisiä tapauksia, joilla oli erityistä mielenkiintoarvoa tutkimuksen kannalta.

5.3 Itsensätyöllistäjän määritelmä ja itsensätyöllistäjien määrän kasvu

Haastatteluiden alussa haluttiin selvittää, miten asiantuntijat määrittelevät itsensätyöllistäjän ja keitä he luokittelevat itsensätyöllistäjien joukkoon. Selvittämällä haastateltavien näkemystä määritelmästä saatiin selville, mistä lähtökohdista käsin he ilmiötä tarkastelevat ja millaisena ryhmänä he näkevät tämän tarkastelun alla olevan joukon. Jokaisen oman määritelmän jälkeen haastateltaville esitettiin sama itsensätyöllistäjän määritelmä, jota tässä tutkimuksessa käytetään, jotta saatiin varmistettua, että haastatteluissa puhuttiin samasta ryhmästä. Määritelmän lisäksi haastateltavia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, uskovatko he itsensätyöllistäjien määrän yhä kasvavan tulevaisuudessa.

5.3.1 Itsensätyöllistäjän määritelmä

Itsensätyöllistäjä voidaan määritellä monin eri tavoin, ja määritelmään voidaan sisällyttää hieman mukaillen eri henkilöryhmiä. Termi ”itsensätyöllistäjä” on jokseenkin uusi eikä mikään varsinainen virallinen termi. Määritelmän moninaisuus kävi ilmi haastateltavien vastauksissakin, mutta oli mielenkiintoista aluksi selvittää, onko termi haastateltaville tuttu, ja kuinka he ovat määritelmän ymmärtäneet. Oli kuitenkin tarkoituksenmukaista avata haastateltaville myös tässä tutkimuksessa käytetty Tilastokeskuksen määritelmä, jotta haastateltavil-

le saatiin luotua varmuus siitä, että he ymmärtävät, mistä tutkimuksessa on kyse ja pystyvät kohdistamaan vastauksensa oikeisiin asioihin.

Tilastokeskuksen tutkijalta Anna Pärnäseltä ei määritelmää pyydetty, mutta häneltä tiedusteltiin mahdollista tarkennusta tai lisäystä hänen ja Hanna Sutelan toteuttamassa tutkimuksessa tehtyyn määritelmään. Pärnänen korosti, että itsensätyöllistäjä-termi ei ole Tilastokeskuksen virallinen käsitetietokantaan otettu termi, mutta sitä voitiin käyttää toteutetussa erillisraportissa. Heidän tutkimuksessaan päädyttiin nimenomaan käyttämään tällaista kattokäsitettä, jonka alle saatiin myös apurahansaajat. Moni freelancer erityisesti kun saattaa olla myös apurahansaaja. Kattokäsitteellä pyrittiin myös selkeyttämään ja yhtenäistämään näiden monenlaisten yrittäjämäisten henkilöiden ryhmää.

Pärnänen: Mut se, minkä takia me katsottiin, että tällainen kattokäsite on tarpeellinen, on just sen takia, että jos erotellaan hirveen tarkkaan, että vaikka yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat ja freelancerit, niin varsinkin yksinyrittäjän ja ammatinharjoittajan välinen raja on hyvin häilyvä et ihmiset eivät itsekään oikeastaan siinä haastattelussa (viittaa Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 - tutkimukseen) olleet niin varmoja, että kumpaan kuuluvat.

Muut haastateltavat näkivät itsensätyöllistäjän nimenomaan yrittäjyyden määritelmänä, osa laajemmassa ja osa suppeammassa merkityksessä. Itsensätyöllistäjän määritelmälle löytyi myös kritiikkiä. Yhteistä vastauksissa oli näkemys, että kyse on nimenomaan yrittäjäryhmästä.

Palomurto: Et kyllä kuitenkin valtaosa niistä, joista puhutaan itsensätyöllistäjinä, niin musta se selvästi on yrittäjätoimintaa kuitenkin. -- Eli tällainen erilainen tietotyö, jossa ei ole sidoksissa mihinkään aikaan tai paikkaan, ja sellainen homma, mikä vaatii hyvin vähän pääomia ja jossa sitten työntekijä on enempi tai vähempi.

Silvola: Itsensätyöllistäjistä jos puhutaan, niin mulla tulee ensimmäisenä mieleen ammatinharjoittaja ja korkeintaan henkilöyhtiö tai hyvin pieni osakeyhtiö.

Hellstén: Mun henkilökohtainen mielipide on, että jokainen yrittäjä on itsensätyöllistäjä, sen lisäksi moni yrittäjä on myös jonkun muun työllistäjä, mutta se, että sä itse luot sen työpaikkas ja hommaat sieltä itsellesi elannon ja työllistät itsesi, niin sä olet itsensätyöllistäjä.

Salo: Aletaan puhumaan itsensätyöllistäjistä, halutaan heille jotakin muuta. Ne ei ookaan yrittäjiä, vaan ne on itsensätyöllistäjiä. -- Tää on osittain ihan ymmärrettävää, mutta osittain vain tekniikkaa, millä halutaan ikään kuin edunval-

vontaa, millä halutaan ajaa jonkun ryhmän etua, ettei puhutakaan yrittäjistä, vaan puhutaankin itsensätyöllistäjistä, jolloin voidaan vaatia jotakin muuta, mitä on tällä hetkellä olemassa.

5.3.2 Itsensätyöllistäjien määrän kasvu

Kuten tutkimuksen teoriaosasta on jo käynyt ilmi, itsensätyöllistäjien määrä on kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Pärnäsén ja Sutelan (2014) tutkimuksessa itsensätyöllistäjien määrän kasvun on todettu olleen selkeä työmarkkinatrendi koko 2000-luvun alun ajan. Haastatteluissa päätettiin tiedustella haastateltavien ajatuksia määrän kasvusta ja siitä, tuleeko kasvu yhä tulevaisuudessa jatkumaan. Suurin osa haastateltavista uskoi osittain itsensätyöllistäjien määrän kasvun jatkuvan tulevaisuudessa. Kehitystä perusteltiin digitalisaatiolla, lisääntyneellä yrittäjyyteen kannustamisella ja työmarkkinoiden muutoksella. Toisaalta määrän kasvun jatkumiselle löytyi epäilyjäkin.

Hellstén: Että tietyllä tavalla, kun ei näy sitä, että olisi tulossa työsuhteista työtä jostain lisää, niin se puhuis sen puolesta, että yksinyrittäjyyttä tulisi lisää, mutta oon mä kuitenkin vähän sitä mieltä, että nyt siellä alkaa oleen sitä porukkaa, joka ei olisi välttämättä itse sitä valinnut. Että se taas puhuisi siihen suuntaan, että ehkä sitä potentiaalista yrittäjäporukkaa ei kuitenkaan enää ole, vaikka sitä työtä ei olisi tarjolla työsuhteessa.

Salo otti esille työsuhteiden joustavuuden ja työvoiman tarjonnan muutosten vaikutuksen tulevaan kehitykseen. Työsuhteiden ja työehtosopimusten muuttuminen joustavammiksi voisi muuttaa kehitystä toiseen suuntaan. Toisaalta myös työvoimapulatilanteessa työnantajat palkkaavat itselleen työntekijöitä, jotta heillä olisi suojaa ja varmoja työn suorittajia. Sen sijaan kun työvoimasta on ylitarjontaa, ei ole ongelmaa saada työntekijöitä ja voidaan teettää työ mieluummin yrittäjällä halvempien kustannusten vuoksi. Silvola toi esille myös sukupolvenvaihdosten vaikutuksen.

Silvola: Et se, että vaikka meillä tulee paljon lisää uusia pieniä yrityksiä, niitä myös häviää, kun on näitä yrityksiä, joille ei oo jatkajaa, kun yrittäjä jää vaikka eläkkeelle.

Kaiken kaikkiaan haastateltavat uskoivat kasvun jatkuvan tämänhetkisten erinäisten merkkien perusteella, mutta toisaalta todettiin joidenkin mahdollisten muutosten saattavan saada aikaan toisen suuntaista kehitystä.

5.4 Alivakuuttaminen

Alivakuuttaminen YEL-vakuutuksessa todettiin jo tutkimuksen teoriaosassa yhdeksi merkittävimmäksi haasteeksi itsensäyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa. Myös haastatteluissa alivakuuttaminen herätti paljon keskustelua ja toi esille melko samanlaisia ajatuksia eri haastateltavilta. Alivakuuttamiseen liittyy monia asioita, joita on aiemmissa tutkimuksissa tuotu esille. Haastateltaville päätettiin esittää eri kysymyksiä alivakuuttamiseen liittyen, muun muassa vakuutusmaksujen suuruudesta, järjestelmän toimivuudesta ja itsensäyöllistäjien tietämättömyydestä. Kysymyksillä pyrittiin saamaan selville, mitä ajatuksia alivakuuttaminen ylipäätään herättää, millaisia mahdollisia ongelmakohtia järjestelmässä on tällä hetkellä ja onko haastateltavilla jotain ratkaisuehdotuksia.

5.4.1 Korkeat vakuutusmaksut ja nykyisen järjestelmän toimivuus

Aiemmissa aiheeseen liittyvissä tutkimuksissa ja yrittäjille suunnatuissa kyselyissä on tullut esille, että moni itsensäyöllistäjä alivakuuttaa itsensä korkeiden vakuutusmaksujen vuoksi. Maksuja pidetään liian korkeina, mistä syystä työtulot ilmoitetaan todellisia alhaisemmiksi halvempien vakuutusmaksujen toivossa. Haastateltavilta kysyttiin, pitäisikö järjestelmää jotenkin muuttaa tai tehdä oma maksu- ja rahoitusjärjestelmänsä itsensäyöllistäjille vai mitä ratkaisua tähän mahdollisesti olisi löydettävissä.

Jokainen haastateltavista tunnusti ongelman, mutta järjestelmää ei oltu lähdössä muuttamaan. Moni asiantuntijoista korosti myös sitä, että yrittäjien eläkevakuutusmaksu on todellisuudessa samansuuruinen kuin palkansaajilla, todellisuudessa hieman pienempikin, mutta tietysti maksu realisoituu yrittäjille eri tavalla, kun ei ole työnantajaa, joka maksaisi maksusta osan. Osa haastateltavista totesi yrittäjille parhaan vaihtoehdon olevan jonkun rahoittajan saaminen, mutta samalla lisäsi tällaisen vaihtoehdon toteutumisen varsinkin tässä taloustilanteessa olevan kovin epärealistista. Salo toi esille myös rahoittamisen haittapuolen.

Salo: Kun on itse itsensä työllistäjänä, niin silloin täytyy maksaa sekä palkansaajan maksu että se työnantajan maksu ja yhteensä nää on samansuuruisia, kuin mikä maksetaan palkansaajasta. Et jos sitä lähtis sponssaamaan sitten, niin

kuka sen maksaa ja kuka sitten enää palkkaa työsuhteeseen, jos se itsensätyöllistäjä muuttuu vielä halvemmaksi, joka nytkin on halvempi.

Samoin Pärnänen pohti oman itsensätyöllistäjiä varten tehtävän järjestelmän toimivuutta ja sen haittapuolta.

Pärnänen: Silloin voi tulla vastaan taas kysymyksiä, että jos jotain taiteilijoita tai apurahalla työskenteleviä valtion varoin subventoidaan eli sinne kontribuoidaan jotain sillä perusteella, että ne on pienituloisia, niin miksei sitten myös verovaroin subventoida pienipalkkaisen siivoojan tai kaupan kassan osuutta siitä vakuutusmaksusta.

Hellstén antoi ehdotuksen työtulorajan nostamisesta, jolloin yrittäjällä olisi konkreettinen mahdollisuus saada ansiosidonnaista turvaa. Hellstén viittasi pienituloisiin yrittäjiin, jotka vakuutusmaksun maksamisesta huolimatta saavat lopulta takuueläkkeen suuruista eläkettä ja muista järjestelmistä peruspäivärahaa.

Hellstén: Sitä me ollaan viime aikoina pohdittu, että nykyisen järjestelmän sisällä pitäisi se alaraja nostaa semmoiselle tasolle, että niiden päätoimisten yrittäjien on pakko ottaa semmoinen eläkevakuutus, että ne oikeasti saisi sosiaaliturvaa. Et se on jo vähän niinku kuluttajansuojaa, että jos ne maksaa siellä matalilla tasoilla, ja ne ei oikeesti hyödy siitä yhtään mitään, vaan niiden muiden etuuksia rahoitetaan näillä.

Salo otti kantaa eläkejärjestelmän työtulorajan nostamiseen toisesta näkökulmasta. Hän muistutti vastaavasta palkansaajien velvollisuudesta maksaa eläkevakuutusmaksut myös pienistä tuloista. Ainoastaan alle 57,10 euron kuukausipalkkoista ei tarvitse maksaa TyEL-maksua (www.etera.fi 2015). Salo antoi esimerkin koko ikänsä kaupan kassalla työskennelleestä henkilöstä, joka saa lopulta vanhuuseläkkeelle jäädessään takuueläkkeen suuruisen eläkkeen. Myös hänen kannaltaan eläkevakuutusmaksujen maksaminen ei sinänsä ole ollut ”kannattavaa”, mutta silti myös palkansaajan ja erityisesti hänen työnantajansa on suoritettava lakisääteiset maksut pienemmistäkin tuloista. Salo tarkasteli yrittäjän eläkevakuuttamista myös yrittäjän koko työuran näkökulmasta.

Salo: Ja sitten se, että joku ei välttämättä oo yrittäjä koko elämänsä. Eli jos on palkansaaja ja on hankkinut sieltä jo niin paljon eläkettä, et sitä ei enää mikään leikkaa pois sieltä. Niin silloin se pienikin maksu kerryttää sulle sitä eläkettä, jonka oikeesti saa sitten. Et ei voi sanoa kaikista yrittäjistä, että ei kannata maksaa siitä pienestä tulosta eläkettä, kun ei se kerrytä mitään. Se pitää paikkansa, jos on koko ikänsä yrittäjä, joka ei ansaitse yhtään mitään.

Alivakuuttamista pidetään selkeänä ongelmakohtana, mutta yhteinen näkemys haastateltavilla oli, että järjestelmä on pidettävä selkeänä, mitä se nykyisellään pitkälti on. Suurin osa vastaajista piti myös järkevänä sitä, että työtulo linkittyy moneen etuuteen nimenomaan järjestelmän selkeyden kannalta, vaikka toisaalta alivakuuttaminen saattaa kertaantua.

Haastateltavilta kysyttiin myös heidän mielipidettään aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennuksesta; onko alennus tarpeellinen, onko se riittävä ja saako sitä riittävän pitkään. Kaikki haastateltavat suhtautuivat alennukseen positiivisesti, eivätkä juuri nähneet syytä lähteä sitä muuttamaan. Osa mainitsi, että toki yrittäjien mielestä alennus varmasti voisi olla suurempi, mutta myönsivät, ettei hieman suurempi alennus olisi sen enempää alkuvaihetta tukevaa tai toisi todennäköisesti kuitenkaan sen suurempaa kannustetta vakuutusmaksun maksamiselle kuin nykyinen jo tuo. Salo toi esille haasteen liittyen eri yrittäjille suunnattuihin etuihin.

Salo: Kun siinä on se ongelma, kun siellä on aina niitä yrittäjiä, jotka maksaa sen täyden vakuutuksen, niin silloin aina kun joku tulee halvemmalla tekemään samaa työtä, niin tulee kyseeseen yrittäjien keskinäinenkin asema. Et ei voida puhua vain suhteesta palkansaajiin, vaan myös siitä yrittäjien keskinäisestä, että nekin pärjää, jotka on ollut vähän pidempään siellä. Tässä tukemisessa on aina just vähän se, että kun yhtä tuet, niin silloin käännät selän taas toiselle.

Alennuksen saamisen aikaa pidettiin myös riittävänä, vaikka Silvola totesikin yksilöllisten erojen olevan varmasti suuria, kuinka kauan aikaa menee oman markkina-aseman rakentamiseen. Pääsääntöisesti kuitenkin ajateltiin, että neljän vuoden aika alennukselle on riittävän pitkä.

Palomurto: Et jos ajatellaan, että sen tarkoituksena on tukea sitä yrittäjätöi-minnan alkuun saattamista, niin kyllä se mun mielestä siihen pitäis riittää -- että jos se menis kovin paljon pidemmäksi, niin sitten sitä on siihen alkuvaiheeseen enää vaikea kytkeä.

5.4.2 Tietämättömyys alivakuuttamisen vaikutuksista

Alivakuuttamisesta keskusteltaessa on tullut esille myös itsensätyöllistäjien tietämättömyys siitä, mihin kaikkeen heidän ilmoittamansa työtulo ja mahdollinen alivakuuttaminen vaikuttaa. Haastateltavilta haluttiin tiedustella, mitä he ovat tästä mieltä. Tulisiko tiedonsaantia lisätä ja kuinka mahdollisesti, vai tulisiko järjestelmän toimia aktiivisemmin? Suurin osa haasta-

teltavista myönsi ongelman olemassaolon mutta totesi myös ratkaisun löytymisen ongelmaan olevan hankalaa. Varsinkin yritystoiminnan alussa yrittäjällä saattaa kyllä olla tietoa alivakuuttamisenkin vaikutuksista, mutta siitä huolimatta päättää tinkiä sosiaalivakuutuksestaan.

Silvola: Jos ajatellaan sitä alkavaa yritystä, niin harvalla se lähtee toimimaan heti välittömästi. Kun siinä tulee niin paljon kustannuksia siihen yritystoiminnan aloittamiseen liittyen, että maksaa vain ne pakolliset kustannukset ja vaikka YEL-vakuutus on pakollinen, mutta kun siinä on sitä mitoitusvaraa, niin tekee sitten niin.

Monien haastateltavien vastauksista kävi ilmi myös alivakuuttamiseen liittyvä inhimillinenkin seikka, miksi sitä tapahtuu ja miksi työtulon oikeasta tasosta muistuttaminen voi olla haastavaa. Ihmisen on vaikea aina muistaa ajatella täysin rationaalisesti ja pahinta mahdollisuutta ei välttämättä haluta ajatella, varsinkaan yritystoiminnan alussa.

Palomurto: Se on tietysti osittain sellainen inhimillinenkin piirre, että jos me ruvetaan kertomaan, että tästä YEL-vakuutuksesta on hyötyä paitsi, jos jäät terveenä vanhuuseläkkeelle, eli silloin, jos sä kuolet tai joudut työkyvyttömäksi. Niin se ei oo hirvittävän hyvä, kun yrittäjä uskoo asiaansa.

Samalla tämä liittyy myös toisaalta yrittämisen luonteeseenkin. Yrittäjä uskoo ideaansa, eikä halua ajatella, että mikään menisi pieleen. Moni haastateltavista totesi, että tiedonsaannin varmistaminen olisi kuitenkin hyvin tärkeää, jotta esimerkiksi vakuutuksen ostotilanteessa yrittäjä saisi riittävät tiedot, mihin kaikkeen ilmoitettu työtulo vaikuttaa. Salo totesi Suomessa olevan jo nykyisinkin melko paljon erilaista yritysneuvontaa, mutta tietoa sosiaaliturvasta pitäisi sinne jollain tavalla saada lisää. Sosiaaliturva kun on kuitenkin myös tärkeä osa yritystoimintaa ja yrityksen riskienhallintaakin. Toisaalta jonkinlaista tiedottamista vakuuttamisesta pitäisi tapahtua myös vakuutuksen myymisen jälkeen, jotta työtuloa ymmärrettäisiin tarvittaessa muuttua. Pärnänen totesi, että tiedonsaannin pitäisi tapahtua joillain konkreettisilla keinoilla.

Pärnänen: Voisin kuvitella, että jos sä lähetät kiireiselle yrittäjälle jonkun esitteen, niin ei sitä välttämättä aukaista, mutta sen pitäisi olla ehkä jotain konkreettista, vaikka joku videopätkä esim. Kelan sivuilla tai jossain, mistä sä saat aika nopeesti sen tiedon. Ja että olis aika konkreettiset esimerkit, että jos lasket nyt 25 000 työtuloksi, niin sun sairauspäiväraha tulee olemaan tämä tai jotain tällamoista.

Haastatteluissa kysyttiin asiantuntijoiden mielipidettä myös erääseen annettuun ratkaisuehdotukseen. Järnefelt (2011) on lisensiaattitutkimuksessaan tarkastellut alivakuuttamista ja esittänyt yhtenä ratkaisuna automaattisen työtulon. Ideaa on avattu tarkemmin luvussa 4.3.1. Osa haastateltavista suhtautui ehdotukseen neutraalisti tai osittain positiivisesti, mutta osa suhtautui hieman skeptisesti. Toisaalta myönnettiin, että jonkinlainen määräajoin tapahtuva työtulon tarkistus olisi paikallaan, mutta automaattisen työtulon idean sopivuutta nykyisen järjestelmän sisään epäiltiin.

Hellstén: Sitten pitäis sitä lainsäädännön peruslähtökohtaa mun mielestä muuttaa, koska jos se perusajatus on nyt, että sen työtulon pitäis olla suuruudeltaan sen mukainen, että se vastaa sitä toiminnan määrää. Et tuommosessa, jos siinä olis automaattinen korotusjuttu, niin siinä olis oletuksena, että se yritystoiminta laajenis joka vuonna, mut sehän ei välttämättä mene näin, että se saattaa päinvastoin mennä heikommin ja pienentyä se toiminta.

Pärnänen mietti, saattaisiko automaattinen työtulon nostaminen kuitenkin tulla yrittäjällä jossain tapauksessa yllätyksenä, mikä voisi aiheuttaa ongelmia. Järnefeltin ehdotuksen mukaan yrittäjä toki pystyisi tarvittaessa korjaamaan automaattisesti asetetun työtulon määrää, mutta osa haastateltavista pohti, kuinka tämä mahtaisi toimia käytännössä.

Palomurto: Mä en uskalla sanoa, että olisko se käytännössä mahdollista järjestää. -- Sitten pitäis myös ottaa huomioon, että sen aparaatin täytyisi olla riittävän kevyt -- et tää vaatis sellaista ihmisen kontaktia tai jotain. Tai jos se tehdään kovin mekaaniseksi, niin täytyy varautua siihen, että tulee paljon jälkikäteen korjauksia, jos pystytään näyttämään, että se työpanos on jotain muuta kuin on asetettu automaattisesti.

Alivakuuttaminen on haaste, joka on tunnistettu ja jonka myös moni haastateltavista myönsi merkittävimmäksi haasteeksi yleisesti yrittäjien kuin myös rajatumman itsensätyöllistäjien ryhmän henkilöriskien hallinnassa. Varsinaisia selkeitä muutos- tai kehittämisehdotuksia on vaikea esittää. Kyse on heterogeenisestä ryhmästä, joille jo sinänsä on haastavaa löytää yhtä ratkaisua.

5.5 Pienet ja epäsäännölliset tulot

Erääksi itsensätyöllistäjien haasteeksi mainittiin Pärnäsen ja Sutelan (2014) tutkimuksessa itsensätyöllistäjien pienet ja epäsäännölliset tulot. Itsensätyöllistäjien joukkoon kuuluu paljon

henkilöitä, joiden tulot ovat keskimääräistä pienemmät. Pienet ja epäsäännölliset tulot muodostavat haasteen oikeanlaisen ja riittävän henkilöriskien hallinnan rakentamiselle. Haastateltavien ajatuksia haluttiin kuulla myös tähän haasteeseen liittyen ja pohtia, ovatko pieniin ja epäsäännöllisiin tuloihin liittyvät haasteet sellaisia, joihin voitaisiin tai pitäisi puuttua vai mistä tässä tapauksessa on kyse.

Pienet tulot tulivat osaksi keskustelua jo alivakuuttamisesta puhuttaessa, missä yhteydessä pohdittiin yhteiskunnan vastuuta pienituloisten riittävän sosiaaliturvan turvaamisessa. Osa haastateltavista korosti yritystoiminnan perusajatusta eli ajatusta siitä, että henkilö itse työllistää itsensä ja hankkii toimentulonsa oman yritystoiminnan kautta.

Hellstén: Jos se toiminta on kannattamatonta, eli jos yritystoiminta ei kannata, niin sit pitäisi kyllä osata laittaa pillit pussiin ja keksiä jotain muuta. Että pitääkö sitä sosiaalivakuutusta jotenkin tukea ja helpottaa ja keventää sellaisten tilanteiden varalta, että sellaistakin toimintaa, millä ei oikeesti ole mitään elämisen edellytyksiä, niin pitäisi jotenkin kannatella väkisin ja tekohengittää. -- Et olis se kilpailuneutraliteetinkin kannalta vähän ongelmallista, et siellä alettais antaa joillekin toimijoille jotain helpotuksia. Samalla joidenkin, joilla menee paremmin, pitää maksaa kaikki maksut. -- Et jotenkin kun mietitään, mitä yritystoiminta on, niin tää olis ihan sen vastaista.

Myös Palomurto korosti, että sosiaalivakuutuksessa kyse on nimenomaan ansiosidonnaisesta turvasta, eli turvaa saa tulojen mukaan. Vaikka on ikäviä tapauksia, kun pienituloisen henkilö on esimerkiksi sairastuessaan tai työttömäksi jäädessään saanut kovin pientä tukea, on ansiosidonnaisuus kuitenkin järjestelmämme lähtökohta.

Palomurto: Että jos se toiminta on pientä, niin silloin se turvakin jää pieneksi, oli se reilua taikka ei. Se, että jääkö henkilön tulot siihen 10 000 euron tasoon sen takia, että hänellä ei oo mahdollisuutta tehdä enempää vai että hän ei halua tehdä enempää.

5.5.1 YEL-maksujärjestelmän joustamattomuus

Itsensätyöllistäjien keskuudessa YEL-maksujärjestelmää pidetään Pärnäsén ja Sutelan (2014) tutkimuksen mukaan joustamattomana. Kun tulot ovat pienet ja epäsäännölliset, oman työtu-
lon arvioiminen voi olla hankalaa. Järjestelmää pidetään tässä suhteessa joustamattomana. Haastateltavilta tiedusteltiin, tulisiko tulojen epäsäännöllisyyttä jollain tavalla huomioida

maksuissa tai järjestelmän toiminnassa. Moni haastateltavista totesi järjestelmässä olevan jo joustavuutta. Palomurto mainitsi, että vakuutusmaksun voi pilkkoa useampiin eriin ja muistutti myös mahdollisuudesta muuttaa työtuloa tarvittaessa useamminkin. Tässä yhteydessä esille tuli myös mahdollinen tietämättömyys tai viestinnällinen ongelma. Osa yrittäjistä saattaa pitää työtulon määrittämistä kovin hankalana.

Palomurto: Se työtulo on valistunut arvaus, keskimääräinen, mitä työtulo tulee olemaan. Että jos porukkaa kuvittelee, että heidän pitäisi pystyä se sanomaan sentilleen, kun ei se ole mikään jämäpti palkka, kuten työntekijällä. Et se on vaan yrittäjän arvaus siitä, -- mikä hänen työnpanoksensa arvo tulee olemaan. -- Että silloin, jos yrittäjällä ei ole paljon rahaa, niin se asia ehkä nähdään vielä vaikeampana kuin se onkaan.

Vaikka työtulon määrittelemisen saattaa olla haasteellista, kyse on kuitenkin YEL-järjestelmän logiikasta, mitä ei lähtökohtaisesti haastateltavien mielestä ollut syytä lähteä muuttamaan. Salo totesi myös, että järjestelmään on tuotu jo lisää joustavuutta. Niinpä ei nähty, että järjestelmää tulisi vielä muuttaa enemmän joustavampaan suuntaan.

5.5.2 Vapaaehtoisten vakuutusten puuttuminen

Pienet tulot aiheuttavat sen, että lakisääteisen turvan lisäksi ei välttämättä ole varaa vapaaehtoihin vakuutuksiin. Yksi merkittävä puute tulee työtapaturmavakuutuksen puuttumisen kautta, jota ei YEL-vakuutetuilla ole automaattisesti ja lakisääteisenä. Myöskään henkivakuutus-turvaa ei sisälly YEL-vakuutukseen. Haastattelijoilta päätettiin tiedustella, tulisiko työtapaturma- ja henkivakuutuksen olla pakollisia tai pitäisikö niiden sisältyä automaattisesti YEL-vakuutukseen.

Hellstén piti vapaaehtoisuutta sinällään positiivisena ja katsoi, että yrittäjien kannalta on ihan hyvä, että he saavat itse päättää vakuutuksen ottamisesta. Hellstén muistutti myös eläkevakuutuksen toimivan turvana mahdollisessa työkyvyttömyystapauksessa eikä siitäkään syystä katsonut, että tapaturmavakuuttamista tulisi välttämättä pakolliseksi muuttaa. Suomen Yrittäjien toteuttamassa yrittäjille suunnatussa kyselyssä suurin osa vastaajista on kertonut ottaneensa vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen (Yrittäjän sosiaaliturvakysely 2010, 16), minkä perusteella Hellstén myös katsoi yrittäjäkentässä olevan järkeä niin, että yrittäjät ymmärtävät ottaa tapaturmavakuutuksen, etenkin tapaturma-alttiimmilla aloilla. Silvola ihmetteli mahdol-

lista säästämistä tapaturmavakuutuksen kohdalla ja totesi tapaturmavakuutuksen olevan tarpeellinen myös turvallisemmilla aloilla. Tapaturma kun voi sattua vaikka työmatkallakin tai vapaa-ajalla. Silvola ei kuitenkaan myöskään pitänyt välttämättä tarpeellisena vakuutuksen muuttamista pakolliseksi.

Muut haastateltavat eivät tähän kysymykseen ottaneet juuri kantaa. Myöskään henkivakuutuksen pakollisuudesta ei kellään haastateltavista ollut kommentoitavaa. Koska tapaturmavakuutuslainsäädännön kokonaisuudistus on ollut viime aikoina esillä ja presidentti hiljattain juuri vahvisti vuoden 2016 alusta voimaan tulevat lait, päätettiin selvittää tarkemmin, oliko lainsäädännön valmisteluvaiheessa keskustelua yrittäjän tapaturmavakuutuksen muuttamisesta pakolliseksi. Asiaa selvitettiin työryhmätyöskentelyssä mukana olleelta hallitusneuvos Mika Mänttäriltä sosiaali- ja terveysministeriöstä. Mänttari kertoi asian olleen keskustelun alla, ja ministeriötasolla olisi ollut halukkuutta muuttaa vakuutus pakolliseksi. Yrittäjät eivät kuitenkaan olleet vakuutuksen pakolliseksi muuttamisen kannalla, jolloin se päätettiin säilyttää vapaaehtoisena.

5.5.3 Ajatuksia perustulosta

Koska perustulomallia on joissain yhteyksissä perusteltu myös kannusteena yrittäjyyteen, haluttiin haastateltavilta kysyä mielipidettä ja ajatuksia perustulomallista. Malleja on esitetty erilaisia, mutta lähinnä haluttiin tiedustella, mikä ylipäättään on haastateltavien kanta perustulosta. Haastattelut järjestettiin juuri eduskuntavaalien alla, joten yhtenä esimerkkinä haastateltaville esitettiin Vihreiden perustulomalli. Vihreät ovat esittäneet 560 euron perustuloa, jolla korvattaisiin kaikki sosiaaliturvan vähimmäisetuudet, kuten työttömien perusetuudet ja minimivanhempainpäivärahat. Perustulo maksettaisiin kaikille suomalaisille, mutta verotuksella perustulo kerättäisiin asteittain pois niiltä, jotka eivät sitä tarvitse. Perustulon päälle maksettaisiin tarvittavat syyperusteiset tuet, kuten esimerkiksi ansiosidonnainen työttömyystuki. (www.vihreat.fi 2015)

Perustulo herätti haastateltavissa ristiriitaisia ajatuksia. Joidenkin mielestä siinä voisi olla ideaa, jos tiettyihin askarruttaviin kysymyksiin löytyisi vastaus. Osa taas ei nähnyt perustulomallilla olevan tulevaisuutta. Hellstén oli sillä kannalla, että perustulolla voisi olla kannustinvaikeus yrittäjyyteen, kun taustalla olisi joku taloudellinen turva. Kysymyksiä herätti kuitenkin,

mikä tämä x-määräinen summa rahaa tulisi olla, jotta se kannustaisi riittävästi, kuka sen rahoittaisi ja maksaisi ja kenelle se olisi käytössä. Perustulon rahoitus ja esitetyn perustulon riittävyys mietitytti erityisesti myös muita haastateltavia. Mietintää herätti myös, kenelle mallista todellisuudessa olisi hyötyä.

Salo: Otetaan vaikka se summa 500 euroa, kun ei se riitä mihinkään. -- Et kun se on tehty tällaisille itsensätyöllistäjille, että on niitä muita tuloja ja saa sen 500 euroa, niin silloin se toimii. Mutta kuinka paljon meillä on 2,5 miljoonasta ihmisestä sellaisia?

Periaatteessa osa haastateltavista piti perustulomallia vartenotettavana vaihtoehtona mutta samalla sanoi sen sisältävän edelleen liikaa kysymyksiä. Salo ja Päivänsalo eivät uskoneet mallin toimivuuteen missään muodossa. Perustulo on ollut myös muiden puolueiden esityksillä jossain muodossa, joten nähtäväksi jää, tuleeko hallitus ottamaan perustulokysymystä tarkasteluun.

5.6 Työttömyysturva

Työttömyysturvaan liittyviin haasteisiin itsensätyöllistäjien näkökulmasta keskityttiin lähinnä työttömän itsensätyöllistäjän määritelmän ja sivutoimisen yrittäjyyden kautta. Haastateltavilta kysyttiin ajatuksia työttömän yrittäjän määritelmästä, joka on määritelty työttömyysturvalaissa. Tarkemmin yrittäjän työttömyysturvaa on käsitelty tutkimuksen osassa 4.1.4. Lähtökohtaisesti yritystoiminta on lopetettava kokonaan, jotta yrittäjä voi saada työttömyysturvaa lukuun ottamatta tiettyjä laissa määriteltyjä poikkeuksia. Haastateltavilta kysyttiin, onko hyvä, että määritelmä on tiukka vai pitäisikö työttömyysturvassa olla joustoa yrittäjien kohdalla tämän suhteen. Pärnänen katsoi, että työttömyysturvassa voisi olla enemmän joustavuutta yrittäjän kannalta. Hänen mukaansa järjestelmä ei tällä hetkellä tunnista riittävällä tavalla, että myös yrittäjä voi olla työtön. Palomurto sanoi myös, että joustavuutta voisi olla enemmän, mutta samalla totesi sen olevan ehkä vaikeaa käytännössä toteuttaa, ettei syntyisi niin sanotusti ”vääränlaisia pelipaikkoja”, joissa osa käyttäisi työttömyysturvajärjestelmää väärin. Liialta joustavuudesta Salo kommentoi, että ongelmaksi tulisi jälleen kahden yrityksen välinen asema.

Salo: Kun siinä on taas se, että jos yrittäjä saisi päivärahaa vaan ilmoittamalla, että nyt en yritä, niin ne kaksi firmaa olisi eri asemassa. Kun toisella menee vähän heikommin, niin nyt en yritä, nyt yritän.

Hellstén piti määritelmää hyvänä ja selkeänä, eikä nähnyt tarvetta työttömyysturvan muuttamiselle siinä mielessä, koska jos henkilö päätoimisesta harjoittaa yritystoimintaa, mutta ei saa siitä tuloja, ei kyse ole silloin työttömyysturvajärjestelmän ongelmasta. Sen sijaan yhtenä työttömyysturvaan liittyvänä haasteena Hellstén toi esille sivutoimisen yrittäjyyden.

Hellstén: Että se, että sut katsottais sivutoimiseksi yrittäjäksi ja voisit saada soviteltua työttömyystukea, niin se on työn ja tuskan takana et se ei toimi. Et jos se toiminta on sivutoimista, niin todellisuudessa sun on kuitenkin todella vaikea saada sitä soviteltua työttömyysetuutta.

Pärnänen kertoi myös kuulleen, että sivutoimisten yrittäjien työttömyysturvapäätöksissä olisi vaihtelua ja häilyvyyttä ja pohti, pitäisikö päätöksentekoa keskittää esimerkiksi johonkin niin, että päätökset olisivat yhdenmukaisempia. Salo katsoi sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyvien työttömyysturvapäätösten saaneen osittain liikaa huomiota mediassa. Hän totesi päätöksissä saattavan toki olla erilaista käytäntöä, kun ihmiset TE-toimistoissa tulkitsevat asioita eri lailla eri puolilla Suomea, mutta pääsääntöisesti päätökset menevät oikein, ja lainsäädäntö ja ohjeistus on olemassa. Media on kuitenkin tarttunut juuri muutamiin kielteisiin päätöksiin.

Suomen Yrittäjät on ottanut esille myös muita yrittäjän työttömyysturvassa ilmeneviä ongelmakohtia. Yrittäjäjärjestö ensinnäkin esittää, että myyntivoiton jaksotuksesta työttömyysturvassa tulisi luopua, koska se asettaa järjestön mukaan kaikkein pienituloisimmat yrittäjät epätasa-arvoiseen asemaan muihin yrittäjiin nähden. Myyntivoiton jaksotuksella tarkoitetaan yrittäjyyden päättyessä yrityksestä jäävää niin sanottua myyntivoittoa, joka jaksotetaan, ja henkilön on elettävä myyntivoitolla jaksotusaika. Samoin Suomen Yrittäjät ovat esittäneet, että mikäli myyntivoiton jaksotus kuitenkin säilytetään, tulisi myyntivoiton jaksotuksen perusteena olevan työtulon olla myös ansiopäivärahassa YEL-/MYEL-/TyEL-vakuutuksen perusteena oleva työtulo, kuten peruspäivärahassa, eikä henkilön kassavakuutustaso, kuten on tällä hetkellä. Suomen Yrittäjät ovat tarttuneet myös palkansaajien ja yrittäjien väliseen eriarvoiseen sääntelyyn työttömyysturvan työssäoloehtoon liittyen. Palkansaajilla palkallinen sairaus aika luetaan työssäoloehtoon toisin kuin yrittäjällä, vaikka yrittäjä on maksanut kaikki vakuutusmaksut sairausajalta. Niinpä yrittäjäjärjestön mielestä yrittäjien työssäoloehtoon tuli-

si lukea kalenterikuukausi, jonka aikana henkilö on saanut työkyvyttömyysetuutta enintään puolet ajasta ja eläkemaksu on maksettu kyseiseltä ajalta. (Hellstén 2014, 2–4)

5.7 Sairausvakuutus

Sairausvakuutuksen osalta haastatteluissa keskityttiin lähinnä omavastuu-aikaan ja sen mahdolliseen lyhentämistarpeeseen. Lisäksi keskusteltiin myös yrittäjän sairastumiseen liittyvistä sijaisjärjestelyistä sekä sairausvakuutukseen sisältyvistä vanhempainvapaista. Haastateltavista Salolla ja Hellsténillä oli tähän aihealueeseen enemmän kommentoitavaa, kun muut haastateltavat kokivat tämän enemmän itselleen vieraaksi. Suomen Yrittäjät on tuonut esille tarpeen yrittäjän omavastuuajan lyhentämisestä, jonka Hellstén myös otti haastattelussa esille sairausvakuutukseen liittyvänä tärkeimpänä asiana. Tällä hetkellä YEL-vakuutetuilla yrittäjillä sairauspäivärahan omavastuu-aika on sairastumispäivä ja 3 arkipäivää.

Hellstén: Yrittäjällähän on lyhyempi omavastuu-aika kuin palkansaajalla, mutta palkansaaja saa käytännössä koko ajalta palkan, toisin kuin yrittäjä. Ja sillä on tosiasiallisesti, varsinkin yksinyrittäjällä, vaikutusta siihen, että jääkö ne sairauslomalle vai meneekö ne pyörittämään sitä toimintaa -- ja kyllä se kun yksinyrittäjille käy puhumassa, niin tulee aina esille, että miksi yrittäjällä on edes tämä neljän päivän omavastuu.

Salo otti myös kantaa omavastuuajan lyhentämiseen, mutta hieman toiselta kannalta. Hän ei nähnyt, että omavastuuajan lyhentämisellä olisi merkitystä yrittäjille, koska kynnys jäädä sairauslomalle on kuitenkin yrittäjällä korkeampi kuin palkansaajalla. Salo muistutti, että sairauspäivärahan hakemista varten yrittäjän tulee saada lääkärintodistus ja epäili yrittäjien innokkuutta lähteä lääkäriin pienemmän vaivan vuoksi saadakseen sairauspäivärahaa. Kaiken kaikkiaan Salo ei kuitenkaan nähnyt uudistukselle mitään estettä, mikäli yrittäjät haluaisivat lyhennyksen omavastuu-aikaan. Tästä aiheutuvat kustannukset tulevat kuitenkin yrittäjille itselleen maksettavaksi.

Salo: Yrittäjät saa just niin hyvän sairausvakuutuksen, kuin ne haluaa maksaa.

Hellstén mainitsi myös haasteista liittyen yrittäjän työkyvyttömyyteen ja sen toteamiseen. Joissain tapauksissa voi olla hankalaa määritellä, milloin yrittäjä on työkyvytön. Hellstén kertoi kuulleensa, että yrittäjille on sanottu, ettei silloin työkyvytön ole, kun pystyy vastaamaan

puhelimeen tai jos pystyy hoitamaan paperihommia. Palkansaajien kohdalla samassa tilanteessa ei sairauslomalle taas olisi mitään estettä.

Itsensätyöllistäjän sairastumiseen ja vanhemmaksi tuloon liittyy tietysti myös haasteensa yritystoiminnan keskeyttämisen muodossa. Ratkaisuksi on mietitty mahdollisia sijaisjärjestelyjä tai rekisteriä, mistä voisi saada sijaisen yritykseen. Ongelmaksi tällaisen järjestelyn kohdalla Salo mainitsi rahoituksen, eli kuka tämän maksaisi. Toinen Hellsténin mainitsema haaste sijaisrekisterissä olisi se, että itsensätyöllistäjä ei voi eikä halua ketä tahansa yritykseen sijaiseksi ottaa.

Yrittäjän vanhemmuuteen liittyen sekä Suomen Yrittäjät että Suomen Yrittäjänaiset ovat tuoneet esille sairaan lapsen hoitokulut toiminimellä toimivilla yrittäjillä. Tällä hetkellä osalla yhtiömuotoja (oy, ay tai ky) on mahdollisuus vähentää hoitajan palkkakustannukset yrityksen verotuksessa. Yksityisenä elinkeinonharjoittajana (tmi) toimivalla yrittäjällä ei tätä vähennys-oikeutta ole. Niinpä yrittäjäjärjestöt esittävätkin, että myös toiminimellä toimiva yrittäjä voisi vähentää alle 10-vuotiaan lapsen hoitokulut 1–4 päivän osalta verotuksessa. Tämä toisi tasavertaisempaa kohtelua yrittäjille. (Hellstén 2014, 4–5; www.yrittajanaiset.fi 2015)

5.8 Näennäisyrittäjäyys

Myös näennäisyrittäjäyteen pyydettiin joitain kommentteja haastateltavilta. Näennäisyrittäjäyys on ollut otsikoissa viime vuosina. Merkittävänä syynä näennäisyrittäjäyden yleistymiselle voidaan todeta Salonkin haastattelussa mainitsema heikko työllisyystilanne. Kun työntekijöitä on hyvin saatavilla, on työnantajalla vapaammat mahdollisuudet sanella ehtoja työn suorittamisen muodosta ja kun töitä on työntekijöillä vähän saatavilla, ollaan valmiita ryhtymään yrittäjiksikin, jotta olisi töitä.

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä harkitsi uudistusta, jolla olisi pyritty ratkaisemaan näennäisyrittäjäyden ongelmaa. Ehdotuksen mukaan TyEL:iin olisi lisätty säännös, jonka perusteella lain soveltamisalan piiriin olisi kuulunut myös luonnollisen henkilön tekemä työ, joka perustuu hänen ja yksityisen alan toimeksiantajan kanssa solmimaan toimeksianto- tai konsulttisopimukseen. Henkilö olisi rinnastettu työntekijään ja toimeksiantaja työnantajaan toiminnan vähyyden perusteella. (Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistä-

vien sosiaaliturvatyöryhmän raportti 2013, 78) Sosiaali- ja terveysministeriö luovutti mietintönsä työ- ja elinkeinoministeriön työryhmälle, missä päädyttiin luopumaan ehdotuksesta. Työryhmän johtopäätös oli, ettei työsuhteen ja yrittäjyyden välille ole tarkoituksenmukaista tai järkevää luoda kolmatta ryhmää (Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti 2015, 22). Haastatteluissa päätettiin kuitenkin ottaa tämäkin ehdotus esille ja tiedustella, mitä haastateltavat olivat ehdotuksesta mieltä.

Haastateltavat olivat hyvin yksimielisiä siitä, että päätös ehdotuksesta luopumisesta oli hyvä. Haastateltavat esittivät erilaisia perusteluja sille, miksi eivät nähneet ehdotettua muutosta hyvänä ratkaisuna näennäisyrittäjyyden ongelmaan. Hellstén muistutti, että Suomessa on jo olemassa lainsäädäntö, joka määrittelee, milloin henkilö on yrittäjä ja milloin palkansaaja eikä nähnyt, että lainsäädännössä olisi tämän osalta muutostarvetta tai että lain muuttaminen olisi ratkaissut ongelmaa. Myös Palomurto oli samoilla linjoilla.

Palomurto: Ja työoikeudellisista ja työeläkelähtökohdista se määritellään tosiasiallisten elementtien mukaisesti eikä siksi, miksi sitä kutsutaan. -- Jos se homma edelleenkin on sitä samaa työsuhteessa tapahtuvaa auton ajamista, niin siitä kaverista ei saada oikeasti yrittäjää sillä, että sitä aletaan kutsumaan sellaiseksi ja se menee hakemaan vaikka YEL-vakuutuksen. Jos tää tulee ilmi, niin tää meidän koneisto kuitenkin määrää sen työnantajan vakuuttamaan sen työntekijän.

Pärnänen totesi myös, että yhden uuden ryhmän luomisen sijaan olisi enemmänkin tarvetta sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistamiselle, eikä myöskään nähnyt, että kolmannen ryhmän luominen poistaisi mitään ongelmia. Palomurto mietti, että kolmannen ryhmän luominen saattaisi tuoda vain lisähaasteita, kun rajanveto eri ryhmien välillä muuttuisi vaikeammaksi.

Näennäisyrittäjyyteen liittyen haastatteluissa tuotiin esille hieman Tanskan työmarkkinajärjestelmää. Tanskassa sanotaan olevan joustavimmat työmarkkinat, mitä on esitetty perusteluna sille, miksi siellä ei näennäisyrittäjyyttä niin paljon esiinny. Tanskassa työntekijöiden irtisanominen ja työstä työhön siirtyminen on helpompaa. Haastateltavia pyydettiin kommentoimaan, onko Suomen työmarkkinajärjestelmän rakenne (työntekijöiden hyvä irtisanomisturva, korkeat työntekijämaksut ym.) mahdollisesti osasyynä sille, että Suomessa näennäisyrittäjyyttä esiintyy. Haastateltavilla oli melko yhtenäinen näkemys sille, että Suomen järjestelmällä voi olla vaikutuksensa tilanteeseen.

Hellstén: Työnantajan vastuut ja byrokratia varmasti vaikuttaa siihen, ettei olla halukkaita työllistämään, vaan ennemmin otetaan sitten toimeksiantosuhteeseen.

Pärnänen kertoi, että heidän tutkimuksensa haastateltavista osa oli sanonut, että jos töiden lisääntymisen vuoksi olisi tarvetta lisätyövoimalle, otettaisiin yritykseen ennemmin työntekijä vuoden määräajaksi, ja mahdollisesti myöhemmin voitaisiin pyytää henkilöä yritykseen osakkaaksi.

Pärnänen: Et miksi kannattais ottaa siihen yksi palkansaajaksi, koska sillä ois sitten tavallaan, se vois sairastaa ja jäädä äitiyslomalle ja näin. Kun kuitenkin ne ajattelee, että kaikki samassa asemassa sitten hankkii sitä elantoa.

Toisaalta Salo perusteli Tanskan tilannetta Tanskan paremmalla työllisyystilanteella, mikä osaltaan selittää vähäisempää näennäisyrittäjyyttä. Osa haastateltavista myös totesi kuitenkin sen olevan positiivista, että Suomessa työntekijällä on hyvä turva. Palomurto myös vetosi Pärnäsen ja Sutelan (2014) tutkimukseen, jonka mukaan kuitenkin vain melko pieni osa itsensätyöllistäjistä on vasten tahtoaan yrittäjänä, jolloin kovin suuresta ongelmasta ei olisi kyse.

5.9 Lakisääteisten ja vapaaehtoisten vakuutusten rooli

Koska tutkimuksessa on käsitelty myös vapaaehtoisia vakuutuksia ja niiden tarjoamaa turvaa itsensätyöllistäjille, päätettiin kartoittaa haastateltavien ajatuksia myös lakisääteisten ja vapaaehtoisten vakuutusten roolista. Suomessa sosiaaliturva on järjestetty pitkälti lakisääteisten järjestelmien kautta toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa. Saksassa yrittäjällä on esimerkiksi mahdollisuus liittyä joko yksityiseen tai lakisääteiseen sairausvakuutukseen. Haastateltavilta päätettiin tiedustella, mitä he ovat mieltä tämänhetkisestä lakisääteisten ja vapaaehtoisten vakuutusten roolista, ja tulisiko toisella olla nykyistä suurempi rooli. Haastateltavan organisaatiolla oli merkityksensä vastaukseen, kuten Palomurto totesi kallistuessaan lakisääteisen järjestelmän puolelle.

Palomurto: En mä näe mitään ratkaisevaa hyötyä, että lähdetäis tätä muuttamaan. Mun mielestä joku yrittäjä sanoi joskus hyvin, että tää lakisääteinen yrittäjävakuuttaminen on se perusruisleipä, mitä takaa siihen sosiaaliturvaan tietyn pohjatason. Ja sitten jos on varaa ja osaamista ja haluaa leikkiä, niin voi ker-

makakkua lähteä hakemaan näillä vapaaehtoisilla vakuutuksilla, jos ymmärtää, mitä on tekemässä ja mitä riskejä ja tuoton mahdollisuuksia siellä on.

Myös muut haastateltavat totesivat Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmän olevan hyvä ja perusteltu järjestelmä. Pärnänen totesi lakisääteisen järjestelmän tarjoavan perusturvan juuri myös pienituloisille, joilla ei välttämättä varaa olisi mitään vapaaehtoisia vakuutuksia hankkia tai eivät niitä nimenomaan hankkisi, jos ne olisivat vapaaehtoisia. Tämä taas voisi Salon mukaan johtaa kansalaisten köyhyyteen, mikä on koko yhteiskunnan ongelma. Hellstén perusteli nykyistä järjestelmää myös yleensä yrittäjien näkökulmasta.

Hellstén: Sen (lakisääteisen järjestelmän) olemassaoloa puoltaa sen, että jos olis täysin vapaaehtoista kaikki, niin yrittäjillä ei olis kauheesti mitään turvaa vanhuuden päiviä varten. Se kuitenkin paistaa kaikista meidän kyselyistä läpi, että valtaosa yrittäjistä ajattelee, että se yritys on sen vanhuuden ajan turva. Ja tosiasiallisesti sitten aika harvalla näin todellisuudessa on.

Silvola pohti, mikä merkitys muissa Euroopan maissa tapahtuvalla kehityksellä on Suomen järjestelmään tulevaisuudessa. Hän totesi, että Suomessa vapaaehtoisen eläketurvan osuus on hyvin pieni verrattuna muihin maihin. Julkisen talouden tämänhetkinen tilanne voisi antaa viitteitä siitä, että vapaaehtoisten vakuutusten määrä kasvaisi tulevaisuudessa. Silvola ei kuitenkaan nähnyt, että lakisääteistä sosiaalivakuutusta lähdettäisiin silti siirtämään yksityisten vakuutusten puolelle. Hän myös korosti sosiaalivakuutuksen tarjoaman turvan kattavuutta ja vakuutuksen edullisuutta verrattuna vapaaehtoiisiin vakuutustuotteisiin esimerkiksi työkyvyttömyyden varalta.

Silvola: Se YEL-työtulohan on se normi, jonka mukaan tulee ne tulevan ajan laskelmat työkyvyttömyystilanteessa -- ja silloin siinä on vielä se hyvä puoli, että YEL-järjestelmään, kun sä nostat YEL-työtuloa, niin se ei suhteuta sitä ikään riippuvaa lisääntyntä riskiä suhteessa työkyvyttömyyteen siihen maksuun. Et siinä saa tavallaan sitä lisäturvaa työkyvyttömyyttä varten hyvin edulliseen hintaan.

Kukaan haastateltavista ei lähtenyt antamaan ehdotuksia mahdollisista uusista vakuutustuotteista, ja monelle vapaaehtoisten vakuutusten kenttä oli kaikin puolin vieraampi. Yhteinen näkemys oli, että lakisääteinen sosiaalivakuutusjärjestelmä on tarkoituksenmukaista olla, koska ihmiset eivät osaa välttämättä tehdä oikeita, oman elämänsä kannalta rationaalisia ratkaisuja, varsinkin jos kyse on pitkälle tulevaisuuteen ajoittuvasta turvasta, esimerkiksi eläketurvasta. Tämä tukee myös Barrin (2012) näkemystä lakisääteisen sosiaalivakuutuksen tarpeellisuudesta.

desta. Hellstén totesi myös vakuutusten vertailemisen olevan melko haastavaa, mikä ei aina-kaan helpottaisi yrittäjien tilannetta, jos joutuisi itse valitsemaan oikean ja sopivimman vakuutuksen eri riskejä varten.

5.10 Yhteenveto haastatteluista

Eri alan asiantuntijoiden haastatteleminen antoi mielenkiintoisia näkökulmia aiheeseen ja avasi aihetta eri kannoilta. Joistain asioista haastateltavilla oli hyvinkin yksimielinen näkemys, kun taas osa kysymyksistä nosti esille haastateltavien erilaisia mielipiteitä asioista. Tutkimuksessa käytetty itsensätyöllistäjä-termikin merkitsi haastateltaville erilaisia asioita ja herätti erilaisia ajatuksia. Jokaisella haastateltavalla oli kuitenkin joku käsitys käytetystä käsitteestä. Seuraavaksi haastattelujen tuloksia kootaan vielä yhteen teemoittain.

Alivakuuttamisen todettiin haastatteluissa olevan yksi merkittävimmistä haasteista itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa. Mitään yhtä selvää ratkaisua alivakuuttamisen poistamiseksi haastateltavien oli yksimielisesti vaikea antaa. Työtulorajan nostaminen oli yksi konkreettinen ehdotus, jolla uskottiin olevan kannustinvaikutusta oikean työtulon ilmoittamiseen. Toisaalta työtulorajan nostamisen haittapuolena nostettiin esille epätasa-arvoisuuden lisääntyminen työntekijöihin nähden, jotka maksavat eläkevakuutusmaksut myös hyvin pienistä tuloista. Riittävää tiedonsaantia vakuutuksen myyntitilanteessa pidettiin tärkeänä, ja uskottiin sen olevan yksi hyvä kehittämiskohde. Esille tuotiin tiedonsaannin merkitystä myös yrittäjyyden eri vaiheissa. Tiedottamisen lisäämisellä voitaisiin puuttua siihen, että itsensätyöllistäjät muistaisivat nostaa työtuloaan yritystoiminnan laajentuessa ja töiden lisääntyessä, vaikka yritystoiminnan alussa vakuutusmaksuista olisikin säästetty. Tiedottamisen haasteena todettiin useammassa yhteydessä olevan kuitenkin yrittäjyyteen liittyvä riskinotto sekä usko omaan ideaan ja yritykseen, jolloin ikävämmät mahdollisuudet halutaan jättää taka-alalle. YEL-vakuutuksen myyntitilanteessa voisi silti korostaa myös riskienhallinnan merkitystä.

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, ettei nykyistä YEL-järjestelmää tulisi lähteä muuttamaan radikaalisti. Järjestelmä on tärkeää säilyttää yksinkertaisena, ja on tarkoituksenmukaista, että yksi määritelty työtulo vaikuttaa kaikkiin sosiaalivakuutuksen etuuksiin. Niinpä järjestelmää ei haastateltavien mielestä ole syytä eriyttää työtulon määrittelyn osalta. Automaatti-

sen työtulon ideassa oli monen haastateltavan mielestäni joitain hyviä seikkoja, mutta myös joitakin askarruttavia asioita.

Itsensätyöllistäjiin yhdistetty pienituloisuus ja tulojen epäsäännöllisyys sai haastateltavilta melko yhtenäisen näkemyksen. Toisaalta todettiin, että kyseisiä haasteita on joidenkin itsensätyöllistäjien kohdalla tunnistettavissa, mutta samalla vastauksista kävi ilmi, etteivät kyseiset ongelmat ole yhteiskunnan ratkaistavissa. Ajatusta perusteltiin muun muassa sillä, että mikäli itsensätyöllistäjän toiminta ei ole kannattavaa, eikä hän saa toiminnasta elantoa, on itsensätyöllistäjän tällöin ymmärrettävä miettiä muita vaihtoehtoja ja mahdollisesti lopettaa kannattamaton toiminta. Osa haastateltavista korosti sitä, ettei ole kenenkään etu, että yhteiskunta alkaisi tukea joidenkin henkilöiden kannattamatonta ansiotoimintaa. Järjestelmän joustamattomuudesta keskusteltaessa tuli esille haastateltavien toisistaan poikkeavat ajatukset. Osa mielestä järjestelmässä olisi edelleen tarvetta lisätä joustavuutta, kun osa taas toi esille asioita, joilla järjestelmää on pyritty joustavoittamaan jo nyt eikä nähnyt tässä olevan merkittävää ongelmaa.

Perustuloa jokainen haastateltava oli jollain tasolla miettinyt jo aiemmin, mutta kaikilla perustuloesitykseen liittyi paljon kysymyksiä. Osa haastateltavista näki, että perustulo voisi auttaa pienituloisia itsensätyöllistäjiä ja toisaalta myös kannustaa yrittäjyyteen. Osa kuitenkin epäilytti, olisiko perustulo silti järkevä ratkaisu koko yhteiskunnan kannalta. Ideassa epäilytti, hyödyttäisikö perustulo kuitenkin niin monia ihmisiä, vai olisiko kyse vain melko suppealle henkilöryhmälle kohdistuvasta parannuksesta. Myös perustulomallissa esitetty byrokratian vähentyminen herätti epäilyksiä, tulisiko vähentymistä todellisuudessa tapahtumaan.

Itsensätyöllistäjien työttömyysturvan osalta keskusteltiin lähinnä sivutoimiseen yrittäjyyteen liittyvistä haasteista eli siitä, kuinka työttömyyden sattuessa sivutoimisen yrittäjän saattaa olla vaikea saada työttömyystukea. Useammalla haastateltavalla oli se näkemys, että työvoimatoimistojen työttömyysturvapäätöksissä on häilyvyyttä eri puolilla Suomea. Yhdeksi ratkaisuksi päätösten yhdenmukaistamiseen mietittiin päätöksenteon keskittämistä yhteen paikkaan. Tälläkin hetkellä yhdenmukainen ohjeistus on olemassa, mutta ihmiset eri puolilla Suomea saattavat tulkita eri tavalla samanlaisia tapauksia. Suomen Yrittäjät olivat pohtineet myös muita yrittäjän työttömyysturvaan liittyviä haasteita ja niihin ratkaisuehdotuksia, jotka esiteltiin aiemmin.

Sairausvakuutuksen osalta merkittävimpanä ehdotuksena oli YEL-vakuutetun yrittäjän omavastuun lyhentäminen. Sosiaali- ja terveysministeriössä ongelmaa muutokselle ei nähty, mutta vielä nähtäväksi jää, ovatko yrittäjät itse halukkaita rahoittamaan sairausvakuutuksen omavastuun muutoksen. Keskustelua joidenkin haastateltavien kanssa oli myös mahdollisista yrittäjille järjestettävistä sijaisjärjestelyistä, mutta tämän osalta epäselvää on, mikä taho tämän järjestelmän voisi rahoittaa. Ongelman niin sanotussa sijaispankissa aiheuttaisi myös itsensätyöllistäjän vaatimukset sijaisen sopivuudesta ja ammattitaidosta. Omaan yritykseen kun ei tietenkään voi eikä halua ketä tahansa sijaiseksi ottaa. Suomen Yrittäjänaiset ovat antaneet ehdotuksen sairaan lapsen hoitokulujen vähennysoikeudesta. Tämänkin kohdalla rahoitus on kysymysmerkki, mutta sinänsä ehdotuksena olisi varteenotettava.

Useamman haastateltavan kanssa näennäisyrittäjyys tuli puheeksi heti haastattelun alussa, kun keskustelu itsensätyöllistäjistä aloitettiin. Yhteinen näkemys haastateltavilla oli se, että vaikka näennäisyrittäjyyttä Suomessa on todettu esiintyvän, ei ole tarvetta muuttaa työeläkelainsäädäntöä niin, että lainsäädäntöön lisättäisiin kolmas ryhmä palkansaajiin rinnastettavista yrittäjistä. Tämä vaikeuttaisi haastateltavien mukaan vain rajanvetoa entisestään ja sekavoittaisi järjestelmää. Syynä näennäisyrittäjyyden esiintymiselle haastateltavat myönsivät olevan osittain Suomen melko joustamattomat työmarkkinat ja byrokratia. Toisaalta todettiin näennäisyrittäjyyden olevan Suomessa kuitenkin suhteellisen pieni ongelma.

Vapaaehtoisista vakuutuksista haastateltavilla oli kaiken kaikkiaan melko vähän sanottavaa. Jokainen totesi lakisääteisen järjestelmän olevan järkevä ja tarkoituksenmukainen lähtökohta, jonka lisäksi voidaan tarvittaessa hankkia vapaaehtoisia vakuutuksia. Ideoita uusista tarvittavista vakuutustuotteista haastateltavilla ei ollut antaa. Haastateltavat eivät kannattaneet enemmän vapaaehtoiseen järjestelmään siirtymistä, vaikka toisaalta todettiin, että siihen suuntaan saatetaan monien muiden maiden esimerkillä olla menossa. On kuitenkin huomiotava se tosiasia, että ihmiset eivät välttämättä osaa tehdä tulevan elämänsä kannalta rationaalisia ratkaisuja, jolloin valtion organisoimat tulonsiirrot eliniän aikana ovat perusteltuja.

6 PÄÄTELMÄT

6.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaa, sen keinoja ja mahdollisia siinä ilmeneviä haasteita. Tavoite pyrittiin saavuttamaan etsimällä vastauksia kahteen päätutkimusongelmaan ja yhteen alatutkimusongelmaan. Ensimmäisen päätutkimusongelman ja siihen liittyvän alatutkimusongelman tavoitteena oli tuoda esille, millaisen turvan sosiaalivakuutus henkilöriskien varalta tarjoaa ja kuinka turvaa on mahdollista täydentää vapaaehtoisten vakuutusten avulla. Tarkastelemalla henkilöriskien hallinnan välineitä pyrittiin selvittämään, millaisia haasteita tai ongelmia itsensätyöllistäjillä on henkilöriskien hallinnassa tällä hetkellä. Toinen tutkimusongelma puolestaan keskittyi kartoittamaan, millä tavalla havaittuihin ongelmakohtiin voitaisiin puuttua ja kuinka järjestelmää voitaisiin uudistaa. Näihin tutkimusongelmiin vastaamalla saatiin muodostettua monipuolinen kuvaus tutkimuksen kohteena olleiden itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnasta.

Koska itsensätyöllistäjät ovat yrittäjinä tai yrittäjämäisesti toimivia henkilöitä, tarkasteltiin molempia tutkimusongelmia yrittäjyyden näkökulmasta. Pääpaino oli YEL-vakuutettujen itsensätyöllistäjien tarkastelussa, joten myös sosiaalivakuutusjärjestelmän sisältöä selvitettiin lähinnä YEL-vakuutettujen osalta. Sosiaalivakuutuksen sisältöä tutkimalla voitiin havaita, että itsensätyöllistäjän on mahdollista muodostaa hyvä turva henkilöriskien varalle sosiaalivakuutuksen kautta. Itsensätyöllistäjillä turvan laajuuden muodostuminen on kuitenkin hyvin paljon heistä itsestään kiinni. Yrittäjän itsensä määrittelemä työtulo määrää sen, kuinka hyväksi sosiaalivakuutuksen turva muodostuu, joten yrittäjä voi maksaa pienempää tai suurempaa vakuutusmaksua riippuen siitä, millaista turvaa itselleen tavoittelee. Määritelty työtulo riippuu silti pitkälti yritystoiminnan laajuudesta ja toimivuudesta. Voidaankin todeta, että sosiaalivakuutuksen kautta itsensätyöllistäjän on mahdollista muodostaa hyvä turva, jos on toimiva yritystoiminta ja riittävästi työtä ja tuloja.

Yrittäjyyteen liittyy vapaus ja valta päättää omista asioista. Niin myös henkilöriskien hallinnassa yrittäjällä on vapautta päättää siitä, kuinka hyvän turvan itselleen hankkii. Sosiaalivakuutus muodostaa pohjan, jota on mahdollista täydentää vapaaehtoisilla vakuutuksilla, joita tarkasteltiin alatutkimusongelman valossa. Yksi puute ja samalla keskeinen ero palkansaajien

sosiaalivakuutukseen on työtapaturmavakuutuksen puuttuminen YEL-vakuutetun henkilön lakisääteisestä sosiaalivakuutuksesta. Työtapaturmavakuutus on kuitenkin hyvin tärkeä turva, jonka suurin osa yrittäjistä tutkimusten mukaan ottaa. Työtapaturmavakuutuksen lisäksi yrittäjän on mahdollista paikata esimerkiksi mahdollisesta sosiaalivakuutuksessa tapahtuvasta alivakuuttamisesta aiheutunutta aukkoa vapaaehtoisilla vakuutuksilla. Yrittäjä voi esimerkiksi täydentää eläketurvaansa, hankkia lisävakuutusta työkyvyttömyyden varalle tai varautua sairastumiseensa yksityisvakuutuksilla.

Toisen päätutkimusongelman tavoitteena oli selvittää asiantuntijoita haastattelemalla, millä tavalla havaittuihin ongelmakohtiin voitaisiin puuttua ja kuinka tämänhetkistä järjestelmää tulisi uudistaa. Havaittuja haasteita tai ongelmakohtia itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa ovat alivakuuttaminen, pienet ja epäsäännölliset tulot, pakollisen työtapaturmavakuutuksen puuttuminen, työttömyysturvan haasteet sivutoimisella yrittäjällä, työttömän itsensätyöllistäjän määritelmä, itsensätyöllistäjän sairastuminen ja näennäisyrittäjyyteen liittyvät haasteet. Näihin haasteisiin lähdettiin hakemaan ajatuksia ja ratkaisuja asiantuntijahaastattelujen avulla.

Vaikka sinänsä itsensätyöllistäjän vapaus päättää oman turvansa tasosta on perusteltua yrittäjyyden luonteen vuoksi, todettiin haastatteluissa alivakuuttamisen olevan yksi keskeisimmistä ongelmakohdista itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa. Kyse ei ole ainoastaan itsensätyöllistäjän itsensä kannalta ongelmallisesta asiasta, vaan alivakuuttaminen on myös yhteiskunnallinen ongelma. Mikäli itsensätyöllistäjä alivakuuttaa itsensä, ei hänelle kerry riittävää ansiosidonnaista turvaa, jolloin mahdollisessa henkilöriskin toteutumistilanteessa itsensätyöllistäjä on riippuvainen yhteiskunnan tarjoamasta vähimmäisturvasta. Itsensätyöllistäjille rakennettua omaa maksu- ja rahoitusjärjestelmää ei kuitenkaan kannattanut kukaan haastateltavista. Nykyistä järjestelmää pidettiin selkeänä. Sen sijaan nykyinen työtulon alaraja sai kritiikkiä, ja osa ehdotti sen nostamista korkeammaksi. Nykyistä aloittavan yrittäjän YEL-maksun alennusta pidettiin hyvänä etuna, ja kannatettiin sen säilyttämistä jatkossakin. Haastattelijat olivat yhtä mieltä siitä, että jollain keinoin alivakuuttamiseen tulisi puuttua, mutta työtulon alarajan nostamisen lisäksi muita selviä ratkaisuja oli vaikea antaa. Sinänsä itsensätyöllistäjän vapautta ja vastuunkantamista korostettiin, mutta samalla todettiin, että mahdollinen tiedonsaannin lisääminen tai järjestelmän aktiivisempi toiminta voisi toimia ratkaisuna.

Alivakuuttamiseen liittyy keskeisesti usein pienet tulot, jolloin pienempien vakuutusmaksujen toivossa itsensätyöllistäjästä voi tuntua perustellulta ilmoittaa todellista pienempi työtulo. Pienet tulot voivat johtua useammasta syystä, ja tilanne saattaa olla tilapäinen, jolloin sosiaalivakuutusmaksuihin on mahdollista neuvotella joustoa. Joidenkin itsensätyöllistäjien kohdalla pienet tulot voivat olla myös jatkuva tilanne, jolloin pakolliset sosiaalivakuutusmaksut tuntuvat suurilta. Useammassa haastattelussa todettiin, että tämän ei kuitenkaan voida sanoa olevan yhteiskunnan ratkaistavissa oleva ongelma. Mikäli yritystoiminta ei ole kannattavaa, on itsensätyöllistäjän ymmärrettävä lopettaa kannattamaton toiminta ja miettiä muita vaihtoehtoja. Joissain tapauksissa yrittäjäyys saattaa olla mahdollisuus toteuttaa itseään, eikä toiminta koskaan kasvakaan niin kannattavaksi, että se turvaisi riittävän toimeentulon. Tällöin ei kuitenkaan ole kyse toiminnasta, jota yhteiskunnan tulisi tukea loputtomiin. Tämä asettaisi erilaiset yrittäjät vain keskenään vastakkaisiin asemiin.

Pakollisen työtapaturmavakuutuksen puuttumiseen useammalla haastateltavalla ei ollut paljon sanottavaa. Suomen Yrittäjien asiantuntija totesi, että heidän toteuttamien tutkimusten perusteella suurin osa yrittäjistä on itsensä tapaturmavakuutuksella vakuuttanut vapaaehtoisuudesta huolimatta ja etenkin näin on riskisimmillä aloilla. Pakollisen tapaturmavakuutuksen puuttumista selviteltiin vielä tapaturmavakuutuslainsäädännön kokonaisuudistuksen työryhmätyöskentelyssä mukana olleelta hallitusneuvos Mika Mänttäriltä sosiaali- ja terveysministeriöstä, joka kertoi, että yrittäjien tapaturmavakuutus oli päätetty säilyttää myös jatkossa vapaaehtoisena yrittäjien tahdon mukaisesti.

Työttömyysturvaa tarkasteltiin haastateltavien kanssa etenkin työttömän itsensätyöllistäjän määritelmän kautta. Pääasiassa oltiin sitä mieltä, että nykyinen työttömän yrittäjän määritelmä on toimiva, eikä sitä ole syytä lähteä muuttamaan. Lainsäädännössä on jo tarpeeksi joustavuutta esimerkiksi palkansaajaan rinnastettavan yrittäjän kohdalla. Sivutoimisen yrittäjän työttömyysturvasta osalla haastateltavista sen sijaan oli kritisointavaa. Useampi oli kuullut tapauksista, joissa eri työvoimatoimistojen päätökset sivutoimisen yrittäjän työttömyydestä ovat samanlaisissa tilanteissa poikenneet toisistaan. Yhtenä ratkaisuehdotuksena annettiin päätöksenteon keskittäminen yhteen paikkaan, jolloin päätökset olisivat enemmän yhtenäisiä.

Itsensätyöllistäjän sairastuminen koettiin haastatteluissa haastavaksi tilanteeksi. Yhtenä ratkaisuehdotuksena annettiin YEL-yrittäjän sairausvakuutuksen omavastuuajan lyhentäminen sairastumispäivään. Yrittäjät rahoittaisivat tämän muutoksen itse, joten nähtäväksi jää, tul-

laanko ehdotettua muutosta toteuttamaan. Mahdolliset sijaisjärjestelyt puhuttivat myös, mutta niiden kohdalla ongelmana koettiin rahoituksen saaminen sekä yritystoiminnan pyörittämisessä tarvittava erityisosaaminen. Sairausvakuutukseen kytkeytyvän vanhemmuuden osalta ehdotuksena on esitetty yksityiselle elinkeinonharjoittajalle tarjottavaa mahdollisuutta vähentää sairaan lapsen hoitajan palkka yrityksen verotuksessa. Tämä on myös ehdotus, joka vaatisi uudistukselle tarvittavan rahoituksen pohtimista.

Itsensätyöllistäjiin yhdistetty näennäisyrittäjyys otettiin haastatteluissa myös jokaisen asiantuntijan kanssa puheeksi. Yrityksissä tapahtuu tänä päivänä paljon ulkoistamista, jolloin myös aiemmin palkansaajina yrityksessä työskennelleitä henkilöitä saatetaan alkaa työllistää työntekijän oman yrityksen kautta. Työt jatkuvat entisenlaisesti, mutta entisellä palkansaajalla onkin yrittäjänä yhtäkkiä itsellään vastuu oman eläkevakuuttamisen ja muun sosiaaliturvan huolehtimisesta. Ratkaisuna on pohdittu TyEL:iin lisättävää säännöstä palkansaajiin rinnastettavista yrittäjistä. Haastateltavat eivät kannattaneet kolmannen ryhmän muodostamista. Perusteluissa korostui se, että meillä Suomessa on jo olemassa lainsäädäntö koskien yrittäjiä ja palkansaajia. Kolmannen ryhmän muodostamista ei pidetty tarpeellisena eikä nähty sen tuovan ratkaisua näennäisyrittäjyyden ongelmaan. Osa katsoi näennäisyrittäjyyttä olevan Suomessa kuitenkin niin vähän, ettei pitänyt asiaa varsinaisena ongelmana.

Vapaaehtoisista vakuutuksista haastateltavilla oli melko vähän kommentoitavaa. Useampi haastateltavista sanoi vapaaehtoisten vakuutusten olevan heidän oman osaamisalueensa ulkopuolella, eikä näin uskaltanut juuri niihin ottaa kantaa. Yhtenäinen näkemys haastateltavilla oli siitä, että on hyvä, että meillä on ensisijaisesti lakisääteinen järjestelmä, jonka lisäksi on mahdollista hankkia yksityisvakuutuksia. Ideoita uusista vakuutustuotteista ei ollut kellään haastateltavista. Vastauksista kävi ilmi uskomus siitä, että markkinoilla on jo hyvin kattava valikoima erilaisia vakuutustuotteita, joista valita.

6.2 Pohdintaa tutkimustulosten pohjalta

Eri alan asiantuntijoiden haastatteleminen oli mielenkiintoista ja antoi uusia näkökulmia aiheeseen. Samalla asiantuntijoiden lausunnoista kävi kuitenkin osittain ilmi tietty varovaisuus ja pidättyväisyys. Osaltaan se saattoi johtua siitä, ettei tietty haastattelun osa-alueet olleet kai-

kille haastateltaville heidän omaa alaansa, mutta osaltaan myös siitä, ettei aiheeseen uskallettu ottaa kovin radikaalisti kantaa, varsinkaan oman työnantajaorganisaation nimissä.

Asiantuntijoiden kommenteista tuli esille polkuriippuvuus, jota käsiteltiin alaluvussa 4.4. Vaikka haastateltavat totesivat itsensä työllistäjien tilanteessa olevan jotain haasteita, ei nykyistä sosiaalivakuutusjärjestelmää oltu lähdössä muuttamaan, vaan todettiin ennemminkin nykyisen järjestelmän ja sen logiikan olevan edelleen toimivia. Pieniä muutoksia ehdotettiin ja oltiin valmiita toteuttamaan, mutta ehdotuksia järjestelmän merkittävämmästä muutoksesta ei tullut haastatteluissa esille. Tämä vahvistaa juuri sitä ajatusta, että aiemmin löydettyä ja toteutettua järjestelmää, jonka on havaittu yhteiskunnassamme toimivan, ei lähdetä helposti korvaamaan myöhemmin uudella, vaikka järjestelmä sinänsä on kehitetty jo useita vuosia sitten yhteiskunnankin ollessa tuolloin erilainen. Tietysti sosiaalipoliittiset uudistukset eivät toteudukaan niin helposti, ja pienetkin uudistukset voivat olla pitkiä prosesseja, joten on ymmärrettävää, ettei kovin merkittävien muutosten toteutumisesta edes pidetä todennäköisinä tai mahdollisina. Koska järjestelmä on jo pitkään ollut olemassa, ei nähdä tarvetta lähteä sitä radikaalisti uudistamaan.

Joidenkin haastateltavien vastauksista kävi vahvasti ilmi se, kuinka itsensä työllistäjällä itsellään on vastuu oman toimeentulonsa ja hyvinvointinsa huolehtimisesta. Lisäksi moni korosti yrittäjyyteen liittyviä normaaleja piirteitä. Yhteiskunnan ei ole tarkoituksenmukaista tukea itsensä työllistäjää, joka on esimerkiksi jo pidemmän aikaa harjoittanut kannattamatonta yritystoimintaa, josta hänen ei todellisuudessa ole mahdollista saada riittävää toimeentuloa. Tällöin on vain todettava yrityksen olevan tiensä päässä ja keksittävä jotain muuta. Yrittäjyys on kuitenkin riskinottoa, ja aina se ei tuota toivottua tulosta. Vaikka yrittäjyys on tärkeää kansantaloutemme kannalta, ja yhteiskunnan on syytä sitä päätöksillään tukea, ei kaikkia ole luotu yrittäjiksi eikä kaikki yritykset myöskään tule pärjäämään. Yrittäjyydenkin voidaan sanoa olevan oma taitolajinsa, ja kaikki eivät kaikissa lajeissa ole ammattilaisia. Hyvinvointiyhteiskunnan tehtävänä toki on huolehtia kansalaisistaan ja antaa turvaa yllättävissä henkilöriskien toteutumistilanteissa, mutta kaikissa tilanteissa yhteiskunta ei ole vastuunkantajana. Ansiosidonnaisessa sosiaalivakuutuksessa turvan tason itsensä työllistäjä on myös määritellyt itse aiemmin, ja hänen tulee kantaa valintojensa seuraukset.

Alivakuuttamisen on jo aiemminkin toteutetuissa tutkimuksissa todettu olevan ongelma, johon on haettu ratkaisua. Järnefelt (2011) on ehdottanut automaattista työtuloa, ja tämän tut-

kimuksen haastatteluissa tuli useassa kohtaa esille tiedonsaannin varmistamisen ja lisäämisen tärkeys. Yksi vaihtoehto voisi myös olla kehittää järjestelmää aktivoivammaksi niin, että yrittäjä velvoitettaisiin säännöllisesti itse päivittämään tieto työtulostaan. Työtulo tulisi siis ilmoittaa uudestaan tietyin väliajoin, jolloin yrittäjä joutuisi miettimään asiaa. Samalla yrittäjää voitaisiin muistuttaa siitä, mihin kaikkeen ilmoitettu työtulo konkreettisesti vaikuttaa. Näin yrittäjää aktivoitaisiin miettimään asiaa säännöllisesti, ja oma työtulo ja samalla oma turva tulisi päivitettyä oikean suuruiseksi.

Yrittäjän tapaturmavakuutuksen osalta mielenkiintoista on, ettei sitä ole otettu osaksi pakollista vakuutusjärjestelmää, vaan tapaturmavakuuttamisen katsotaan kuuluvan YEL-yrittäjän itsensä vastuulle. Tapaturmatilanteessa tietysti turvaa tarjoaa sairausvakuutus sekä eläkevakuutus, mutta kuitenkin muut henkilöt, työntekijät ja MYEL-vakuutetut yrittäjät, ovat vakuutettuina myös lakisääteisen tapaturmavakuutuksen kautta. Yrittäjän tapaturmavakuutusta ei ole haluttu jatkossakaan muuttaa pakolliseksi, joten näin asia tulee olemaan myös tulevaisuudessa.

Tutkimuksen haastateltavat eivät lähteneet ideoimaan uusia yksityisvakuutustuotteita, mikä osaltaan selittyy sillä, että markkinoilla on jo olemassa melko kattavasti erilaisia vapaaehtoisia vakuutustuotteita eivätkä yksityisvakuutukset olleet useimman haastateltavan omaa ydinosaamisaluetta. Jollekin uudelle, nimenomaisesti itsensätyöllistäjille suunnatuille vakuutustuotteelle voisi kuitenkin markkinoilla vielä olla tilaa. Koska yksin omalla ansiotoiminnalla itsensä työllistävät henkilöt ovat usein kiireisiä eivätkä välttämättä niin innokkaita selvittämään erilaisia vakuutuksia ja niiden sisältöä, voisi vakuutuksen ottamista helpottaa ja luoda yksinkertaistetun vakuutuspaketin henkilöriskien varalta. Vakuutuspaketti ei sisältäisikään erilaisia hienoja vakuutusten nimiä, vaan yksinkertaistettuna siinä olisi lueteltu henkilöriskit (kuolema, työkyvyttömyys, sairaus..) ja vakuutuspaketti sisältäisi turvat näiden varalle. Vakuutukseen olisi mahdollista sisällyttää ne henkilöriskit, jotka haluaa turvata.

Koska itsensätyöllistäjien joukossa on myös esimerkiksi freelancereita, jotka tekevät keikkatöitä, voisi vakuutuspakettia henkilöriskien varalta jalostaa niin, että vakuutuspaketin voisi ottaa vain jollekin tietylle, lyhyemmällekin ajalle, kun freelancer on sovitulla työkeikalla. Vakuutuspakettiin voisi henkilöturvien lisäksi saada lisättyä keikan ajaksi esimerkiksi vastuuvakuutuksen ja esinevakuutuksen määritellyille työvälineille. Kyse olisi siis tavallaan yrittäjän keikkavakuutuksesta, joka voidaan rinnastaa yksityishenkilön matkavakuutuksiin. Tällai-

nen vakuutus voisi lisätä myös keikkayrittäjien halukkuutta vakuutuksen ottamiseen. Keikkayrittäjien tulot voivat olla hyvin epäsäännöllisiä, jolloin yrittäjällä ei ole jatkuvaa mahdollisuutta maksaa vapaaehtoisia vakuutuksia. Keikkavakuutuksella henkilöriskit tulisivat kuitenkin turvattua ainakin työkeikkojen aikana.

6.3 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimuksen voidaan todeta onnistuneen, koska tutkimuksessa onnistuttiin vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja muodostamaan kokonaiskuva itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnasta. Tutkimuksessa haettiin vastausta ensimmäiseen päätutkimusongelmaan ja sen alatutkimusongelmaan, jotka olivat teoreettisia sekä toiseen päätutkimusongelmaan, joka oli luonteeltaan empiirinen. Tutkimuksen teoriaosassa tarkasteltiin yrittäjyyttä ja henkilöriskien hallintaa itsensätyöllistäjien näkökulmasta. Empiirinen osuus koostui teemahaastatteluista, joiden avulla selvitettiin eri alan asiantuntijoiden ajatuksia aiheesta ja haettiin ratkaisuehdotuksia havaittuihin ongelmakohtiin itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnassa.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi voi tapahtua reliaabeliuden ja validiuden käsitteiden kautta. Reliaabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta, joka voidaan ymmärtää niin, että jos esimerkiksi kaksi arvioijaa saa saman tuloksen tai kahdella tutkimuskerralla saadaan sama tulos, tulokset ovat reliaabeleja. Validiudella eli pätevyydellä taas viitataan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyyn mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2013, 231) Kyseiset käsitteet kytetään yleensä kvantitatiiviseen tutkimukseen, jonka piirissä ne ovat syntyneetkin, mutta laadullisen tutkimuksen piirissä käsitteet ovat saaneet osakseen kritiikkiä. Käsitteiden on kritisoitu vastaavan lähinnä vain määrällisen tutkimuksen tarpeita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136) Vaikka esitettyjä termejä ei haluttaisikaan käyttää, on tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä silti jollakin tavoin arvioitava (Hirsjärvi ym. 2013, 232).

Ensimmäinen päätutkimusongelma ja alatutkimusongelma olivat teoreettisia, ja niihin vastausta haettiin suoraan teorian avulla. Niinpä niihin saatuja tuloksia voidaan pitää luotettavina. Toinen päätutkimusongelma oli luonteeltaan laadullinen. Hirsjärven ym. (2013, 232) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on mahdollista vahvistaa tutkijan tarkalla selostuksella tutkimuksen toteuttamisesta ja sen eri vaiheista. Tässä tutkielmassa lukijalle on pyritty avaa-

maan huolellisesti aineiston tuottamisen olosuhteet. Haastateltavat on valittu tarkkaan, haastattelukysymykset on suunniteltu huolellisesti ja aineiston keräämisen ja käsittelyn on suorittanut yksi henkilö, mikä myös varmistaa toteutettujen vaiheiden johdonmukaisuutta. Tutkielmassa esitettyjen suorien lainausten avulla haastattelujen analysointiin ja tulkintaan on myös pyritty tuomaan läpinäkyvyyttä.

Teemahaastattelu sopi tutkimusmenetelmänä toisen tutkimusongelman ratkaisemiseen. Tämän tutkielman otos oli kuusi asiantuntijaa viidestä eri organisaatiosta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei voida määritellä tarkkaan, montako haastateltavaa tutkimukseen tulee valita, vaan oikea määrä tulee arvioida tapauskohtaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2011, 58). Tässä tutkimuksessa valittu asiantuntijoiden määrä katsottiin riittäväksi, koska asiantuntijat edustivat eri tahoja, jolloin haastateltavien keskuudesta löytyi asiantuntijuutta eri aloilta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston koko ei olekaan olennainen asia, vaan tutkimusta arvioitaessa tärkeämpiä ovat aineiston laatu ja kattavuus (Eskola & Suoranta 1998, 68).

Haastateltavat esiintyivät omilla nimillään ja myös työorganisaationsa edustajina. Tämä oli tutkimuksen kannalta relevanttia, jotta ensinnäkin pystyttiin perustelemaan, miksi oli valittu juuri kyseiset asiantuntijat. Tunnistetuilla haastateltavilla pyrittiin myös tuomaan läpinäkyvyyttä ja mahdollisuus havaita mahdollinen organisaation vaikutus haastateltavien vastauksiin. Toisaalta tämä saattoi myös vaikuttaa haastateltavien vastauksiin, koska omia mielipiteitä ei välttämättä uskallettu tuoda niin rohkeasti esille organisaation nimissä.

Yksi vartenotettava haastateltava olisi voinut olla myös edustaja jostain vakuutusyhtiöstä, jolloin olisi saatu enemmän ajatuksia vapaaehtoisista vakuutuksista. Lisäksi yhden asiantuntijan olisi voinut etsiä, joka olisi osannut ottaa vielä enemmän kantaa itsensäyöllistäjän ja yhteiskunnan vastuunjakoon henkilöriskien hallinnassa. Valittujen asiantuntijoiden haastatteluilla saatiin kuitenkin aikaan kattava aineisto ja laadukkaita asiantuntijoiden mielipiteitä, joiden avulla pystyttiin vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tarkoitus oli löytää uusia näkökulmia ja ajatuksia aiheeseen ja löytää samalla ratkaisuehdotuksia esitettyihin haasteisiin, ja tässä onnistuttiin.

Aihetta olisi mielenkiintoista tutkia monelta muultakin kannalta. Jokusen vuoden päästä olisi mielenkiintoista selvittää, millaisia erilaisia itsensäyöllistäjien asemaan liittyviä muutoksia Suomessa on toteutettu viime vuosien aikana ja millaisia vaikutuksia uudistuksilla on ollut.

Tätä voisi selvittää haastattelemalla suoraan itsensätyöllistäjiä ja tarkastelemalla tilastotietoja. Olisi mielenkiintoista perehtyä myös johonkin itsensätyöllistäjien osaryhmään, esimerkiksi freelancereihin tarkemmin, ja tarkastella heidän asemaansa useammistakin näkökulmista. Tutkimusta voisi rikastaa freelancereiden haastatteluilla. Myös kattava vertailututkimus itsensätyöllistäjien asemasta esimerkiksi Suomessa ja jossain toisessa maassa olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Itsensä työllistäminen on kasvava trendi ja tärkeä osa muuttuvia työmarkkinoitamme. Itsensä työllistäminen ei välttämättä aina lähtökohtaisesti ole oma valinta, mutta voi tarjota loistavan mahdollisuuden oman idean ja osaamisen toteuttamiselle. Itsensä työllistämässä on kyse itsenäisestä oman elämän hallinnasta, missä riskit ja mahdollisuudet sekä niiden hallinta on itsensätyöllistäjän omissa käsissä. Henkilöriskit muodostavat uhan yritystoiminnalle, jolloin ne on huomioitava ja niiden toteutumiseen varauduttava. Oman turvaverkon kestävyys riippuu oman ansiotoiminnan toimivuudesta ja itsensätyöllistäjän omista valinnoista.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallintaa ja siinä esiintyviä haasteita itsensätyöllistäjän itsensä ja yhteiskunnan näkökulmasta. Tämä tutkimus osoitti, että joitakin haasteita tämän hetkessä järjestelmässä ja tilanteessa on, ja pohdittiin näihin ratkaisuja. Toimivien ja toteuttamiskelpoisten ratkaisujen löytäminen ei ole täysin ongelmattonta, mutta joitakin toimia itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnan turvaamiseksi olisi tehtävä. Viime keväänä järjestetyissä eduskuntavaaleissa voitiin havaita yrittäjien aseman olevan useammallakin puolueella mukana vaaliohjelmassa tavalla tai toisella. Niinpä todennäköisesti myös itsensätyöllistäjien asema tulee olemaan julkisessa keskustelussa mukana edelleen tulevaisuudessa. Itsensätyöllistäjät voivat olla tulevaisuuden työnantajayrittäjiä, mistä syystä myös yhteiskunnan kannalta heidän huomioimisensa on tärkeää.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Airio, Ilpo. 2012. Sairausvakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 114–139.

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa: Ruusuvaori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.). 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 372–392.

Amit, Raphael, Glosten, Lawrence & Muller, Eitan. 1993. Challenges to theory development in entrepreneurship research. *Journal of Mathematical Sociology*. 30. pp. 815–834.

Anttonen, Anneli, Häikiö, Liisa, Stefánsson, Kolbeinn & Sipilä, Jorma. 2012. Universalism an the challenge of diversity. Teoksessa: Anttonen, Anneli, Häikiö, Liisa & Stefánsson, Kolbeinn (toim.). *Welfare State, Universalism and Diversity*. Cheltenham: Edward Elgar.

Anxo, Dominique. 2010. EEO Review: Self-employment, 2010. Sweden. European Employment Observatory. (Saatavissa <https://ec.europa.eu/>)

Apurahansaajan MYEL-vakuutusopas. 2010. Espoo: MELA. (Saatavissa www.mela.fi)

Aro, Timo. 2012. Korkeasti koulutettujen yrittäjäyys. 18.4.2012. Pori: Teknologian tutkimuskeskus. (Saatavissa www.timoaro.fi)

Barr, Nicholas. 2012. *Economics of the Welfare State*. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press.

Bergström, Lars, Ilvessalo, Seppo & Vesterinen, Markku. 1992. *Henkilöriskien vakuuttaminen*. Helsinki: Suomen vakuutusalan koulutus ja kustannus Oy.

Blomgren, Jenni & Hytti, Helka. 2013. Työkyvyttömyydestä ja työttömyydestä aiheutuva työelämästä poissaolo sekä aktiivitoimenpiteille osallistuminen Pohjoismaissa 2005 ja 2010. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. (Saatavissa <https://helda.helsinki.fi>)

Bonoli, Giuliano. 2006. New social risks and the politics of post-industrial social policies. Teoksessa: Armingeon, Klaus & Bonoli, Giuliano (toim.). *The Politics of Post-Industrial Welfare States. Adapting post-war social policies to new social risks*. Lontoo & New York: Routledge. 3–26.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Forss, Mikko & Kanninen, O. 2014. Miten testata perustulon vaikutuksia? Kenttäkoekulttuurin lyhyt oppimäärä. Helsinki: Ajatushautomo Tänk. (Saatavissa <http://www.sitra.fi/>)

Hall, Peter A. 1993. Policy Paradigm, Social Learning and the State. The Case of Economic Policy in Britain. *Comparative Politics* 25(3):275–296.

Harrington, Scott E. & Niehaus, Gregory R. 2003. *Risk Management and Insurance*. New York: The McGraw-Hill Companies.

Haunia, Veikko. 2005. Näkökulmia yrityksen henkilöriskien hallintaan. Teoksessa: Kuusela, Hannu & Ollikainen, Reijo (toim.). *Riskit ja riskienhallinta*. Tampere: Tampere University Press. 275–290.

Havakka, Pauliina. 2012. Lakisääteinen tapaturmavakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 163–187.

Hellstén, Harri. 2014. Yrittäjän sosiaaliturvan muutostarpeita. Muistio 30.12.2014. Suomen Yrittäjät. Tekijän hallussa.

Hiilamo, Heikki, Lepomäki, Elina, Pöysti, Tuomas, Soininvaara, Osmo & Vartiainen, Juhana. 2015. Yhtäläinen, oikeudenmukainen ja kannustava työttömyysturva. *Ansioturvareformi*. 23.1.2015. Helsinki: Sitra. (Saatavissa <http://www.sitra.fi/>)

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena. 2011. *Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2013. *Tutki ja kirjoita*. 15.–17. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hodson, Randy. 2001. *Dignity at work*. Cambridge: Cambridge University Press.

Huber, Evelyne & Stephens, John D. 2006. Combating old and new social risks. Teoksessa: Armingeon, Klaus & Bonoli, Giuliano (toim.). *The Politics of Post-Industrial Welfare States. Adapting post-war social policies to new social risks*. Lontoo & New York: Routledge. 143–168.

Huhtanen, Raija. 2012. Oikeudellinen näkökulma sosiaalivakuutukseen. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 52–74.

Huttula, Tapio. 2010. Mistä on kysymys? Uusi työelämä haastaa lainsäädännön. Teoksessa: Suoranta, Anu & Anttila, Anu-Hanna (toim.). *Yksin sovittu. Osapuolet, luottamus ja työmarkkinalogiikka*. Tampere: Vastapaino. 141–153.

Hyrkkänen, Raili. 2009. Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? YEL-työtulon tasotarkastelua eri näkökulmista. *Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita* 2009:2. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

Hämäläinen, Timo. 2006. Kohti hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa. *Kansallisen ennakkointiverkoston näkemyksiä Suomen tulevaisuudesta*. Helsinki: Sitra. (Saatavissa <http://www.sitra.fi/>)

Ilmoniemi, Maija, Järvensivu, Petri, Kyläkallio, Kalle, Parantainen, Jari & Siikavuo, Juha. 2009. Uuden yrittäjän käsikirja. Helsinki: Talentum.

Itsensä työllistäjät -vertailuselvitys. 2013. Sosiaaliturvan, kilpailulainsäädännön ja työsopimuslainsäädännön soveltaminen Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. TEM raportteja 8/2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. (Saatavissa <http://www.tem.fi/>)

Jokela, Teemu, Lammi, Veera, Lohi, Ilkka & Silvola, Timo. 2013. Vapaaehtoinen henkilövaakuutus. 6. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Juvonen, Marko, Koskensyrjä, Mikko, Kuhanen, Leena, Ojala, Virva, Pentti, Anne, Porvari, Paavo & Talala, Tero. 2014. Yrityksen riskienhallinta. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Juvonen, Marko. 2002. Yrittäjän kokemat riskit ja niihin varautuminen. Lisensiaattitutkielma. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta.

Järnefelt, Satu. 2011. Miksi yrittäjien eläkevakuuttaminen ei ole kohdallaan. Tutkimus työtulon tason valintaan vaikuttavista syistä behavioraalisen taloustieteen näkökulmasta. Topos - Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto. Sosiaalipoliittikan laitos.

Kangas, Olli & Niemelä, Mikko. 2012. Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 10–51.

Kantola, Jenni & Kautonen, Teemu. 2007. Vastentahtoinen yrittäjäyys Suomessa. Teoksessa: Kautonen, Teemu (toim.). Vastentahtoinen yrittäjäyys. Työpoliittinen tutkimus 327. Helsinki: Työministeriö. 17–110.

Kasanen, Eero, Lukka, Kari & Siitonen, Arto. 1991. Konstruktiivinen tutkimusote liiketaloustieteessä. LTA 3. 40. vol. 301–327.

Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas. 2010. Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen freelance-journalistit ry, Suomen Näyttelijäliitto ry, Suomen Muusikkojen liitto ry, Freelance-ammattiosasto FAO ry. (Saatavissa <http://www.teme.fi/>)

Kettunen, Pertti. 1985. Yrittäjäkirja. Suomen Yrittäjäin Keskusliitto r.y. / Tietosykli Oy.

Kovalainen, Anne. 2010. Työsuhteista toimeksiannoiksi? Teoksessa: Suoranta, Anu & Anttila, Anu-Hanna (toim.). Yksin sovittu. Osapuolet, luottamus ja työmarkkinalogiikka. Tampere: Vastapaino. 103–118.

Kuusela, Hannu & Ollikainen, Reijo. 2005. Riskit ja Riskienhallinta-ajattelu. Teoksessa: Kuusela, Hannu & Ollikainen, Reijo (toim.). Riskit ja riskienhallinta. Tampere: Tampere University Press. 15–54

Känsälä, Marja & Kovalainen, Anne. 2005. Perheen ja yrittäjyyden yhteensovittaminen. Teoksessa: Kauppinen, Kaisa (toim.). Työ ja ihminen. 1/2005. 19. vuosikerta. (Saatavissa <http://www.ttl.fi>)

Lippmann, Stephen, Davis, Amy & Aldrich, Howard E. 2005. *Entrepreneurship and Inequality*. Teoksessa: Keister, Lisa A. (toim.). *Entrepreneurship*. Oxford: Elsevier Ltd.

Liukko, Jyri. 2013. *Solidaarisuuskone. Elämän vakuuttaminen ja vastuuajattelun muutos*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Luovilla aloilla työskentelevien ja muiden itsensä työllistävien sosiaaliturvayöryhmän raportti. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:34. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. (Saatavissa <http://www.stm.fi/>)

McClelland, David. C. 1961. *The Achieving Society*. Princeton. Van Nostrand.

Metsämuuronen, Jari. 2005. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp Ky.

Metsämäki, Niina. 2006. *Vanhusten hoiva Suomessa ja eräissä muissa Euroopan maissa. Topos – Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus*. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Mäkelä-Pusa, Pirkko, Terävä, Kimmo & Manka, Marja-Liisa. 2011. *Yrittäjien työhyvinvointi, työkyky ja kuntoutus. Selvitysraportti pienyrittäjien ja maatalousyrittäjien työkyvystä, hyvinvoinnista, työkyvyntuen ja kuntoutuksen tarpeesta*. Kuntoutussäätiön työselosteita 41/2011. (Saatavissa <http://www.kuntoutussaatio.fi>)

Nurmi, Lauri. 2015. *Ay-liikkeellä vain yksi ässä sopimuspelissä*. A4. Aamulehti 4.8.2015. N:o 210.

O'Malley, Pat. 2004. *Risk, Uncertainty and Government*. London: The GlassHouse Press.

Parker, Simon C. 2004. *The Economics of Self-employment and Entrepreneurship*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pierson, Paul. 2001. *Coping With Permanent Austerity Welfare State Restructuring in Affluent Democracies*. Teoksessa: Pierson, Paul (toim.). *The New Politics of Welfare State*, Oxford: Oxford University Press. 410–456.

Pyykkö, Manne. 2011. *Minustako yrittäjä?* 1. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Pärnänen, Anna & Sutela, Hanna. 2014. *Itsensä työllistäjät Suomessa 2013*. Helsinki: Tilastokeskus. (Saatavissa www.stat.fi. 2014)

Pärnänen, Anna. 2014. *Itsensä työllistäjän muuttuva kuva*. Tieto&Trendit 1/2014. (Saatavissa <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/52/>)

Rantala, Jukka & Kivisaari, Esko. 2014. *Vakuutusoppi*. 12. uudistettu painos. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Reynolds, Paul D. & Sammis, B. White. 1997 *The Entrepreneurial Process: Economic Growth, Men, Women and Minorities*. Westport, CT: Quorum Books.

Riihelä, Marja, Vaittinen, Risto & Vanne, Reijo. 2014. Väestörakenne ja talouskehitys - ikäryhmät Suomen taloudessa. 07/2014 Eläketurvakeskuksen raportteja. (Saatavissa <http://www.etk.fi/>)

Ruuth, Saila. 2013. ”Et miten tää systeemi toimii. Sitä ei missään kerrota.” Itsensätyöllistäjän elämä ja eläketurva. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikka.

Saari, Juho. 2011. Pienten askelten politiikka ja hyvinvointivaltion muutos. Teoksessa: Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.). Poliitiikan polut ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 7–24.

Sairaanhoitovakuutuksen rooli osana sosiaali- ja terveystalouden järjestelmää. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:34. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. (Saatavissa <http://www.stm.fi/>)

Salama, Ilkka. 2011. Freelancer – vapaa taiteilija vai nykyajan torppari? OTM-tutkielma. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Schoon, Ingrid & Duckworth, Kathryn. 2012. Who Becomes an Entrepreneur? Early Life Experiences as Predictors of Entrepreneurship. *Developmental Psychology* 2012. Vol. 48, No. 6. 1719–1726.

Sievänen, Monika. 2001. Työntekosuhteen määrittely työeläkelakien soveltamisessa. Teoksessa: Tuominen, Eila (toim.). Muuttuva työ ja eläketurva. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2001:1. Helsinki: Eläketurvakeskus. 136–173.

Social protection rights of economically dependent self-employed workers. 2013. Policy department A: Employment policy. European Parliament. (Saatavissa <http://www.europarl.europa.eu/>)

Suominen, Arto. 2003. Riskienhallinta. 3. uudistettu painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Tenhunen, Sanna. 2013. Eläkejärjestelmien tavoitteet ja ominaisuudet. Teoksessa: Tenhunen, Sanna & Vaittinen, Risto (toim.). Eläketalous. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 43–71.

Tervo, Hannu & Haapanen, Mika. 2007. Miksi naisia on vain vähän yrittäjinä?* *Kansantaloudellinen aikakauskirja*. 103. vsk. 1/2007. 28–43. (Saatavissa <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/>)

Thelen, Kathleen. 2003. How institutions evolve: Insights from comparative historical analysis. Julkaisussa Mahoney, James & Rueschemeyer, Dietrich (edit.) *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press. 208–240.

The Scope of the Employment Relationship. 2003. Report V. International Labour Conference. 91st Session. Geneva: ILO. (Saatavissa <http://www.ilo.org/>)

Timmons, Jeffry A. 1986. *Entrepreneurship and the Creation of High-Potential Ventures. The Art and Science of Entrepreneurship* (toim. Sexton, D. L. Ja Smilor, R. W.). Cambridge: Ballinger. 223–229.

Tirronen, Jarkko. 2011. Poliittikkaprosessin sisällä. Polkuriippuvuus, agendan asettaminen ja innovaatioiden leviäminen. Teoksessa: Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.). *Poliittikan polut ja hyvinvointivaltion muutos*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 26–45.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 11. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuori, Kaarlo & Kotkas, Tuomas. 2008. *Sosiaalioikeus*. Helsinki: WSOYpro

Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti. 2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 2/2015. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. (Saatavissa <http://www.tem.fi/>)

Uusitalo, Hannu. 2001. *Tiede, tutkimus ja tutkielma*. 1.–7. painos. Helsinki: WSOY.

Uusitalo, Hannu. 2012. *Eläkevakuutus*. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 76–113.

Vaaliohjelma. 2015. Eduskuntavaalit 2015. Vihreät. (Saatavissa <https://www.vihreat.fi>)

Vahtera, Pauli. 2011. *Yrittäminen on kaunein tapa ottaa vastuu omasta elämästä*. Vantaa: Pauli Vahtera Oy.

Vainio, Pekka. 2007. Vastentahtoisesta yrittäjyydestä oikeudellinen arviointi. Teoksessa: Kautonen, Teemu (toim.). *Vastentahtoinen yrittäjyys. Työpoliittinen tutkimus 327*. Helsinki: Työministeriö. 121–288.

Vakuutus Suomessa. 2009. Finanssialan keskusliitto. 23.9.2009. (Saatavissa <http://www.fkl.fi/>)

Vaughan, Emmett J. 1997. *Risk Management*. New York: Wiley.

Vidund, Mika. 2006. *Old-age Pension Reforms in The EU-15 Countries at a Time of Retrenchment*. Topsos - Social Insurance Expert Training Programme. University of Turku. Department of Social Policy.

Yin, RK. 1983. *Case Research. Design and Methods*. Applied Social Research Methods series vol 5. London: Sage.

Yksinyrittäjäkysely 2013. 2013. Helsinki: Suomen yrittäjät. (Saatavissa www.yrittajat.fi 2014)

Ylikännö, Minna. 2012. *Sosiaalivakuutus*. Teoksessa: Havakka, Pauliina, Niemelä, Mikko & Uusitalo, Hannu (toim.). *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. 140–162.

Yrittäjän sosiaaliturvakysely. 2010. Helsinki: Suomen Yrittäjät. (Saatavissa <http://www.yrittajat.fi/>)

Yrittäjän työtulo. 2014. Eläketurvakeskuksen ohjeet yrittäjän työtulon määrittämiseksi. Helsinki: Eläketurvakeskus. (Saatavissa www.etk.fi 2014)

Yrittäjätyöryhmän muistio 1994:3. 1994. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita. Helsinki.

Yrityskatsaus 2014. 2014. Murroksia ja uudistumista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky 39/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. (Saatavissa www.tem.fi 2015)

Oikeudelliset lähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp).

Hallituksen esitys Eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 157/2000).

Kansaneläkelaki (11.5.2007/568).

Laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360).

Maatalousyrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1280).

Sairausvakuutuslaki (21.12.2004/1224).

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731).

Tapaturmavakuutuslaki (20.8.1948/608).

Työsopimuslaki (26.1.2001/55).

Työttömyysturvalaki (30.12.2002/1290).

Yrittäjän eläkelaki (22.12.2006/1272).

Internet-lähteet

Ekuri, Juhani: Riskien hallitseminen - kestävä liiketoiminnan edellytys (5.12.2014) <http://www.lrhto.fi/artikkelit/yritystoiminnan-riskit/riskien-hallitseminen-kestavan-liiketoiminnan-edellytys/>

Eläketurvakeskus: Kansaneläke-etuudet ja takuueläke (5.8.2015a) <http://www.etk.fi/fi/service/kansaneläke-etuudet/247/kansaneläke-etuudet>

Eläketurvakeskus: Työttömyyseläkkeitä ei enää myönnetä (5.8.2015b)
<http://www.etk.fi/fi/service/tyottomyyselake/243/tyottomyyselake>

Etera: Milloin TyEL-maksuja ei tarvitse maksaa? (26.5.2015)
<http://www.etera.fi/kotitalous/tyonantajana/milloin-tyel-maksuja-ei-tarvitse-maksaa>

Fennia: Turvaa yrityksesi liiketoiminta keskeytysvakuutuksella (16.1.2015)
<http://www.fennia.fi/Yritykset+ja+yrittajat/Vakuutukset/Turvaa+yrityksesi+liiketoiminta+keskeytysvakuutuksella/p1351236537991?packedargs=locale%3D1351236282049>

Hytti, Ulla & Heinonen, Jarna: Pakkoyrittäjyys ei aina edes ole yrittäjyyttä. Vieraskynä. Helsingin sanomat 29.12.2011 (1.12.2014) <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1305552283974>

Kautto, Mikko: Itsensä työllistäjät ja eläketurva. Eläketutka 24.11.2014 (2.3.2015)
<http://elaketutka.fi/2014/11/24/itsensa-tyollistajat-ja-elaketurva/>

Kela: Sairauspäivärahan maksaminen (5.1.2015a)
http://www.kela.fi/sairauspaivaraha_maksaminen

Kela: Yrittäjälle (5.1.2015b) http://www.kela.fi/aitiysraha_yrittajalle

Mela: Apurahansaajat. (11.1.2015) <http://www.mela.fi/fi/apurahansaajat>

Mela: Luopumistuki (19.12.2014) <http://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki-lutu>

Neill, James: What is Locus of Control? (30.11.2014)
<http://wilderdom.com/psychology/loc/LocusOfControlWhatIs.html>

Pohjola: Henkivakuutus (12.1.2015a) <https://www.pohjola.fi/pohjola/yritys--ja-yhteisoasiakkaat/vakuutukset/vakuutustuotteet/henkilovakuutukset/henkivakuutus?cid=330803415&srcpl=3>

Pohjola: Keskeytysvakuutus (16.1.2015b) <https://www.pohjola.fi/pohjola/yritys--ja-yhteisoasiakkaat/vakuutukset/vakuutustuotteet/toiminnan-vakuutukset/keskeytysvakuutus?cid=330802678>

Suomenmaa: Anttila: Vanhemmuuden kustannukset pitäisi jakaa tasaisemmin (24.1.2015)
<http://www.suomenmaa.fi/etusivu/7196679.html>

Suomen Yrittäjänaiset: Sairaalan lapsen hoitokulut (30.5.2015)
<http://www.yrittajanaiset.fi/index.php?k=4114>

Suomen Yrittäjät: Laskutuspalvelut luovat kasvavan joukon ”kevytyrittäjiä” (19.1.2015a)
<http://www.yrittajat.fi/fi-fi/uutisarkisto/a/uutisarkisto/laskutuspalvelut-luovat-kasvavan-joukon-kevytyrittajia>

Suomen Yrittäjät: Oletko valmis yrittäjäksi? (20.9.2014) <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/minustakoyrittaja/valmis-yrittajaksi/>

Suomen Yrittäjät: Yritystilastot (16.1.2015b) <http://www.yrittajat.fi/File/5732d042-a41b-48ae-9bb1-302f9f852238/yritysjyystilasto2013.pdf>

SYT-kassa: Jälkisuojapäiväraha (11.1.2015a).
<http://www.syt.fi/index.php/fi/ansiosidonnainen-paivaraha/jalkisuojapaivaraha>

SYT-kassa: Milloin yrittäjä on työtön (11.1.2015b) <http://www.syt.fi/index.php/fi/yrittajan-tyottomyysturva/milloin-yrittaja-on-tyoton>

Taloussanomat: Yrittäjät aprikoivat: Laki muuttuu - ottaako vakuutus? (26.5.2015)
<http://www.taloussanomat.fi/yrittaja/2014/12/16/yrittajat-aprikoivat-laki-muuttuu-ottaako-vakuutus/201417303/137>

TalousSuomi: Laskutuspalvelu – Laskuta ilman omaa yritystä (19.1.2015)
<http://www.taloussuomi.fi/tulot-ja-menot/laskutuspalvelu-lasku-ilman-yrityst%C3%A4>

Tilastokeskus: Kesäkuun työttömyysaste 10,0 prosenttia (5.8.2015a)
http://www.stat.fi/til/tyti/2015/06/tyti_2015_06_2015-07-21_tie_001_fi.html

Tilastokeskus: Liitetaulukko: Vastasyntyneiden ja 65-vuotiaiden elinajanodote sukupuolen mukaan vuosina 1971–2013 (11.2.2015b)
http://tilastokeskus.fi/til/kuol/2013/01/kuol_2013_01_2014-10-24_tau_003_fi.html

Tozzi, John: Revisiting the Face of 'Necessity Entrepreneurship'. Bloomberg Businessweek (1.12.2014)
http://www.businessweek.com/smallbiz/content/mar2010/sb2010039_995571.htm

TVL: Yrittäjän vapaaehtoinen tapaturmavakuutus. Työtapaturmavakuutus (16.1.2015)
<http://www.tvl.fi/fi/Vakuutus/Vakuutukseen-kuuluminen/Yrittajan-vapaaehtoinen-tapaturmavakuutus/>

TYJ: Yrittäjän ansiopäiväraha. Työttömyyskassojen yhteisjärjestö (10.1.2015)
http://www.tyj.fi/fi/ansiopaivaraha/yrittajan_ansiopaivaraha/

Työeläke.fi: Työttömyysturva ikääntyneille (11.1.2015)
<https://www.tyoelake.fi/fi/erilaisiaelakkeita/vanhuuselake/ikaantyneidentyottomyysturva/Sivut/default.aspx>

Valkonen, Pinja: "Jossain vaiheessa on vain pantava pillit pussiin" – työtön yrittäjä ei saa rahaa ennen kuin yritys on kuopattu (26.5.2015)
http://yle.fi/uutiset/jossain_vaiheessa_on_vain_pantava_pillit_pussiin_tyoton_yrittaja_ei_saa_rahaa_ennen_kuin_yritys_on_kuopattu/7648028

Valtiovarainministeriö: Riskienhallinnan keinot. Vahti-ohjeet (5.12.2014)
<https://www.vahtiohje.fi/web/guest/riskienhallinnan-keinot>

Veritas: Työnantajan sosiaaliturvamaksut 2015 (25.1.2015)
<https://www.veritas.fi/tyonantajat/tyel-vakuutus/tyel-maksut/sosiaaliturvamaksut>

Verohallinto: Sanasto (19.1.2015) http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Sanasto

Vihreät: Vihreä perustulo (26.5.2015) <https://www.vihreat.fi/asiat/vihreapolitiikka/teemat/koyhyys/perustulo>

Viljamaa, Anmari & Varamäki, Elina: Akateeminen sivutoimiyrittäjyys. Alussa, lopussa, välissä? Seinäjoen ammattikorkeakoulu 23.10.2014 (16.2.2015)
<http://www.vaasanteknillinen seura.fi/Teknologiayrittajyyspaivat2014/TYPViljanmaaVaramaki17102014.pdf>

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry: Työskentely freelancerina (19.1.2015)
http://www.yhteiskunta-ala.fi/tyoelamassa/tyoskentely_freelancerina/

YTK: Yritystoiminnan lopettaminen (10.1.2015) <https://ytk.fi/ansioturvan-abc/yrittajaasiat-tyottomyyssurvassa/yritystoiminnan-lopettaminen>

Muut

Kautto, Mikko. 2014. Paneelikeskustelu: Missä menevät yksilön ja yhteiskunnan vastuun rajat? Video. Työeläkepäivä 13.11.2014. (saatavissa <http://videonet.fi/etk/tep2014/>)

Laine, Matias. 2014. Yrityksen taloustieteellisen tutkimuksen perusteet. Luento 15.9.2014. Tampereen yliopisto: Johtamiskorkeakoulu.

Sievänen, Monika. 2014. Työeläkelait ja niiden soveltaminen. Eläkkeen perusteena olevat työansiot. Luento Tampereen yliopistossa 23.1.2014.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

HAASTEET ITSENSÄTYÖLLISTÄJÄN HENKILÖRISKIEN HALLINNASSA

1. TAUSTAA

2. ALIVAKUUTTAMINEN

- Korkeat vakuutusmaksut - Vakuutusmaksujen yhtenäistäminen? Korkeampi maksu palkansaajille? Erilaiset maksut ja rahoitusjärjestelmä itsensätyöllistäjille?
- Aloittavan yrittäjän YEL-maksun alennus - Onko alennus riittävä ja saako alennusta riittävän pitkään?
- Itsensätyöllistäjien tietämättömyys alivakuuttamisen vaikutuksista - Tiedonsaannin lisääminen ja millä keinoin? Tulisiko järjestelmän toimia aktiivisemmin?
- Satu Järnefeltin ehdotus: automaattinen alkutyötulo ja työtulon automaattinen nostaminen
- Työtulon linkittyminen moneen etuuteen - Onko tämä ongelma?
- Muita ajatuksia / ehdotuksia?

3. PIENET JA EPÄSÄÄNNÖLLISET TULOT

- Ei varaa vapaaehtoiseen vakuutukseen - työtapaturmavakuutus ja henkivakuutus pakollisiksi / YEL-vakuutuksen yhteyteen (vrt. MYEL)?
- YEL-maksujärjestelmän joustamattomuus - epäsäännöllisyyden huomioiminen maksuissa?
- Palkkatyön ja oman työn yhdistäminen
- Perustulo?
- Muita ajatuksia / ehdotuksia?

4. TYÖTTÖMYYSTURVA

- Työttömän itsensätyöllistäjän määritelmä – Pitäisikö olla joustavampi?
- Palkkatyön ja oman työn yhdistäminen
- Muita ajatuksia / ehdotuksia?

5. SAIRAUSVAKUUTUS

- Omavastuu aika
- Omavastuun ajan jälkeen – ero palkansaajaan
- Muita ajatuksia / ehdotuksia?

6. NÄENNÄISYRITTÄJYYS – PALKANSAAJA VAI YRITTÄJÄ?

- Palkansaajasta itsensätyöllistäjäksi työnantajayrityksessä - Tietämys siitä, mihin kaikkeen vaikuttaa?
- Työryhmän ehdotus: osa itsensätyöllistäjistä luettaisiin työntekijöiksi (Saksa, Tanska & Iso-Britannia)?
- Tanskassa joustavat työmarkkinat; työntekijöiden irtisanominen ja työstä työhön siirtyminen helppoa – ei näennäisyrittäjyyttä. Ajatuksia?
- Muita ajatuksia / ehdotuksia?

7. LÄKISÄÄTEISTEN JA VAPAAEHTOISTEN VAKUUTUSTEN ROOLI

- Miten tällä hetkellä otettu huomioon?
- Tulisiko toisella olla isompi rooli? - Vrt. monet muut Euroopan maat
- Esim. Saksa: yrittäjällä mahdollisuus liittyä joko yksityiseen tai lakisääteiseen sairausvakuutukseen

8. MUITA AJATUKSIA